

Stenogrammid

XIII Riigikogu stenogramm

III istungjärk

Esmaspäev, 09. mai 2016, kell 15:00

Toimetatud

15:00 Istungi rakendamine

- [1. 15:08 Arupärimine välismaalt tagasipöörduvate kaasmaalaste abistamise kohta \(nr 193\)](#)
- [2. 15:50 Arupärimine e-valimiste vastavuse kohta Eesti Vabariigi põhiseadusele \(nr 197\)](#)
- [3. 17:37 Arupärimine Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2020 täitmise kohta \(nr 198\)](#)
- [4. 18:15 Arupärimine riiklike üürikorterite kohta \(nr 200\)](#)
- [5. 19:15 Arupärimine Murastes asuva politsei- ja piirivalvekolledži tegevuse lõpetamise ning tegevuse Paikusele üleviimise kohta \(nr 189\)](#)
- [6. 19:42 Arupärimine surma- ja kadumisjuhtumite kohta \(nr 211\)](#)
- [7. 20:30 Arupärimine PRIA toetuste kohta \(nr 204\)](#)
- [8. 20:43 Arupärimine ühistegevuse kohta Eesti põllumajanduses \(nr 209\)](#)
- [9. 21:09 Vaba mikrofon](#)

15:00 Istungi rakendamine

Esimees Eiki Nestor

Tere päevast! Head töönädala algust! Kõigepealt on eelnõude ja arupärimiste üleandmine. Toomas Kivimägi, palun!

Toomas Kivimägi

Väga lugupeetud Riigikogu esimees! Austatud peaminister! Head kolleegid! Mul on võimalus anda majanduskomisjoni nimel üle majanduskomisjoni algatatud ehitusseadustiku ja planeerimisseaduse rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu. Tegemist on mõnevõrra kiireloomulise eelnõuga, see on ka selgituseks põhjusele, miks selle eelnõu algatas majanduskomisjon. Eelnõu sisu on ennekõike seotud kutsetunnistuste kohustuslikkusele ülemineku tähtajaga. Kehtiva seadusredaktsiooni kohaselt peavad näiteks projekteerimise, ehitusprojekti ekspertiisi, ehitusuuringute jm tegevusvaldkondadega tegelevad isikud omama kutsetunnistust 1. juulist 2016. Tegelikult aga on meil mõned tegevusvaldkonnad, kus kutsetunnistus on tänase seisuga pelgalt 20%-l nendest isikutest, kes on kantud majandustegevuse registrisse. See tähendab seda, et kui me tähtaega ei pikenda, tekib korralik vaakum. Seejuures ma tunnustan neid alaliite, kes on oma tööga väga hästi hakkama saanud. Näiteks Eesti Arhitektide Liit selle tähtaja pikendamist ei vaja, kuna nemad on kutsetunnistuste väljaandmisel piisavalt edukad olnud. Tänan!

Esimees Eiki Nestor

Raivo Põldaru, palun!

Raivo Põldaru

Lugupeetud esimees! Lugupeetud kolleegid! Mul on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni liikmete nimel üle anda arupärimine siseminister Hanno Pevkurile. Arupärimine on ajendatud sellest, et Politsei- ja Piirivalveamet on algatanud menetluse taksojuhi suhtes, kes Uberi äpi vahendusel inimesi vedas. Tegu olevat seadusrikkumisega, kuna ilma litsentsita reisijateveoteenust osutada on seadusvastane.

Ühistranspordiseaduse järgi tohib tasulist reisijateveoteenust osutada vaid seaduses ette nähtud dokumentide ja litsentsi olemasolu korral. Seoses sellega on meil ministrile kolm küsimust.

Esimees Eiki Nestor

Vabariigi Valitsuse nimel Heili Tõnisson, palun!

Valitsuse esindaja Heili Tõnisson

Austatud härra esimees! Hea Riigikogu! Vabariigi Valitsus algatab täna kaks seaduseelnõu. Esiteks, ohvriabi seaduse muutmise seaduse eelnõu. Riigikogus esindab seaduseelnõu menetlemisel Vabariigi Valitsust sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna. Teiseks, e-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste seaduse eelnõu. Nimetatud seaduseelnõu menetlemisel Riigikogus esindab Vabariigi Valitsust majandus- ja taristuminister Kristen Michal. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Üle antud kolme eelnõu ja ühe arupärimisega käitub juhatus kodu- ja töökorra seaduse sätetele vastavalt.

Nüüd teeme palun kohaloleku kontrolli!

Kohaloleku kontroll

Kohal on 90 Riigikogu liiget, puudub 11.

Nüüd päevakorrast. Täpsustused on järgmised. Täna seitsmendaks päevakorrapunktiks kavandatud arupärimise nr 201 maaeluminister Urmas Kruusele võtsid arupärimise esitajad tagasi, seega jääb see punkt tänasest päevakorrast välja. Põhiseaduskomisjon on teinud ettepaneku jätta selle nädala teisipäevasest päevakorrast välja kolmas punkt, Riigikogu liikme staatuse seaduse ja kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu 181. Õiguskomisjon aga on teinud ettepaneku jätta selle nädala teisipäevasest päevakorrast välja neljas punkt, karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 220. Martin Helme, palun!

Martin Helme

Aitäh, lugupeetud spiiker! Ma kõigepealt tahan juhtida täiskogu tähelepanu sellele, et teisipäevasest päevakorras olev kuues punkt on seal meie kodukorrasedust rikkudes. See oleks pidanud olema täiskogu arutada seitsmendal nädalal, aga nüüd on juba kaheksas nädal. Õiguskomisjoni esimees on ennegi saanud hakkama sellega, et ta ei ole oma tööd korrektselt korraldanud, aga nüüd on sellega kaasa läinud ka Riigikogu juhatus. Kui me teeme siin endale seaduse ja seda ise ei täida, siis kuidas me saame nõuda kodanikelt, et nad meie tehtud seadusi täidaksid? Aga teiseks, me protesteerime päevakorra muutmise vastu ja soovime seda hääletada.

Esimees Eiki Nestor

Kas protest on kõigi kolme muudatuse vastu? Kas Kruuse peab kohale tulema, kuigi ta ei saa vastata arupärimisele, mis on tagasi võetud?

Martin Helme

Kui arupärimine on tagasi võetud, siis pole midagi protesteerida. Ma pean silmas teisipäevaseid muudatusi.

Esimees Eiki Nestor

Selge. Aga komisjoni soov on siamaani püha olnud ja kui komisjon ei jõua asju saali tuua, siis võib arvestada, et need arutelud jäävad ära. Aga panen siis hääletusele päevakorra selle täiendusega, et täna jääb ära seitsmes päevakorrapunkt, arupärimine nr 201. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Päevakorra kinnitamise poolt oli 70 liiget, vastu 7, erapooletuid 5. Päevakord on kinnitatud.

1. 15:08 Arupärimine välismaalt tagasipöörduvate kaasmaalaste abistamise kohta (nr 193)

Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu! Meie päevakorras on kõigepealt Riigikogu liikmete Mart Helme, Martin Helme, Jaak Madisoni, Raivo Põldaru ja Arno Silla esitatud arupärimine peaminister Taavi Rõivasele. Arupärijate nimel Mart Helme, palun! Üks hetk, Mart Helme, Aivar Kokal on protseduuriline küsimus.

Aivar Kokk

Hea juhataja! Mul on küsimus, et kuidas te panite päevakorra hääletamisele? Kas panite selle hääletamisele nii, et teisipäeval on kõik punktid sees?

Esimees Eiki Nestor

Jah! Sellepärast et kui keegi selle vastu protestib, siis need jäävad päevakorda. Mart Helme, palun!

Mart Helme

Lugupeetud eesistuja! Härra peaminister! Lugupeetud kolleegid! Oleme esitanud arupärimise peaminister Taavi Rõivasele seoses sellega, et Eestist on viimase kümnendi jooksul lahkunud hea hulk inimesi. Kuna see liikumine ei ole sugugi ühesuunaline, nii et inimesed ainult lahkuvad, vaid liikumine on kahesuunaline, osa inimesi tuleb tagasi, siis on meil huvi selle vastu, kuidas on valitsus oma poliitikat selles vallas planeerinud. Sellega seoses on meil neli küsimust, millele me palume vastuseid. Esitan siin küsimused lühendatult, need on järgmised. Mida on riik teinud selleks, et Eestisse tagasipöördujaid oleks oluliselt rohkem? Kas riigil on olemas kodumaale tagasipöördujate sotsiaaltoetused? Kuidas on riigil plaanis aidata neid inimesi mingite teenuste ja soodustuste kaudu? Kas noortele, teise põlvkonna tagasipöördujatele oleks võimalik organiseerida keelekursuseid või muid programme, mis aitaksid neil paremini Eesti ühiskonda integreeruda? Anname nüüd peaministrile võimaluse küsimustele vastata. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Arupärimisele vastab peaminister Taavi Rõivas. Palun!

Peaminister Taavi Rõivas

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vastan 23. märtsil esitatud arupärimisele välismaalt tagasipöörduvate kaasmaalaste abistamise kohta.

Esimene küsimus: "Mida on riik teinud selleks, et Eestisse, oma kodumaale tagasipöördujaid oleks oluliselt rohkem ning pakkuda tagasipöördujatele riiklikku abi olukorras, kus immigrandid saavad Eesti riigilt olulist abi?" Vastab tõele, et aina rohkem on neid inimesi, kes soovivad Eestisse tulla, sh eeskätt tagasi tulla.

Möödunud nädalal Statistikaameti edastatud teate kohaselt ületas 2015. aastal Eestisse elama asunute arv Eestist lahkujate arvu ja me teame, et Eestisse sisserännanute ca kaks kolmandikku on Statistikaameti andmetel just nimelt tagasipöörduvad Eesti kodanikud. Möödunud aasta jooksul asus Statistikaameti täpsustatud andmetel Eestisse elama enam kui 15 000 inimest, siit lahkus 13 000 inimest, rändesaldo oli Statistikaameti hinnangul 2410 inimest. Ma küsisin Statistikaametist täpsustust, kui suur oli Eesti kodanike saldo. Statistikaameti hinnangul on ligikaudu kaks kolmandikku Eestisse tulevatest inimestest Eesti kodanikud ehk tagasitulijad, aga nad lubasid selle kuu lõpus, täpsemalt 23. mail anda täpsemaid andmeid. Loodetavasti siis saame ka teada, milline on tagasirände seis.

See, kui Eesti kodanikud otsustavad noorena või miks mitte ka vanemas eas minna välismaale õppima, töötama, silmaringi avardama, ei pruugi sugugi alati negatiivne olla. Nii mõnigi välismaale õppima või karjäärivõimalusi otsima läinud inimene on Eestist eemal olles jõudnud maailma absoluutsesse tippu, tehes asju, mida ainult ühes riigis elades ei oleks võimalik teha. Ma usun, et me kõik siin saalis oskame tuua mitmeid näiteid selle kohta, kuidas eestlased on välismaal töötades Eestile au toonud.

Eestisse naasmine on loomulikult iga inimese isiklik otsus ja paljude jaoks saab määravaks sobilik keskkond laste kasvatamiseks – et igal lapsel oleks lasteaiakoht, et noortel oleks võimalus osaleda spordi- ja huvitegevuses. Meil on plaan luua 2017. aastast huvitegevuse toetuskeem. Ka on kavas toetada Euroopa Liidu struktuurifondidest kohalikke omavalitsusi lasteaiakohtade loomisel, kergliiklusteede rajamisel,

linnaruumi arendamisel, et see elukeskkond, kuhu peredega tullakse, oleks tõepoolest maksimaalselt hea. Heaolu ja sissetulekute püsiva suurendamise tagab loomulikult eeskätt majanduskasv ja riik peab looma selleks toetava keskkonna, olgu siis tööjõumaksude langetamise, bürokraatia vähendamise või ka panustamisega tootlikkuse, ekspordi ja investeringute suurendamisse. Loomulikult on välismaal elades eriti oluline, et säiliks emakeele oskus ja side Eestiga. Suur osa sellesuunalisest tööst tehakse rahvuskaaslaste programmi alusel, mille raames korraldatakse tagasipöördujate nõustamist enne ja pärast tagasipöördumist, organiseeritakse kohanemiskoolitusi, toetatakse väliseestlaste kultuuritegevust ja makstakse ka tagasipöördumistoetusi. Keskmine toetus mullu oli 649 eurot inimese kohta. Lisaks toimuvad regulaarsed koolitused välismaal töötavatele inimestele, eesti keele ja kultuuri õpetajatele, ka toimuvad igasuvised keele- ja kultuurilaagrid. Samuti finantseeritakse osaliselt välismaal asuvaid eesti keele õpet pakkuvaid õppekohtasid. Teine küsimus: "Kas riigil on olemas mingid kodumaale tagasipöördujate sotsiaaltoetused (meie andmetel on need seni hõlmanud vaid endise NSV Liidu territooriumilt tagasipöördujaid)?" Kodumaale tagasipöörduja jaoks on esmatähtis, et tal oleks siin olemas töökoht ja eluase, et tema lapsed saaksid lasteaeda ja kooli.

Rahvuskaaslaste programmi kaudu on tagasipöördujatel võimalik kasutada tagasipöördumistoetust ja nõustamisteenuseid. Samuti makstakse sotsiaaltoetust välisriigist Eestisse elama asunud vanaduspensioni ees Eesti kodanikele ning eesti rahvusest inimestele, nende abikaasadele, lastele ja vanematele, kui nende sissetulek on alla rahvapensioni määra. Tagasipöördujate elanikel on samadel tingimustel nagu alalistel elanikel õigus sotsiaaltoetustele, näiteks peretoetused, toimetulekutoetus, rahvapension. Kui Euroopa Liidus või Islandil, Liechtensteinis, Norras või Šveitsis töötanud inimene tuleb tagasi Eestisse, võetakse Eesti pensioni määramisel arvesse ka välisriigis töötatud aeg ehk kindlustusperioodid liidetakse kokku. Sellised kahepoolsed sotsiaalkindlustuslepingud on Eestil veel ka Austraalia, Venemaa, Moldova, Ukraina ja Kanadaga.

Kolmas küsimus: "Kuidas on riigil plaanis aidata neid inimesi mingite teenuste ja soodustuste kaudu, näiteks sobiva töökoha, elukoha, lasteaia- ja koolikoha leidmisel, samuti rakendada kohanemisprogramme ja vajadusel keeleõpet?" Ja neljas küsimus: "Kas noortele teise põlvkonna tagasipöördujatele oleks võimalik organiseerida tasuta keelekursuseid või programme, mis aitaksid neil paremini integreeruda Eesti ühiskonda?" Ma vastan nendele kahele küsimusele korraga. Nagu kõigile Eestis elavatele lastele, peab kohalik omavalitsus lasteaia- ja koolikoha tagama ka tagasipöördujate lastele. Samuti on tagasipöördujatel võimalus osaleda uussisserändajate kohanemisprogrammis, mille raames antakse ülevaade Eesti riigi toimimise põhimõtetest, ühiskonnast, kultuurist ja rahvast, elanike õigustest ja kohustustest, samuti töö-, ettevõtluse ja õppimisvõimaluste kohta. Lisaks sisaldab kohanemisprogramm algataseme (A1) eesti keele õpet 80 akadeemilise tunni ulatuses. Nende materjalidega on võimalik tutvuda ka kõigil inimestel, keda ei loeta uussisserändajaks. Haridus- ja Teadusministeeriumist on mulle kinnitatud, et koolidele, kuhu asuvad õppima tagasipöördujatest kaasmaalaste lapsed, kellel ei ole Eestis õppimise kogemust ja kes vajavad eesti keele lisaõpet, makstakse vajaduse korral 400 euro suurust keeleõppetoetust õpilase kohta. Lisaks sellele toetavad tagasipöördujast õpilase kohanemist ka õpilastele suunatud haridussüsteemi tugimehhanismid, programmid mitteformaalseks õppeks ja huvitegevuseks, avatud noortekeskused, SA Innove, Rajaleidja, karjääri- ja haridustugiteenuste keskuste võrgustik jm. Paljudel välismaal asuvatel eesti koolidel on võimalus kasutada eesti keele algataseme e-õppe kursust "Keelekliik", mille abil õpib eesti keelt 40 000 õpilast. Kursus on kõigile tasuta ning õppida on võimalik inglise ja vene keele baasil. Veebikeskkonna "Üleilmakool" kaudu on võimalik välismaal elavatel eesti noortel õppida Eesti riikliku õppekava alusel 5., 6., 7., 8. ja 9. klassi eesti keele ja kirjanduse programmi järgi, samuti saab läbi võtta matemaatika, maatundmise ning Eesti ajaloo kursused. Tegemist on Eesti riiklikul õppekaval põhineva e-põhikooliga, kus käesoleval õppeaastal õpib 125 õpilast 22 riigis. Tulevikus on kavas välja töötada kursused kogu põhikooli ulatuses. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Küsimused peaministrile. Mart Helme, palun!

Mart Helme

Aitäh, härra eesistuja! Härra peaminister! Mainisite, et mõnedki välismaale läinud on seal saavutanud oma erialal väga märkimisväärseid tulemusi. Samas meil räägitakse väga palju sellest, et meil on kvalifitseeritud tööjõu nappus ja et me peaksime kolmandatest maadest inimesi sisse tooma. Ka praeguses rändekriisis nähakse selleks võimalust. Kas teie hinnangul ei oleks siiski otstarbekam, kui me looksime infopunktid või mis iganes organisatoorsed rakused, mis aitaksid tagasi tuua meie oma inimesi ja need inimesed saavutaksid siin meie juures märkimisväärseid tulemusi?

Peaminister Taavi Rõivas

Olukorras, kus meil ei ole enam raudset eesriiet, on iga inimese vaba valik, kus riigis ta elada soovib. Me ei saa

ja ilmselt ka ei peaks riiklikult inimeste liikumisvabadust piirama. Küll aga saame riigina öelda, et kõik need Eesti inimesed, kes soovivad Eestimaale naasta, on loomulikult teretulnud. Me teeme omalt poolt kõik mis võimalik, et nende kohanemine oleks võimalikult sujuv. Ma tõin välja mitmed aspektid, mida inimesed on minuga rääkides kõige olulisemaks pidanud. Üldiselt võib öelda, et tagasipöördumise küsimused ei ole enamasti seotud mitte sotsiaaltoetustega, vaid hoopis sellega, kuidas saavad tagasipöördunud inimeste lapsed hakkama Eesti koolides, kas meil on piisav võimekus aidata neil kohaneda. On näiteid ka inimestest, kes on oma lapsed pannud Eestis tagasi olles meie rahvusvahelisse kooli või Tallinna Euroopa Kooli, mis pakub haridust rahvusvahelise õppekava alusel. Seda vastuvõttu me soovime perspektiivis suurendada. Haridus- ja Teadusministeerium on välja käinud plaani, kuidas Euroopa koolile hankida uus kinnisvara, et kool saaks võtta praeguse ca paarisaja õpilase asemel umbes 600 õpilast. See oleks oluline leevendus nii nendele välismaalastele, kes soovivad, et nende lapsed Eestis saaks rahvusvahelist haridust, kui ka nendele Eesti inimestele, kelle lapsed on pikka aega õppinud rahvusvahelise programmi järgi ja soovivad ka pärast tagasipöördumist jätkata samasuguse õppekava järgi hariduse saamist.

Nii et neid asju, mida me teeme, et Eesti inimestel oleks võimalik tagasi pöörduda, on küllalt palju. Ja nagu öeldud, Statistikaameti esialgne hinnang kinnitab seda, et tagasipöördujate hulk on oluliselt kasvanud. Kui majanduskriisi ajal kiirenes inimeste väljaränne, siis praeguseks on samamoodi kiirenenud inimeste tagasitulek. Teatud trendi on siin kindlasti näha.

Esimees Eiki Nestor

Martin Helme, palun!

Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud peaminister! Raudset eesriiet meil ei ole ja tõepoolest, mitte keegi meist seda ei taha ja inimesi keegi kinni ei hoia ega vägisi tagasi ei too. Sellepärast me küsimegi, mis on need motivaatorid või mis on need meetmed, millega me võiksime meelitada oma inimesi tagasi. Kui me räägime siin näiteks tubakaaktsiisist või mingitest muudest meetmetest, siis te ju ometi nõustute, et valitsusel on olemas hoovad, kuidas inimeste käitumist mõjutada. Need meetmed, mis te siin ette lugesite, ei ole ju mingid erimeetmed. Need kehtivad kõigile inimestele, ka nendele inimestele, kes ei ole välismaale läinud eestlased, vaid kuskilt suvalisest maailmakaarest siia saabunud inimesed. Kui te ütlesite, et kõik on teretulnud, siis see ei kõlanud väga veenvalt. Kas ma ikkagi saan õigesti aru, et tegelikult praegusel valitsusel ei ole mingeid erimeetmeid ega ka mingit plaani mingisugust eri motivatsioonipaketti koostada?

Peaminister Taavi Rõivas

Mulle tundub, et te ei kuulanud ülemäära tähelepanelikult seda, mida ma küsimustele vastates loetlesin. Ma nimetasin ka mõnd väga konkreetset toetust näiteks hariduses, kui on vajalik täiendav keeleõpe, samuti koju naasmise toetust. On olemas ka konkreetset küllaltki täpselt suunatud toetused. Samas ma siiski ei ülehindaks ühtegi toetust. Olles ise väga paljude välismaal elavate eestlastega aktiivselt suhelnud, ka nendega, kes on tagasi pöördunud, ei ole mina küll kuulnud, et kellegi jaoks oleks peamine küsimus olnud mõni sotsiaaltoetus. Pigem eeldatakse, et Eesti riik kohtleb neid kõikide teiste Eesti inimestega võrdselt, ja seda me loomulikult teemegi. Kõik toetused, mis on teistele, laienevad ka neile. Eriti oluline on see kindlasti lastega perede puhul. Aga lastega perede puhul on peaaegu kõikidel juhtudel esitatud küsimusi haridusvõimaluste ja lastehoiuvõimaluste kohta. Ma tõin ka mitu konkreetset näidet, näiteks Tallinna Euroopa Kooli õppevõimaluste laiendamine, mis puudutab eelkõige neid peresid, kelle lapsed on õppinud rahvusvahelise metoodika järgi. Samuti on Eesti mõne viimase aasta jooksul rakendanud rahvusvahelise IB õppe metoodikat. Tegu on rahvusvahelise gümnaasiumihariduse ühe vormiga, mille puhul õppekava on sama kõikides riikides, kus seda haridust omandatakse. Nii et väga konkreetseid ettevõtmisi, millesse riiki panustab ja mis kõige otsesemalt just tagasipöördujaid puudutavad, on küllaltki palju.

Samuti pean oluliseks seda, et riik toetaks eesti keele õpet ja laiemalt Eesti-meelset tegevust. Näiteks võib tuua Eesti Majade tegevuse eri kohtades jms. Ma arvan, et sellised initsiatiivid, mida mitmel pool maailmas väga aktiivselt elus hoitakse, on väga olulised. See, et osa Eesti inimesi elab väljaspool Eestit, on minu meelest tänapäeval küllaltki loomulik. Meie asi on hoida nende inimestega sidet ja anda neile signaal, et nad on meie jaoks olulised ka siis, kui nad on valinud enda koduks mõne teise riigi.

Esimees Eiki Nestor

Henn Põlluaas, palun!

Henn Põlluaas

Aitäh! Täiesti selge on, et enamik inimesi, kui me ei räägi õppijatest, vaid teistest, on lahkunud Eestist ikkagi turvatunde ja töö puudumise tõttu. Need meetmed, mis te üles loetlesite, on ju kõik toredad, aga ilmselgelt on need puudulikud. Väljaränne jätkub ja inimeste tagasitulek ei ole korvanud seda äraminekut. Samas räägitakse meil, et on vaja sisse tuua võõrtööjõudu, on vaja langetada võõrtööjõule kehtestatud miinimumpalka. Kas ei peaks keskenduma enda inimestele ja nendele tegema lisatoetusi, lisaprogramme? Ka mina olen rääkinud väga paljudega, kes on tagasi tulnud või kavandavad tulla. Nad väidavad, et tegelikult nad Eestist toetust ei leia.

Peaminister Taavi Rõivas

Aitäh! Ma soovitan teil neile edastada selle loetelu, mida ma olen teile siin korduvalt ette lugenud. Ja muu hulgas kinnitage neile seda, et kõik need toetused, mis kehtivad Eestis alaliselt elavatele Eesti inimestele, kehtivad ka kõikidele nendele Eesti inimestele, kes tagasi pöörduvad. Küllap leiab nii mõnigi tagasipöörduja, et mõne viimase aasta jooksul on näiteks lastetoetused, eriti kui peres on kolm või enam last, kasvanud Põhjamaadega täiesti võrreldava tasemeni. Küllap avastab nii mõnigi, et Eestis on vahepeal sissetulekud palju kiiremini kasvanud kui Põhjamaades, jne, jne. See väide, et väljaränne jätkub, ei vasta kokkuvõttes tõele. Ma just sissejuhatavas sõnavõtus rõhutasin, et Statistikaameti andmetel oli rändesaldo mullu selgelt positiivne. Loomulikult saab ka tulevikus olema inimesi, kes otsustavad minna välismaale õppima või tööle mõnda rahvusvahelisse ettevõttesse või diplomaadiks või mõnda rahvusvahelisse organisatsiooni. Aga kui vaadata kogupilti, siis kogupilt näitas 2015. aasta kohta seda, et tagasipöördujaid oli kokkuvõttes vaata et rohkem. Täpsed andmed, nagu öeldud, tulevad selle kuu teises pooles, aga esialgne Statistikaameti hinnang on, et rändesaldo oli mullu positiivne.

Nüüd rände põhjustest. Ma väga soovitan teil tutvuda põhjaliku rändeuuringuga, mida Sotsiaalministeeriumi osalusel viiakse läbi iga kolme aasta tagant. Esimene selline uuring toimus aastal 2010, teine 2013 ja tänava peaks tulema kolmas uuring. Mida nende kahe aasta võrdlus näitas? Näitas seda, et kui 2010 majanduskriisi tipus paljud inimesed kolisid Eestist ära, sellepärast et Eestis ei olnud väga suure tööpuuduse ja langevate palkade tõttu võimalik tasuvat töökohta leida, siis aastal 2013 oli olukord märksa parem. Juba siis oli märke tagasirände kiirenemisest, samuti sellest, et 2013. aastal ja vahetult enne seda Eestist ära läinutel ei olnud enam sündi ära minna, vaid see oli nende vaba valik. Nad tahtsid minna välismaale õppima või karjääri tegema. Ma julgen eeldada, tuginedes ka sellele Statistikaameti väga esialgsele infole, mis mul kasutada on, et 2016. aasta uuring näitab veelgi enam seda, et järjest rohkem on tagasi pöördutud ja järjest vähem on Eestist lahkumise põhjus see, et Eestis ei leia tasuvat töökohta. Ma usun, et ka teie teate seda fakti, et registreeritud tööpuudus langes eelmisel nädalal Eestis tervikuna 4,7%-ni. Kogu Euroopas on väga vähe riike, kus tööpuudus veel väiksem oleks. Mõnes Eesti piirkonnas, tõsi, on tööpuudus jätkuvalt olemas, aga on ka piirkondi, näiteks Harjumaa, kus räägitakse juba tööjõupuudusest. Nii et tasuvate töökohtade leidmine Eestis tervikuna on märksa vähem probleem, kui see oli näiteks 2010. aastal, mil me rääkisime enam kui 100 000 töötust. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud peaminister! Eesti noored on tõesti palju kasutanud võimalust ja läinud välismaale õppima. Nii on nad saanud parima hariduse mõnes väga heas ülikoolis. Ja nagu see terves maailmas on, haaratakse nende järele ka riikides, kus nad on õppinud. Kas Teadus- ja Arendusnõukogu on arutanud seda probleemi, kuidas saaks need targad, haritud, edukad noored Eestisse tagasi tuua? Ma tean, et Eesti Teadusagentuuris on käivitatud kaks uut sellekohast stipendiumi, aga see probleem on natuke laiem. Kas Teadus- ja Arendusnõukogu on seda arutanud?

Peaminister Taavi Rõivas

Teadus- ja Arendusnõukogus me oleme arutanud selle teema teist poolt, nimelt seda, et kuna ka Eesti ülikoolides on kiiresti kasvanud välistudengite hulk, siis kuidas saavutada seda, et need välistudengid kaaluksid Eestisse tööle jäämist. Tegemist on inimestega, kes on saanud väga hea hariduse - me ju usume, et Eesti ülikoolides antakse väga head haridust -, kes on Eesti kogemustega, kes on mitu aastat Eestis elanud, nii et eeldatavasti neile siin meeldib. Me oleme mõelnud, kuidas saavutada seda, et rohkem neist jääks Eestisse elama. Loomulikult, kõige rohkem sõltub Eestisse tööletulek sellest, millised on töökohad, mis Eesti majanduses luuakse. Selleks et meil oleks aina rohkem uusi suurt lisandväärtust loovaid töökohti, on vaja päris

mitut asja. Meil on vaja atraktiivset majanduskeskkonda, aga meil on vaja ka ühiskonna positiivset suhtumist rahvusvahelistesse ettevõtetesse. Me teame, et väga palju kõrge palgaga töökohti luuakse just nimelt rahvusvahelistes ettevõtetes. Ma olen külastanud Eestis väga palju ettevõtteid, kus töötab inimesi enam kui 30 riigist, mõnes isegi enam kui 50 riigist. Ja on väga oluline, et ka üldine hoiak ühiskonnas soodustaks selliseid väga rahvusvahelisi ettevõtteid, seda, et need Eestisse tööle tulevad oma valdkonna vaieldamatud spetsialistid – nende hulgas tuleb tööle ju ka palju eestlasi – tunneksid, et nad on Eestis teretunud. Sellistel inimestel ei tohiks Eestis olla suuri kohanemisprobleeme, nad ei tohiks ennast siin tunda võõrkehana, sellepärast et nad on kuskilt mujalt riigist pärit.

Aga ma teeksin ka selle väikese ääremärkuse, et mõnedel juhtudel võib see, kui Eesti inimene peale kooli lõpetamist jääb välismaale tööle, olla nii tema enda, tema pere kui ka Eesti riigi jaoks vaad et kasulikumgi. Tänapäeva maailmas on geograafiline asukoht järjest rohkem ambivalentne mõiste. On küllalt palju inimesi, kellel on mitu elukohta, kes elavad mitmes riigis ja kellest võib tõusta väga palju tulu Eestile ka siis, kui nende püsiv elukoht on näiteks London. Ma olen korduvalt toonud näiteid Eesti ettevõtjatest – võin nimetada ka konkreetseid nimesid, kui soovite –, kes on õppinud maailma tippülikoolides, elanud näiteks Londonis või Silicon Valleys ja tänu sellele loonud ka Eestis kümneid või mõnel juhul isegi sadu töökohti. Võtame Transferwise'i asutajad, kes justkui kolisid Eestist ära ja saaks öelda, et rändesaldo on nende kahe tõttu kahe inimese võrra kehvem, sest nende alaline elukoht on London. Samas me teame, et tänu neile on Eestis loodud umbes 300 töökohta, sh eri rahvusest inimestele. Nii et igati positiivne näide ja ma ei saa küll öelda näiteks Transferwise'i asutajatele, et nad peavad 12 kuud aastas ilmtingimata Eestis olema. Nad on Eesti patrioodid ka siis, kui elavad suurema osa ajast näiteks Londonis.

Esimees Eiki Nestor

Uno Kaskpeit, palun!

Uno Kaskpeit

Aitäh, härra eesistuja! Härra peaminister! Te rääkisite siin statistikast. Ma soovitan teil seda statistikat vaadata küll just vanuselisest aspektist. Kaldun arvama, et seal on enamikus inimesed, kes on jõudnud pensioniikka ja tulevad seda koju nautima. Teie ümmargusest jutust ei saa ma aga aru. President on kunagi välja hõiganud loosungi "Talendid koju!". Aga nagu ma aru saan, valitsus ei ole kavandanud ühtegi projekti või programmi, et talendid tõesti tahaksid koju tulla. Te räägite ainult ümmargust juttu, et kõik inimesed on võrdsed, kõigile on ühesugused toetused, aga iva selles ei ole.

Peaminister Taavi Rõivas

Ma usun, et me oleme mõlemad märksa paremini detailidega kursis siis, kui Statistikaamet esitab oma täpsustatud andmed kogu ulatuses, nii kodakondsuse, vanuse kui ka muu lõikes. Nad on lubanud teha seda, nagu ma ütlesin, 23. mail. Pärast seda me saame juba koos analüüsida, millised täpselt on need põhjused, miks inimesed on Eestisse järjest agaramalt tagasi pöördunud.

Mis puutub sellesse, kas kõik talendid peavad kodumaal olema, siis selles osas on mul vähemasti kahetised tunded. Loomulikult meil on hea meel, kui Eestis elab palju andekaid inimesi. Selles pole üldse mingit küsimust. Samas me teame, et nii mõnigi tipptegija – helilooja, dirigent, baleriin, muusik, teadlane – on maailma tippu jõudnud seetõttu, et ta on teinud rahvusvahelist karjääri. Ta ei ole piirdunud ainult ühe asukohaga, vaid on töötanud – võtame dirigendi näite – orkestritega üle maailma. Ma usun, et igaüks siin saalis olijatest suudab tuua rohkem kui kümme näidet Eesti inimeste kohta, kes tänu sellele, et nad on elanud väga erinevates maailma paikades, on rahvusvahelist karjääri teinud. Nende pingutusi on krooninud selline edu, mida ainult ühes riigis elades ei oleks võimalik saavutada. Mina olen uhke nende üle ka siis, kui nad on otsustanud elada mõne aja või ka püsivamalt Eestist eemal. Minu jaoks on iga Eesti inimene oluline just seal, kus tema soovib olla.

Esimees Eiki Nestor

Arno Sild, palun!

Arno Sild

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud peaminister! Te tõite väga hästi välja neid asju, mis on töövõtjale tagatud – mõtlen mitmesuguseid abinõusid. Aga ma tõstatan küsimuse selliselt: kas meie valitsus ei peaks mõtlema riigi üldise majandusliku olukorra parandamisel ka sellest, et töötada välja mingid motivatsioonid tööandjatele, et ka nemad oleks rohkem huvitatud meie oma inimeste tagasitoomisest? Me ju teame, et väga

paljud räägivad, et neil ei jätku tööjõudu. Ei jätku tõesti, aga samal ajal tööandjad ei ole omalt poolt üles näidanud erilist initsiatiivi, et inimesi tagasi tuua. See oleks meie kõigi ühine kohustus. Aitäh!

Peaminister Taavi Rõivas

Tagasi saab ikkagi ise tulla. Tänapäeva ühiskonnas kedagi tagasi tuua – ma arvan, et küllap teil keel kogemata vääratas. Eesti tööandjad teevad seda, et loovad aasta-aastalt uusi töökohti. Aasta-aastalt on palgad kiiresti kasvanud. Jah, me ei ole veel oma palgatasemelt võrreldavad Põhjamaadega ja püüdlust Põhjamaade elatustasemeni jõuda me ei tohiks kuidagi vähetähtsaks pidada. Samas kui võrrelda elatustasemeid ja vaadata, mida võib keskmist palka saav inimene endale lubada Eestis ja mõnes Lääne-Euroopa riigis, siis elatustaseme vahe või elustandardi vahe on oluliselt vähenenud. Enam ei ole nii mäekõrgused vahed. Alati peab arvestama, et inimesed, kes välismaal elades numbriliselt saavad suuremat palka, võivad teinekord olla sunnitud elama hoopis tagasihoidlikumates tingimustes. Paljudes kohtades, kus on väga kõrged palgad, on ka kulud eluasemele väga suured. Seda on palju välja toodud, et vahe välismaailmaga on oluliselt vähenenud ja nii mõnigi saab endale Eestis tänu tasuvale töökohale lubada paremat elustandardit, kui see oleks võimalik nii mõneski välisriigis.

Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Aitäh, austatud esimees! Austatud peaminister! Seda on rõõmustav kuulda, et inimesed on hakanud tagasi tulema, aga tahaksin selle taustal kuulda analüüsi, kui palju see on seotud langusega Soome majanduses. Ma arvan, et see mängib päris suurt rolli. Kas teil on ka mingisuguseid arvandmeid selle kohta, kui palju see tagasitulek nüüd hoogustunud on ja millised võiksid olla prognoosid?

Peaminister Taavi Rõivas

Nagu öeldud, on Statistikaametil käimas väga ulatuslik andmete täpsustamine. Ma usun, et meil on mõistlik need uuendatud andmed ära oodata, selle pinnalt on siis võimalik juba kaugeleulatuvaid järeldusi teha. Mulle on lubatud, et selle kuu lõpus on need andmed meil olemas ja peale seda saame kõik vaadata, mis täpselt need põhjused on. Samas, ma rõhutan veel kord, tehakse ka uuringuid, kus küsitakse inimeste käest nii sisse- kui väljarände puhul põhjuseid. Nende pinnalt on võimalik teha detailsemaid järeldusi. 2016. aasta peaks selle uuringuvälba korral taas olema uuringuaasta. Ma ei ole eraldi kontrollinud, mis kuupäeval plaanitakse uuringuga välja tulla, aga ma loodan, et seda tööpoolest ka tänavu tehakse. Siis on meil juba võimalik, võttes aluseks 2010., 2013. ja 2016. aasta uuringute andmed, tõmmata esimene selge aegrida, kus on rohkem kui paar punkti, ja selle põhjal teha usaldusväärseid järeldusi.

Esimees Eiki Nestor

Aitäh, peaminister Taavi Rõivas! Riigikogu liikmetel rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Arupärijate nimel Mart Helme, palun!

Mart Helme

Lugupeetud eesistuja! Härra peaminister, suur tänu vastuste eest! Lugupeetud kolleegid – meid siin väga palju ei ole, aga siiski! Lätlastel on niisugune väike naljake: miks on Eestis parem elada kui Lätis? Vastus on: sest Soome on ligemal. Ma arvan, et see lööb üsna täpselt naelapea pihta. Kord pörkasin ma tänaval kokku praeguse Välisministeeriumi kantsleri Rainer Saksaga. Sellest on palju aastaid möödunud, aga ma mäletan, et ma ütlesin talle: "Kulla Rainer, meil on probleem. Inimesed hakkavad Eestist laiali jooksuma." Ta täielikult eitas seda ja ütles, et see on lätlaste ja leedulaste probleem, meil seda probleemi ei ole. Praeguseks me teame, et Eestist on ära läinud vähemalt 100 000 inimest. Härra peaminister võis meid rõõmustada infoga, et möödunud aasta rändesaldo oli paari tuhande inimese võrra positiivne ja meiegi ootame pikisilmi selle uuringu tulemusi, et teada saada, mis selle taga siis on. Meie visuaalne vaatlus – ja ma võin kinnitada, et meie fraktsiooni ja kogu meie erakonna liikmed on eluga Eestimaal päris hästi kursis – ütleb, et tagasitulijad on suures osas majanduslanguse, eelkõige Soomes aset leidnud majanduslanguse ohvrid. Osa aga on inimesed, kes on juba oma pensioni Soomes välja teeninud ja tulevad nüüd tagasi Eestisse, sest siin on neile siiski kodusem keskkond. Niisugused on visuaalse vaatluse järeldused. Kui hästi see tööle vastab, selgub tööpoolest peagi. Härra peaminister rõõmustas meid ka hulgaliste edulugudega inimestest, kes on läinud välismaale, teistesse riikidesse. See on loomulikult väga tore ja ega see meile uudiseks ei ole. Me teame, et eestlased on olnud väga

tragid ja hästi hakkama saanud ja edukad olnud ka teise maailmasõja järgsetel rasketel aegadel. Ning ka Nõukogude Liidust ärakaranud inimesed või siit välja saadetud inimesed olid üldreeglina üsna edukad. Aga ma hoiataksin selle eest, et niisugused üksikjuhtumid võivad olla väga petlikud. Me räägime üksikutest inimestest, need on paari käe sõrmede peal kokku loetavad lood dirigentidest ja heliloojatest. Aga selle varju jääb tõsiasi, et lahkujaid on ikkagi vähemalt sada tuhat. Kui edukad need inimesed on olnud? Kui suur on nende koduigatsus? Me teame, et Euroopa Parlamendi liikmetele makstakse koguni koduigatsustasu, meie võõrtöölisele seda vist ei maksta.

Küsimus ei ole tõepoolest ainult rahas. Härra peaministril on õigus, ma olen temaga täiesti nõus. Küsimus ei ole ainult rahas ja küsimus ei ole ainult sotsiaalsetes tagatistes, küsimus on ka suhtumises. Ma toon ühe näite, mis kindlasti ei ole väärt täielikku üldistust, aga natuke ehk ikka. Minu kuuest lapsest kaks elavad välismaal. Üks on Belgias ja üks on Soomes. Ma räägin sellest Soome poisist, sellepärast et teda oleme koolitanud siin meie. Eesti riik tegi need kulutused, et temast saaks arst. Ja nüüd töötab see arst Soomes. Ta saab muide sama suurt palka kui teie, härra peaminister. Ja tal on väga suur hulk seesuguseid sotsiaalseid tagatiseid, mida meil ei ole isegi suurhaiglate juhtidel, tippkirurgidel ja muudel tippspetsialistidel selles valdkonnas. Ta on seal tavaline perearst. Tal on abiks kaks õde, üks tegeleb paberimajandusega, teine tegeleb igasuguste süstalde, rohtude ja muu seesugusega. Ühelgi perearstil siin ei ole niisugust luksust. Nii et küsimus on ka inimeste eneseväärikuses, kohtlemises ja elukvaliteedis teises tähenduses. Ma pean silmas elukvaliteeti selles tähenduses, et inimesed ei kurna ennast lõpuni.

Palun kolm minutit lisaiega!

Esimees Eiki Nestor

Palun, kolm minutit lisaiega!

Mart Helme

Need on mõtted, mis tekkisid teie vastuseid kuulates. Iseenesest olen ma teile vastuste eest väga tänulik ja ma arvan, et kogu meie fraktsioon on tänulik. Mis oli kogu selle arupärimise tegelik motiiv? Tegelik motiiv oli see, et me ei sulgeks oma silmi tegelike probleemide ees. Et me ei sulgeks oma silmi, nagu tegi seda kuus, seitse või kaheksa aastat tagasi härra Saks, kui ma temaga kohtusin. Meile tulevad inimesed tagasi ja need on väga eripalgelised inimesed. Seesama poiss, kes praegu töötab Soomes, tuli omal ajal koos minuga tagasi Eestisse Moskvas, kus ma töötasin. Ta oli õppinud neli aastat ingliskeelses koolis ja tema kohanemine ja eestikeelsetele programmidele üleminek ei olnud väga hõlbus. Nii et siin on väga palju väga tõsiseid probleeme, millega on vaja kindlasti tegeleda konstruktiivselt. Ei tohi silmi sulgeda ja öelda, et kõik on kõige paremas korras. Ei, me ei ela kõikidest mõeldavatest universumitest kõige paremas, me elame kõige tavalisemas universumis, kus paraku on veel puudujääke, mille kõrvaldamiseks on aeg-ajalt vaja peenhäälestamist. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Riigikogu liikmetel rohkem kõnesoove ei ole, lõpetan selle päevakorrapunkti käsitlemise.

[Üles Tagasi](#)

---

2. 15:50 Arupärimine e-valimiste vastavuse kohta Eesti Vabariigi põhiseadusele (nr 197)

Esimees Eiki Nestor

Järgmise arupärimise on esitanud Riigikogu liikmed Jaanus Karilaid, Erki Savisaar, Jaak Madison, Martin Helme, Mart Helme, Henn Põlluaas, Arno Sild, Raivo Põldaru, Martin Repinski, Kersti Sarapuu, Viktor Vassiljev, Valeri Korb, Siret Kotka, Olga Ivanova ja Märt Sults. Arupärijate nimel Jaanus Karilaid, palun!

Jaanus Karilaid

Head kolleegid! 5. aprillil esitasid 15 parlamendiliiget nii EKRE-st kui ka Keskerakonnast arupärimise peaminister Taavi Rõivasele. Me küsime e-valimiste vastavuse kohta Eesti Vabariigi põhiseadusele. Me teame ka seda, et lisaks arupärijatele on kodanikuühiskonnas mitmeid organisatsioone, kes peavad seda probleemi teravaks ega ole siiani saanud selgeid otseseid vastuseid. Nimelt, Eesti Vabariigi põhiseadus sätestab, et valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed ning hääletamine on salajane. E-valimiste eduloost on räägitud üle

kümne aasta. On räägitud, kuidas kogu maailm rökkab vaimustusest ja võtab meist eeskuju, kuid millegipärast ei ole meist eeskuju võetud. E-hääletus on tunduvalt vähem läbipaistev protseduur kui paberhääletus. Paberhääletuse kõiki toiminguid on võimalik vaadelda, rikkumisi saab lihtsalt ja veenvalt tuvastada, e-valimiste puhul niisugune kindlus puudub. Sellega seoses on meil neli küsimust ja ootame peaministrilt neile vastuseid. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Arupärimisele vastab peaminister Taavi Rõivas. Palun!

Peaminister Taavi Rõivas

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vastan 5. aprillil esitatud arupärimisele e-valimiste vastavuse kohta Eesti Vabariigi põhiseadusele.

Esimene küsimus: "Kuidas hindate põhiseaduses toodud nõuet, et valimised peavad olema ühetaolised, üldised ja otsesed? Kuidas saab ainult üksi füüsiliselt hääletamiskabiinis käimine olla ID-kaardiga kodus või tööl hääletamisega võrreldes ühetaoline?" Õiguskantsler Indrek Teder vastas 13. juunil 2011 toimunud Riigikogu istungil rahvasaadikute esitatud sarnase sisuga arupärimisele kokkuvõtlikult, et olemuslikult ei ole e-hääletamine erinev hääletamiskabiinis hääletamisest. Valijal on lihtsalt võimalus valida, millist tehnilist lahendust oma tahte väljendamiseks kasutada.

Teine küsimus: "Miks hääletamiskabiinis antud hääli säilitatakse kauem kui ID-kaardiga läbi arvuti antud hääli? Kas see pole valijate ebavõrdne kohtlemine ning miks peab e-hääli kiirendatud korras hävitama?" Küsimuses sisalduv väide ei vasta tõele. Nii paberil hääletamisedeleid kui ka e-hääli säilitatakse vastavalt seadusele ühetaoliselt: üks kuu valimispäevast arvates. Selle tähtaja möödumisel ei hävitata neid enne, kui esitatud kaebuste kohta on tehtud lõplikud otsused. Pabersedelite hävitamise korraldavad maakonna valimiskomisjonid ning e-hääled hävitab elektroonilise hääletamise komisjon. Iga komisjon otsustab ise hävitamise täpse aja. Kolmas küsimus: "Kuidas kõrged turvariskid internetikeskkonnas suudavad tagada põhiseaduse nõude kindlustada hääletamise salajasus?" E-hääletamist on korraldatud 2005. aastast alates ning meetmeid turvalisuse tagamiseks on ka pidevalt täiendatud. Euroopa Julgeoleku ja Koostöö Organisatsiooni ehk OSCE raportite hinnangul vastavad Eestis toimuvad valimised OSCE põhimõtetele ja demokraatlike valimiste kohta kehtestatud rahvusvahelistele standarditele, sh on täidetud salajasuse nõuet. Internetikeskkonna turvariske maandatakse tehnoloogiliste ja protseduuriliste meetmetega, samuti toimub see ka e-hääletuse puhul. Näiteks hääletamise faasis tagatakse hääletamise salajasus häälte krüpteerimisega. Häälte lugemise faasis tagatakse hääletamise salajasus organisatsiooniliste meetmetega ning vaatlajate juuresolu, sh välisaudiitorite kohalolekuga. Seni ei ole olnud riske, mida ei oleks suudetud maandada moel ja tasemel, mis jätkaks lahti reaalse - ma toonitan, reaalse, mitte kaduvväikese ehk puhtalt teoreetilise - võimaluse kahelda internetis hääletamise salajasuses või teiste nõuete täitmisel.

Valimisi korraldava Vabariigi Valimiskomisjoni eestvedamisel on e-hääletamise tehnilist ja organisatoorset korraldust pidevalt arendatud ja arendatakse edasi, arvestades tehnoloogia arengut, riskide muutuvaid hinnanguid ehk uute riskide lisandumist või seniste võimendumist ning OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo soovitusi. Näiteks hääle kontrollimise funktsionaalsuse lisamine kinnitas juba niigi kõrget turvalisuse taset inimeste silmis veelgi. Üldine usaldus e-valimiste vastu on olnud väga suur: 70% valimisõiguslikest inimestest kas pigem usaldab või usaldab täielikult e-valimiste süsteemi. See koos pidevalt kasvava e-hääletamises osalejate protsendiga näitab samuti, et ei salajasuse ega muude nõuete täitmisel ei ole inimestel alust olnud kahelda. Oleme nüüd juba üheksa korda kasutanud interneti kaudu hääletamise võimalust ja seda intsidentideta.

Neljas küsimus: "Palun tooge rahvusvahelisest praktikast näiteid, kus on võetud Eesti e-valimistest eeskuju ja sellist hääletamisviisi rakendatud?" Eesti on maailmas ainulaadne sedavõrd tugeva riiklikult tagatud digitaalse identiteedi olemasolu ja laia leviku poolest, seda ID-kaardi ja mobiil-ID näol. Tänu sellele oleme saanud valimistel hääletamise ka internetikeskkonda viia. Teistel riikidel pole selleks reeglina sobivat tehnoloogilist alust. Seepärast Eesti omaga analoogset süsteemi otseselt mujal ei rakendata, kuid mitmed riigid on selle vastu pidevalt huvi tundnud ja isegi süvaanalüüse teinud. Hääletamist internetis rakendatakse juba teiste lahenduste abil mitmeid aastaid Norras ja Šveitsis, kuid seal luuakse iga kord vaid konkreetsetel valimistel kehtivad identimisviisid. Lisaks on tehnoloogiliselt ja ulatuselt piiratud katsetusi tehtud näiteks Suurbritannias, Hollandis, Hispaanias ja hiljuti presidendi eelvalimiste voorus ka Ameerika Ühendriikides. Rahvusvaheline huvi Eesti kogemuse vastu on pidev, lisaks riiklikule ka erasektori tasemel. 2014. aastal loodi Eestis e-valimiste kompetentsikeskus, mida juhivad Cybernetica AS koostöös e-hääletamise lahendusi rahvusvaheliselt pakkuva ettevõttega Smartmatic, mis kasutab ulatuslikult Eesti e-valimiste süsteemi loojate lahendusi ja teadmisi. Aitäh teile!

Esimees Eiki Nestor

Küsimused. Heimar Lenk, palun!

Heimar Lenk

Aitäh! Lugupeetud peaminister! Mul on selline küsimus. Võib-olla te pisut analüüsiksite seda või arutleksite selle üle, kuidas juhtus niimoodi, et viimastel valimistel olid väga aktiivsed e-valijad inimesed vanuseklassis 80+? Näiteks 94-aastased hääletasid usinalt ID-kaardiga moodsatest arvutitest. Kuidas see sai juhtuda? Teine asi. Millest on põhjustatud see, et Reformierakonna populaarsus enne valimisi on tavaliselt tunduvalt väiksem, kui on e-valimiste tulemus, ja pärast valimisi on Reformierakonna populaarsus jälle väiksem kui sel hetkel, kui oli võimalus ID-kaardiga hääletada? Kuidagi väga palju on vastamata küsimusi.

Peaminister Taavi Rõivas

Kõik vastamata küsimused peavad saama vastatud. Kindlasti on valimistel hääletamine märksa täpsem rahva tahte väljendus kui mis tahes sotsioloogiline küsitlus. Muuseas, küllap on ka teile teada, et sotsioloogilistes küsitlustes kasutatakse tihti internetti, aga osas formaatides kasutatakse nii internetti kui ka näost näkku intervjuusid. On selge, et valimised kui statistilises mõttes üldkogumi küsitlus on oluliselt täpsemad kui mis tahes valimiga modelleeritud valimissituatsioon. Seda esiteks.

Teiseks te küsitate, miks kasutavad 80-aastased ja vanemad inimesed valimistel internetti. Õigupoolest tuleb öelda, et suurem osa e-hääletajatest on varasematel aastatel siiski olnud kontoritöötajad, nemad on olnud põhilised e-hääletajad. Aga mida aeg edasi, seda enam on e-valijate profiil laienenud ja tõepoolest, väga erinevates vanuserühmades on inimesi, kes e-hääletamist eelistavad. Ma olen seda varem teinud ja võin tänagi näiteks tuua oma vanaisa. Ta on 81-aastane ja kasutab nii mõndagi arvutiprogrammi vilunumalt kui paljud temast kaks-kolm korda nooremad inimesed. See kummutab hästi väite, et inimeste õpivõime 45-aastaselt olulisel määral pidurdub. See ei vasta lihtsalt tõele. Näiteid selle kohta, et vanemad inimesed kasutavad arvutit, võib tuua väga palju, neid on ka nende inimeste hulgas, kes regulaarselt käivad koos Haabersti sotsiaalkeskuses. Linnaosa vanemana ma suhtlesin regulaarselt Haabersti eakatega. Ma mäletan, et juba 12 aastat tagasi õppisid paljud küllaltki kõrges eas arvutit, sh ID-kaarti kasutama, ja said sellega suurepäraselt hakkama. Nii peaksimegi sellesse suhtuma. Võib-olla just vanemas eas on e-valimised mugavamad, eriti nende inimeste jaoks, kes elavad valimisjaoskonnast kaugel. Ega eakatel ei ole väga mugav ette võtta teekonda kodust valimisjaoskonda ja on hea, kui on võimalik hääletada arvutit kasutades. Ma usun, et see on igal juhul paljude jaoks mõistlik valik.

Esimees Eiki Nestor

Marika Tuus-Laul, palun!

Marika Tuus-Laul

Aitäh! Hea minister! Nendel 90+ valijatel peavad olema ka üsna uued arvutid, maksimaalselt viis aastat vanad. Ma ei usu, et nad selles eas nii tihti arvuteid vahetavad. Te ütlesite, et valimised on täiesti ühesugused, pole vahet, kas e-hääletus või paberhääletus. Me teame, et e-hääletus kestab seitse päeva, samas jaoskonnas saab reeglina hääletada ühel päeval, no eelvalimised on ka. Kuidas e-hääletus on valimisvaatlejatele üldse vaadeldav? Ma tahaksin seda teada. Kui ma lähen jaoskonda, siis minu isikut kontrollitakse ja mulle antakse sedel, aga e-hääletuse puhul me ju ei tea, kes on kellegi ID-kaardi arvutisse pistnud.

Peaminister Taavi Rõivas

Aitäh! Ma kordan, et ma hoiduksin sellisest sildistamisest, nagu te just tegite. Mina tean küll rohkem kui 80-aastaste hulgas, ka 90-le lähenevate inimeste hulgas inimesi, kes mitte ainult ei kasuta aktiivselt arvutit, vaid kes iga päev töötavad aktiivselt. Neid näiteid on küll ja küll ning Eesti peale kokku tuleb neid inimesi üksjagu palju. Mõned neist on päris tuntud. On ka poliitikas osalenud inimesi. Ma usun, et leiate teiegi mõne tuttava inimese, kes on väga aktiivne ja väga kõrges eas. Me ei peaks võtma sellist hoiakut, et kui inimene on jõudnud pensioniikka, siis tema ei tohiks mingil juhul olla arvutikasutaja või et tal ei tohiks olla moodsamat arvutit kui viis aastat vana. Seda esiteks.

Teiseks, milline on e-valimiste korraldus ja kuidas täpselt toimub vaatlemine? Kui e-valimiste süsteemi hakati aastal 2000 looma, siis lähtuti iseenesest samast loogikast, mis kehtib kirja teel valimisel. Tinglikult öeldes on välimine ümbrik, mis ütleb, kes valis, ja selle sees on tinglikult öeldes – me räägime nüüd IT maailmast ja ma üritan seda teie jaoks arusaadavamaks teha – väiksem ümbrik, kus on kirjas, kelle poolt hääletati. Need ümbrikud, kes valis ja kelle poolt hääletati valimise hetkel, eraldatakse siis, kui hääli loetakse, üksteisest ja

neid ei ole võimalik kunagi tagasi kokku viia. Nii kaua, kuni valimised kestavad, keegi vaadata ei saa, kelle poolt inimene valis, aga ümbrikud on omavahel koos. Kui inimene otsustab ümber valida, siis see ümbrik lihtsalt asendatakse, ja nii võib seda teha lõpmata arv kordi. See on ka põhjus, miks üldse ümbervalimise võimalus loodi – sellepärast, et kedagi ei saaks mõjutada. See mõjutamine on mõttetu, sest sa tead, et inimene võib kohe uuesti valida, ja selle tõttu sa ei saa olla kindel, et just see hääl, mida sa andma mõjutasid, jäi viimaseks. Samuti hoitakse neid ümbrikke koos kuni valimiste lõpuni seetõttu, et inimesel oleks võimalik soovi korral minna ja valida ümber traditsioonilisel viisil. Kui see võimalus on ka lõppenud, siis alustatakse häälte lugemist. Häälte lugemiseks eraldatakse need ümbrikud – nagu öeldud, tagasi neid kokku viia ei saa – ja siis on n-ö kaks vurna. On üks vurn ümbrikutest, kust saab teada, kes käisid valimas, ja teised ümbrikud näitavad, kes said hääli. Nii lihtne see ongi.

Valimiskomisjon või ka audiitorid jälgivad, et kogu protseduur toimuks vastavalt ettenähtud tarkvaralahendusele ja vastavalt protseduurireeglitele, ja kõik toimuks rangelt valimiste salajasust hoides jne. Seda on võimalik väga edukalt ette kujutada ka n-ö kübermaailmas. Ma usun, et see ümbrikute metafoori kasutamine tegi selle teema teie jaoks natukene selgemaks.

Esimees Eiki Nestor

Jaanus Karilaid, palun!

Jaanus Karilaid

Aitäh juhatajale! Hea peaminister! Ma siiski hoiataksin, et liigne IT-optimism võib olla julgeolekurisk. Me teame mõlemad väga hästi, et ka Pentagoni on sisse murtud. Öelda, et IT on turvaline, on tegelikult inimeste petmine. Selle kohta, et Reformierakond on saanud palju 85-aastaste hääli, liigub mitmesuguseid poliitilisi jutte. Üks on see, et hoolekandeteenused on kaua aega olnud Reformierakonna käes ja seetõttu on neil olnud ligipääs hooldekodudes elavate eakate ID-kaartidele. Aga üks poliitilisi jutte on teisigi. Ma sooviksin selle kohta täpsemalt teada. Kui inimene läheb valimiskabiini, siis ta on oma häälega üks, keegi teda ei mõjuta, aga kodus või töö juures võib tal olla palju mõjutajaid. Kuidas siis ikkagi on meie valimised ühetaolised? Proovige see loogiliselt ära põhjendada.

Peaminister Taavi Rõivas

Seda ühetaolisust põhiseaduse mõttes on kindlasti pädevam inimene selgitama õiguskantsler. Erinevalt peaministrilt on õiguskantsleril just see pädevus, et hinnata millegi põhiseaduspärasust. Ja kui õiguskantsler seda väga kindlalt väljendab, siis usutavasti on see ka teie jaoks oluline signaal. Mind väga huvitab, millel põhineb väide, et Reformierakond on just nimelt vanuses 85+ inimeste hääli ebasproportsionaalselt palju saanud. Kindlasti on Reformierakonnal igas vanuses toetajaid, aga see väide, et meie poolt hääletajaid on eriti palju just 85-aastaste ja vanemate hulgas, ei saa olla adekvaatne kas või seetõttu, et teil puudub igasugune võimalus vaadata, kes kelle poolt hääletas. Seetõttu te ei tea, kelle poolt 85-aastased ja vanemad on hääletanud. Mina ka ei tea. Me saame tugineda ainult sotsioloogilistele küsitlustele ja midagi millegi muu alusel väita, nagu te tegite, on minu hinnangul kohatu.

Võib-olla on teil huvitav teada, et AS-i Hoolekandeteenused ei juhi reformierakondlased. Seda juhib Maarjo Mändmaa, kes mulle teadaolevalt ei ole ühegi erakonna liige, või isegi kui on, siis mul puudub igasugune kahtlus, et ta juhib seda ettevõtet kuidagi poliitiliselt kallutatult. Seda esiteks. Teiseks, võib-olla on teil huvitav ka teada, et AS-i Hoolekandeteenused hoolealuste hulgas ei ole tegemist valdavalt väga eakate inimestega. Seal on väga palju inimesi, kes on erivajadustega. Seega läks teie n-ö seos 85+ vanuses hääletajad ja hoolekandeteenused natuke nihu, ütleme nii.

Nüüd, kas IT kasutamine on risk? Jah, loomulikult. Mida rohkem tehnoloogiat, seda rohkem on ka riske, mis on seotud küberturvalisusega. Aga need riskid ei tohiks hirmutada meid tehnoloogia kasutamisest eemale. Pigem peaksime neid riske teadvustama ja teadma ka, millised on võimalikud vastumeetmed. Mul oli au ja võimalus olla päris e-valimiste alguse juures ja see oli ligi viis aastat enne seda, kui e-valimised esimest korda läbi viidi. Enne seda mõeldi see protsess välja, siis kavandati seadusandlik ruum ja alles seejärel jõuti lõpliku tehnilise lahenduseni. Algusest peale, ma mäletan seda väga täpselt, on mõeldud, millised võiksid olla seda süsteemi ähvardavad ohud. See on üks põhjus, miks on e-valimised parem kui tavaline valimispäev.

Küberrünnakuid, nagu te hästi teate, on võimalik tuvastada. Ja kui neid tuvastatakse, siis neid on võimalik ka blokeerida. Aga oletame, et tõepoolest mingil moel – see on väga vähe tõenäoline, aga teoreetiliselt siiski võimalik – tabab e-valimisi küberrünnak ja e-valimistega juhtub midagi, mida ei ole suudetud ette näha. Siis on riigil võimalik e-valimised tühistada ja öelda, et kõik need, kes e-valisid, palun tulge pühapäeval – siis, kui on traditsiooniline valimiste päev – valimiskastide juurde. Nagu te teate, alates 2005. aastast ei ole mitte midagi säärasest juhtunud, aga igal juhul tuleb selleks valmis olla. Seetõttu ma arvan, et tehnoloogia puhul on riskide

teadvustamine ja võimalike meetmete kasutuselevõtmine kindlasti mõistlikum kui riskide pärast paanikasse sattumine ja progressi eitamine või püüd seda tagasi pöörata.

Esimees Eiki Nestor

Tarmo Tamm, palun!

Tarmo Tamm

Aitäh, juhataja! Lugupeetud peaminister! Progressi vastu ei saa kellelgi midagi olla. Minu jaoks on kõige häirivam e-valimiste puhul see, et ei ole võimalik kontrollida nende inimeste tahet, keda aidatakse hääletamisel, olgu see ID-kaardi kasutamine või muu. Väita, et keegi saab seda kontrollida ja et inimesel on võimalik hiljem minna valimisjaoskonda ümber valima – minu arust see ei päde. Riigi kodanikuks olek eeldab ka teatud kohustusi riigi ees ja valimised on üks kohustus. Ja seda kohustust võiks täita valimisjaoskonnas. Hääletamisperioodid on venitatud hästi pikaks, tänapäeval on võimalik viia valimisurnid kas või kaubanduskeskustesse ja igale poole mujale. Miks peab olema eelistatud just e-hääletamine? E-hääletamine võiks olla viimane õlekõrs: ühel päeval vahetult enne valimiste lõppu antakse kõigile see võimalus, kes tahavad hääletada. See ei anna võimalust manipulatsioonideks. Ma iseenesest pole e-hääletuse vastu, aga mul on sisetunne, et kohustust riigi ees tuleks täita kuidagi teistmoodi.

Peaminister Taavi Rõivas

Ma usun, et teie hoiak on igati austamist väärt. Väga paljud inimesed arvavad, et valimiste päev on selline, mida mitte mingil juhul vahele ei tohi jätta. Pannakse pühapäevariided selga ja minnakse teinekord ka koos perega valima, tundes selle võimaluse üle uhkust, tundes demokraatia ja oma riigi üle uhkust. Ma arvan, et see on igati austust väärt ja kaks kolmandikku Eesti inimestest täpselt nii teebki, et läheb valimisjaoskonda kohale. Ainult kolmandik on need, kes on otsustanud e-valida, sest niimoodi on mugavam. Ma usun, et me aktsepteerime ka seda, et nendelgi Eesti inimestel, kes elavad Eestist eemal – diplomaadid, kes töötavad teistes riikides, välisüliõpilased jt –, peaks olema võimalus mugavalt hääletada, samuti eakatel või ükskõik mis vanuses inimestel, kes elavad suuremast keskusest ja valimisjaoskonnast kaugel. Meie elame teiega mõlemad kohas – või tegelikult ma pean tunnistama, et ma ei tea, kus te püsivalt elate, aga ma võin rääkida oma kogemusest, mina elan Tallinnas –, kus ei ole suur logistiline probleem minna valimisjaoskonda. Linnaelanike jaoks ei ole suurt vahet, aga maainimestel võib olla päris märgatav mugavuse vahe.

Ma ei ole nõus, et riik e-valimisi kuidagi eelistab. E-valimised on teiste variantidega võrdne võimalus hääletada. Ma arvan, et mõnes mõttes võib öelda, et näiteks ka oma elukoha registreerimine on selline ettevõtmine, mille puhul ma panen lipsu ette, lähen linnaosavalitsusse, pidulikult edastan enda, oma naise ja lapse nimel paberid ning annan teada, et näete, see on minu uus kodune aadress. Ka sedapidi võib läheneda ja paljud inimesed teevad ka seda. Aga minu jaoks, kellel mul tõesti, pean tunnistama, on graafik suhteliselt tihe, on väga mugav, et elanikeregistris on võimalik elukoha andmeid muuta nii, et ma oma kontorist või kodulaua tagant ei lahku, et ma kasutan selleks arvutit, ID-kaarti, mobiil-ID-d. Neid inimesi, kes riigiga suhtlemisel ei taha alati kohale minna ja spetsiaalselt selle jaoks lipsu ette panna, on päris palju ja nende jaoks on kindlasti e-teenuste pakkumine väga teretulnud. Samuti aitavad e-teenused oluliselt hoida kokku nii inimeste aega kui riigi ressursse. Mida rohkem inimesi kasutab e-kanaleid, seda vähem peame kasutama inimtööjõudu.

Tuleme valimiste juurest hetkeks maksudeklaratsioonide juurde. Ma arvan, te mäletate veel, kui palju inimtööjõudu pidi kasutama selleks, et hoida lahti kontoreid, kus inimesed käsitsi täitsid oma maksudeklaratsioone mitmel A4 lehel. Kontoris olid suured järjekorrad, vähemasti Tartus, kus mina oma esimest maksudeklaratsiooni täitsin. Terve hulk inimesi pidi pärast neid andmeid arvutisse sisestama ja kõik see võttis aega mitu kuud. Praegu toimub kõik elektroonilisi kanaleid kasutades ja raske on leida inimest, kes ütleks, et see on kuidagi ebamugav. Alati jääb neid, kes püüavad ikkagi paberil asja ajada, aga üldiselt ma arvan, et nii nagu teiegi ilusasti ütlesite, põhimõtteliselt vastu ei olda. Ei olegi mõtet põhimõtteliselt vastu olla. Kui e-hääletus on täiendav võimalus, siis aktsepteerime seda, et paljude jaoks on see väga oluline võimalus.

Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Aitäh, härra esimees! Austatud peaminister! Selle arupärimise sisu on ju regulatsiooni küsitav vastavus põhiseadusele. Õigupoolest mul on küsimus arupärijatele, mille pagana pärast nad küsivad seda peaministrilt ja mitte õiguskantslerilt. Aga te juba märkisite, et õiguskantsler on analoogilisele arupärimisele 2011. aastal

vastanud. Minu küsimus on säärane. Kuna selle probleemi ajalugu on üsna pikk, siis äkki te annate ülevaate, milliseid e-valimiste põhiseadusele vastamise vaidlusi on üldse Eestis olnud? Minu mäletamist mööda 2005. aastal oli selleteemaline vaidlus päris hasartne ja sellest tehti ka järeldused. Millega see siis lõppes? Ja sellega külgnevalt küsin ka, millised on OSCE ODIHR-i büroo vaatlusmissioonide järeldused olnud.

Peaminister Taavi Rõivas

Kui lõpuni aus olla, siis arupärimisele vastamise ettevalmistajad kirjutasid siia teksti sisse ka lause, et tegemist ei ole peaministri pädevuses oleva küsimusega, seda tuleks küsida õiguskantslerilt. Ma ise oma käega tõmbasin selle rea maha, ei tahtnud tunduda kuidagi lugupidamatu parlamendiliikmete suhtes. Aga tõepoolest, teil on õigus, kui te rõhutate, et sellele küsimusele saab vastata eeskätt õiguskantsler, kui rõhuasetus on kitsalt põhiseaduspärasusel. Samas, kuna küsimusi oli ka muude asjade kohta – kuidas täpsemalt see korraldus käib jne –, siis kuna ma ise olen olnud e-valimiste protsessi alguse juures, siis ma hea meelega vastan.

Pea tunnustama, et mul ei ole kaasas kõiki andmeid põhiseaduspäraseks hindamise kohta, aga ma kinnitan, et minuni ei ole jõudnud küll mingit informatsiooni, et e-valimiste kooskõla põhiseadusega oleks tõsiselt kahtluse alla pandud. Pigem on alati jõutud järeldusele, et e-valimised on Eesti põhiseadusega kenasti kooskõlas. Teie nimetatud OSCE ODIHR-i hinnangud on samuti positiivsed. Ma korra seda juba nimetasin, aga üks teema, millest oli nende soovitustes juttu, oli hääle kontrollimise funktsiooni lisamine, mis annab inimestele turvatunnet juurde. Ja see on ellu viidud. Minu teada ei ole küll ühelgi ametlikul vaatlusorganisatsioonil mingeid tõsiseid etteheiteid. Küllap igaüks meist tegelikult usub, et Eesti on e-riigina usaldusväärne – täpselt samamoodi, nagu me usaldame e-riigi teenuseid maksuameti või e-tervise puhul, tasub neid usaldada ka e-valimiste puhul. Samas tuleb kõikide e-teenuste puhul – ma arvan, et see on väga õige osutus – pöörata tähelepanu ka riskidele. Tehnoloogia on alati teatud riskidega seotud, alati peab oskama nendeks valmistuda ja alati peab olema väga täpne plaan, kuidas neid eelkõige ära hoida, aga kui mõni risk peaks realiseeruma, siis kuidas tegutseda. Seda kõike on Eesti e-riigis püütud maksimaalselt jälgida.

Esimees Eiki Nestor

Siret Kotka, palun!

Siret Kotka

Aitäh, hea juhataja! Hea peaminister! Internetis levivad viirused ja muu pahavara. Viirusetõrje ei suuda alati efektiivne olla ja viirusetõrje on tavaliselt võimeline ära tundma just teada olevad viirused. Kui aga ilmub uus viirus, siis läbib see viirusetõrje edukalt ja asub nakatunud arvutis oma pahatahtlikku ülesannet täitma. Ja nii võibki juhtuda, et viirus hääletab mõne inimese poolt. Kas te ei arva, et see ohustab Eesti demokraatiat?

Peaminister Taavi Rõivas

Ei arva, sellepärast et inimese poolt ei ole võimalik viirusel hääletada. Identifitseerimisel on ju vajalik kas SIM-kaart või ID-kaart füüsilise *chip*'i näol, pluss PIN-kood. Ja isegi arvuti nakatumise korral on väga keeruline, kui mitte võimatu ette kujutada seda, et viirus haarab ID-kaardi, paneb selle arvutisse ja siis kuskilt väljastpoolt – muuseas, arvuti sees ei ole seda informatsiooni, PIN-kood on inimese enda käes – võtab PIN-koodi ja sisestab selle. Sellist asja on väga keeruline ette kujutada ja just seetõttu ongi ID-kaardiga ja mobiil-ID-ga identifitseerimine oluliselt turvalisem kui paroolikaardi abil, mida paljud inimesed paraku ka kasutavad. Minu soovitus kõikidele inimestele on oma arvutis kindlasti kasutada viirusetõrje tarkvara. Samas on ka selliseid arvutiliike, kus viirused on väga vähe levinud. Võtame näiteks erinevad tahvelarvutid. Samuti, noh, ei saa öelda, et päris ilma viirusteta, aga siiski märksa vähem riskantsed on Apple-tüüpi arvutid. Aga igal juhul on kõikides arvutites mõistlik kasutada pahavaravastast programmi ja alati tasub hoolitseda selle eest, et tarkvarauuendused oleksid korrektselt tehtud, sh ka pahavaravastased uuendused. Mida uuemaid tarkvara versioone inimesed kasutavad, seda kindlam võib olla, et ükski pahavara neid ei nakata.

Oluline on ka teada, et ei ole olnud ühtegi märki, et keegi oleks isegi üritanud, veel vähem, et kellelgi oleks õnnestunud e-valimistel mingit viirust panna kuidagi kellegi eest hääletama. Ja üldse ei ole teada mitte ühtegi juhtumit, kus kellelgi oleks õnnestunud ID-kaarti või mobiil-ID-d kuritarvitada.

Siin väideti, et ei saa olla kindel, et mõni inimene ei anna vabatahtlikult oma ID-kaarti koos PIN-koodidega kellegi teise kätte. No seda ma soovitan küll inimestel mitte mingil juhul teha. Andes ära ID-kaardi koos PIN-idega, ei anna inimene ära ainult oma õiguse internetis riigi teenuseid kasutada, vaid ta annab ära ka ligipääsu oma pangakontole ja veel palju muid asju. Ma arvan, et keegi ei ole nii naiivne, et annab vabatahtlikult kogu oma identiteedi ja vara ära.

Esimees Eiki Nestor

Martin Helme, palun!

Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud peaminister! Te olete siin korduvalt rõhutanud, et e-valimiste puhul on põhiline mugavuse küsimus. Minu meelest on põhiline ikkagi turvalisuse küsimus. Kui jutt on sellest, kas e-valimised on kontrollitavad, siis me ju teame, et tegelikult on Eestis ainult kaks või kolm inimest, kes näevad selle serveri sisse, kus hääled kokku lüüakse. Teisisõnu, peaaegu mitte kellelgi Eestis ei ole võimalik kontrollida, kas hääled, mis on välja läinud, klapib häälega, mis lõpuks kirja läheb. See tähendab seda, et me peame uskuma neid kahte või kolme inimest ja me peame uskuma teid. Aga me ei usu, me tahame kontrollida. Küsimus ei ole uskumises, küsimus on selles, kelle kätte Eestis läheb võim peale valimisi – kes hakkab kontrollima rahakotti, kes hakkab looma hüvesid ühele, teisele või kolmandale, kes hakkab Tallinna Sadamat juhtima jne. Me peame uskuma, et see kõik on aus, aga me ei saa seda kontrollida. Mina küsin teilt: kumb on teie meelest olulisem, kas mugavus või valimiste turvalisus?

Peaminister Taavi Rõivas

Ei ole mingit kahtlust, et valimiste turvalisus on kõikide valimisviiside puhul elementaarne eeldus. Aga see ei tähenda seda, et valimisi ei või inimeste jaoks mugavamaks teha, selleks et rohkematel elanikel oleks võimalik hääletamisel osaleda. Ma juba tõin näite, et nii mõnigi inimene on valimispäeval reisil või elab Eestist eemal, ka nendel peab olema võimalus demokraatias kaasa rääkida. Kui EKRE seab valimiskomisjoni pädevuse kahtluse alla – valimiskomisjon on muuseas täiesti sõltumatu organ –, siis see on väga jõhker süüdistus. Ma loodan, et te mõtlete väga hoolega, kui te seda välja ütlete. See ju seab kahtluse alla ka selle, kas teie enda mandaat Riigikogu liikmena on päris legitiimne või tuli see kuskilt jumal teab kust.

Mina usun valimiskomisjoni. Ma usun, et komisjon on teinud kõik selleks, et nii traditsioonilised paberil valimised kui ka e-valimised oleksid maksimaalselt turvalised. Ja ma olen veendunud, et iga siin saalis istuv inimene on oma mandaadi õigel teel saanud, et kõigi hääled on õigesti kokku loetud.

Veelgi enam, ma julgen öelda, et digitaalne identifitseerimine on tegelikult turvalisem kui paberile antud allkiri. Ma vaatan siin arupärimise all olevat Martin Helme allkirja ja ütlen ausalt, mina ei tea, kes selle siia kirjutas. Pean suure häbiga tunnistama, et ma ei tea, kas see on vähemalt teie pärisallkirjaga sarnane, aga kuna siia on alla kirjutatud veel mitmed teie fraktsioonikaaslased ja teie sõbrad Keskerakonnast, siis ma eeldan, et see allkiri tõepoolest on teie pandud. Aga absoluutset kindlust mul ei ole, ma saan tugineda vaid teie kinnitusele. Ent ma usaldan teid selles küsimuses. Kui see oleks digiallkirjaga allkirjastatud, siis oleks asi palju kindlam. Krüpteeritud mäрге näitaks, et allkirjutaja on tõepoolest Martin Helme selle ja selle isikukoodiga, ka näeksin ma sekundi pealt, mis hetkel olete selle allkirjastanud. Sekundi pealt ajatempli nägemine võib mõningatel juhtudel olla kriitilise tähtsusega. Peaministrile arupärimise esitamisel ei ole vahet, kas te allkirjastasite selle 4. või 5. mail, sel ei ole õiguslikku tähendust. Küll aga võib sellel olla mõne lepingu puhul väga suur tähtsus. Kokkuvõttes juhin tähelepanu, et mõnedel puhkudel on digitaalallkiri turvalisem, ka selle n-ö vastaspoole jaoks, kelle poole mingi avaldusega pöördutakse. Kui siin oleks teie digiallkiri, siis ma saaksin olla palju kindlam, et see on tõepoolest teie antud. Praegu tugineda sellele, et te ise kinnitate, et see on teie allkiri, ja ma usaldan teid selles küsimuses.

Esimees Eiki Nestor

Mart Helme, palun!

Mart Helme

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud peaminister! Ma ütleksin, et see jutuajamine läheb siin päris lõbusaks. Te võib-olla olete ka sõrmejälgede lugemise spetsialist. Kas oskate sõrmejälgi lugeda või äkki kahtlete, kas sõrmejäljed on ikka tõendusmaterjalina pädevad? Täpselt samuti võib kahelda ka, et võib-olla Martin andis oma PIN-koodi ja kaardi mulle ja mina kirjutasin hoopis alla või Arno Sild kirjutas alla. See, mida Martin küsis, oli ju väga selge. Me tahame kontrollida. Me tahame teada, kes on see, kes kontrollib valimistulemuste kokkulööjaid, ja see on kriitilise tähtsusega küsimus. Kui te seate kahtluse alla meie legitiimse olemise siin saalis, siis me võime seada kahtluse alla teie legitiimse olemise Stenbocki majas. Nii lihtne see ongi. Me tahame, et kõike seda oleks võimalik kontrollida, et meil ei tekiks kahtlusi teie suhtes ja teil ei tekiks kahtlusi meie suhtes. Aga minu küsimus oli hoopis muu. Mu küsimus oli see, et minule kui mittejuristile jääb arusaamatuks, kuidas saab nimetada ühetaoliseks seda, kui ema läheb lapsega valimisjaoskonda ja laps peab jääma kabiini ukse taha, sest kabiinis peab olema üksinda, aga kui seesama ema teeb arvuti taga oma

hääletust ja lapsed on ümberringi, abikaasa on sealsamas kõrval ...

Esimees Eiki Nestor

Aitäh! See oli nüüd küsimus.

Peaminister Taavi Rõivas

Ma soovin rõhutada, et mina ei ole seadnud ei teie ega teie kolleegi Martin Helme kuulumist parlamenti kuidagi kahtluse alla. Vastupidi, ma ütlesin, et mina usun valimiskomisjoni. Ma usun, et valimiskomisjon on kõik hääled korrektselt kokku lugenud ja iga inimene, kes ametlikult teie poolt hääletas, tõepoolest hääletas teie poolt. Pigem seadis Martin Helme kahtluse alla, kas hääled ikka said õigesti kokku loetud ja kuidas selline tulemus tuli. Nüüd, ma soovin veel kord rõhutada, et valimiste korralduse eest vastutab Eestis Vabariigi Valimiskomisjon. Ma usun, et te teate nii mõndagi valimiskomisjoni liiget. Teil on võimalus nii parlamendiliikmena kui fraktsioonina valimiskomisjoni poole pöörduda ja küsida nende käest täpset ülevaadet, kes, millal ja kuidas täpselt valimisprotseduure auditeerib, kuidas see toimub valimisjaoskonnas, mis asub Õismäel mõnes koolimajas, kuidas see toimub e-häälte puhul. Saate korraldada ekskursiooni Riigikogu Kantselei kinnisvara hulka kuuluvasse majja ja saate selle teema endale selgeks teha. Mina saan teile üksnes kinnitada, et ei ole põhjust seada kahtluse alla ei e-valimisi ega digitaalallkirja ega elektroonilist identifitseerimist. Tegemist on väga kõrgel tasemel tehniliste lahendustega ja parim näide sellest, et e-valimiste turvalisus on väga suur, on see, et kogu selle kümne aasta jooksul, mis e-valimisi on kasutatud, ei ole mitte kordagi tuvastatud mitte ühtegi õnnestunud katset e-valimisi kuidagi mõjutada või nendega manipuleerida.

Esimees Eiki Nestor

Oudekki Loone, palun!

Oudekki Loone

Aitäh! Lugupeetud ettekandja! E-valimised ei ole vaadeldavad. Me põhimõtteliselt ei saa teada, kas inimene valis ise. Me ei saa teada, kas inimene valis ise, kas ta valis vabalt ja kas hääletelugemisprotsess oli korrektne, sest seda ei ole võimalik jälgida. Meil ei ole kontrollimehhanismi, mis igale kodanikule annaks soovitud infot, kust ta saab üle vaadata, mis toimub ja kas kõik on aus. E-valimised, nagu te olete ka korduvalt siit puldist öelnud, tegelikult nõuavad, et kodanik lihtsalt usub oma riiki, ilma et ta saaks protsessi jälgida. Kas teile ei tundu, et e-valimistega on Eesti astunud sammu ratsionaalsest, valgustatud demokraatiast eemale autoritaarse, usupõhise riigi suunas?

Peaminister Taavi Rõivas

Kindlasti ei tundu. Eesti on, vastupidi, juurutanud tehnoloogiavahendeid selleks, et meil oleks rohkem demokraatlikke võimalusi. Tänu e-lahenduste kasutamisele on riik oma kodanikele palju lähemal, kui ta oleks muidu. Veelgi enam, tänu e-lahendustele on kõik kodanikud oma riigile täpselt ühevõrra lähedal. Ei ole oluline, kas inimene elab Tallinna kesklinnas või mõnes talus metsaveerel, e-lahendusi kasutades on võimalik teenustele ligi pääseda ühtemoodi. Te väidate, et e-valimisi ei ole võimalik vaadelda või et teie konkreetselt ei ole võimeline mõistma, mismoodi digilahendused töötavad. Seda on mul väga keeruline muud moodi ümber lükata kui öelda, et minge ja kohtuge valimiskomisjoni liikmetega. Kui te mind ei usu, siis laske neil seletada, mismoodi e-valimised toimivad. Teid ei olnud saalis, kui ma teie kolleegile Marika Tuus-Laulile selgitasin, mis põhimõtte järgi on e-valimiste süsteem üles ehitatud. Te võite ühendust võtta Tanel Tammetiga – tema on inimene, kes algse e-valimiste loogika paberile visandas. Just nimelt paberile, sest ta pidi seda tookord, aastal 2000, selgitama inimestele, kes ei olnud kuigi tehnoloogiateadlikud, ja ta suutis seda väga hästi, veenvalt teha. Nüüdseks on kõigi Eesti inimeste IT-teadlikkus kindlasti oluliselt kasvanud. Me kujutame märksa paremini ette, mismoodi tarkvara toimib, mismoodi on võimalik tagada salajasust, mismoodi on võimalik inimesi identifitseerida. Kui te tunnete tõesti tõsist huvi, siis minge käige valimiskomisjonis, teile seletatakse detailides, kuidas see protseduur täpselt käib. Aga te võite ka pärast stenogrammi lugeda või videosalvestist uurida, ma püüdsin teie kolleegile Marika Tuus-Laulile seda keerulist digivärki ümbrikute näitel selgitada.

Esimees Eiki Nestor

Valeri Korb, palun!

Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud härra peaminister! Olen palju kordi maavalitsuse komisjonis sedelilt hääli lugenud. Ja ma võin kinnitada, et tõesti seal toimuvad terved konsiiliumid, kui vaja. Aga ma mõtlen sellest, et möödunud neljapäeval oli suur arutelu, kus me rääkisime interneti arengust Eestis. Me rääkisime kunagi tiigrihüppest ja sellest, et meie oleme selle valdkonna eesvedajad, aga nüüd on välja tulnud, et välismaal on internetikeskkond parem kui meil ja me oleme neist siiski maas. Seda rääkisid need inimesed, kes seisid siin puldis. Minu küsimus on see, et kui me jääme natuke maha, siis miks meie valimisfilosoofia ei lähe kokku Norra, Saksamaa või teiste riikide omaga, kes on e-valimistest loobunud?

Peaminister Taavi Rõivas

Kõigepealt eristame mõningaid asju. Üks asi on internetikeskkond, interneti infra, ja teine on e-riigi lahendused. Mina küll ei oska tuua kogu maailmast mitte ühtegi näidet, kus e-riigi lahendused oleksid kõrgemal tasemel ja rohkem kasutusel kui Eestis. Ja see ei ole ainult minu väide. Ma olen külastanud e-riigist rääkides enam kui kümnet maailma tippülikooli, sel aastal näiteks Harvardi, Duke'i ja George Washingtoni ülikooli. Olen käinud Jaapanis Tokyos. Näiteid võib tuua väga palju. Mitte kuskil ei ole suudetud tuua näiteid, et mõni teine riik on selles vallas rohkem arenenud kui Eesti. Nii et oma e-riigi lahendustega me oleme tõepoolest väga innovaatilised olnud ja seda paljuski tänu sellele, et Eestis on sedavõrd aktiivses kasutuses digitaalne identifitseerimine, digitaalallkiri. Paljudes riikides on see süsteem olemas, aga lihtsalt seda ei kasutata. Nüüd internetikeskkonnast. Ma usun, et te viitasite sellele, et interneti kiirus mõnes Eesti piirkonnas on aeglasem kui mõnes teises riigis, kus asustustihedus on suurem. Tõepoolest, seda mõõtmistulemust olen ka mina näinud. Siin on kaks tegurit. Esiteks, mobiilsideoperaatorid on lubanud katta kogu Eesti territooriumi väga kiire 4G internetiga juba lähiajal. Tegu on põhiliselt erainvesteeringuga. Riik aga on panustanud põhimagistraalidesse, valguskaablite ehitamisse ja nüüd me oleme riigi eelarvestrateegias kokku leppinud, et riik mitte ainult ei jätkata põhivõrgu ehk selliste valguskaablite magistraalühenduste väljaehitamist, vaid paneb öla alla ka sellele, et mitte ainult internet, vaid ka elekter ja teeühendus jõuaksid mööda seda viimast kilomeetrit või miili, nagu kutsutakse, iga inimeseni. Üle kogu Eesti peab olema internet kättesaadav. Kui võtta mobiilside, siis üldiselt võib öelda, et väga vähe on neid piirkondi, kus ei oleks võimalik mobiilside kaudu Eestis korraliku kiirusega internetti saada. Ma mõtlen just rahvusvahelises mõttes väga kiiret internetti. Aga selge on see, et mobiilside alati ei asenda püsiühendust, seetõttu tuleb edasi minna ka nende viimase miili toetustega.

Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea peaminister! Tulge korraks natuke maa peale ja rääkige selges eesti keeles. Kolleeg Mart Helme küsis küsimuse, aga ei saanud vastust. Nüüd ma küsin teistmoodi. Härra peaminister, kui me teiega kahekesi üritaksime valimiskabiini trügida, siis politsei viiks meist vähemalt ühe või mõlemad ära. Kui me aga teiega kahekesi läheksime vanadekodusse ja kutsuksime sealsed 90–100-aastased, võib-olla ka 105-aastased memmed-taadid suurde saali ja hakkaksime seal e-valimisi läbi viima, siis seda ei juhtuks. Seletage, kuidas need kaks toimingut on ühetaolised ja salajased, nii nagu meie põhiseadus ette näeb?

Peaminister Taavi Rõivas

Ma olen täiesti kindel, et kui te korraldaksite vanadekodus sellise avantüüri, et hakkaksite inimeste eest hääletama, siis väga suure tõenäosusega oleks teie teol õiguslikud tagajärjed. Kui ma õigesti mäletan, siis teie erakond – teie vist küll ei olnud siis veel selle erakonna liige – on seda proovinud, võib-olla küll natuke teisel kujul. Marika Tuus protesteeris, et seda tehti natuke teisel kujul, aga siiski midagi sarnast on teie erakond proovinud. Nimelt pandi püsti telgid, kus te pakkusite e-valimise teenust, ja see sai õigusliku hinnangu. See õiguslik hinnang oli tauniv ja öeldi, et see ei ole kooskõlas e-valimise põhimõtetega. Ma usun, et kõige tugevam garantii on see, et inimesed ei anna vabatahtlikult oma identiteeti ära. Küsimus ei ole hääle äraandmises, kui inimene annab kellelegi võõrale oma ID-kaardi ja PIN-koodid. Sellega annab inimene kogu oma identiteedi ära. Ja Eesti inimesed teavad, mis asi on ID-kaart, juba 16 aastat, ja nad teavad väga hästi, et ID-kaarti koos PIN-idega ei anta mitte kellegi teise kätte, sest sellega seatakse väga palju asju ohtu. Ja seda inimesed vabatahtlikult ei tee. Nii et ma soovitan nii teile kui teie erakonnale mitte selliseid üritusi vanadekodudes korraldada. Kindlasti läheb teil üsna täbarasti, kui te sellise asja ette võtate.

Esimees Eiki Nestor

Jaak Madison.

Jaak Madison

Austatud peaminister! Mul on kaks kiiret küsimust. Riigikogu valimistest on teada juhtum, kus kolm korda loeti üle Viktoria Ladõnskaja ja Sven Sesteri hääled, kuna küsimus oli ühes hääles – kellel on hääli rohkem ja kellel vähem. Kolm korda oli võimalik paberil antud hääli üle lugeda. Siit küsimus: kui mitu korda on võimalik üle lugeda e-valimiste hääli? Kes seda kontrolli teostab, kellel ja kui mitmel inimesel on ligipääs nendele andmetele? Kes pääsevad kontrollimise juurde? Teiseks: millistel põhjustel ei ole meie naaberriigid, kes on meiega koos suhteliselt kiiresti IT-valdkonnas arenenud, näiteks Läti, Leedu ja ka Soome, kaalunud e-valimistele üleminekut? Miks Eesti on üksik hunt maailmas ja usaldab ainsana e-valimissüsteemi täielikult?

Peaminister Taavi Rõivas

Kõigepealt, kõik sellised detailsed korralduse küsimused, mitu inimest mis ruumis ja kuidas toimetab, esitage palun valimiskomisjonile. Valimiskomisjon ei allu valitsusele, ei raporteeri peaministrile. Pigem on teil parlamendiliikmena võimalik neilt aru pärida. Kasutage seda võimalust! Valimiste korraldamist ei juhi valitsus, vaid valimiskomisjon, mis on, nagu öeldud, valitsusest sõltumatu.

Nüüd teiste riikide kogemusest. On mujalgi e-valimisi kaalutud. Soome võttis üle hiljuti Eesti X-tee süsteemi kontseptsiooni. Soomes kannab X-tee nime *palveluäylyä*. Homme kirjutame Soome peaministriga alla memorandumi, millega seame aluse veelgi aktiivsemale IT-koostööle. Ja ka Leedus kaalutakse väga tõsiselt e-valimiste korraldamist. Kui ma ei eksi, siis on see kas juhtiva erakonna või lausa kogu valitsuse poolt ametlikult plaani võetud. Nii et elame-näeme.

See muidugi eeldab seda, et peab kasutusse võtma ka üleriigilised identifitseerimisvahendid, nii nagu meil on ID-kaart ja mobiili-ID. See on seni saanud paljude riikide jaoks takistuseks, kes ei ole sellest ideest kaugemale jõudnud.

Mis puutub e-häälte ülelugemisse, siis ma usun, et te saate suurepäraselt ka ise aru, et elektrooniliselt, kui tuleb teha konkreetne valik – ma usun, et te teate, kuidas e-valimisel protseduur käib –, on inimliku eksimuse tuvastamine palju-palju lihtsam. Tegelikult on seal eksimise võimalus palju väiksem. Kui hääletusdeli puhul võib inimese silm eksida – ma ei tea, nt ühe ja seitsme eristamisel, kui on väga segase käekirjaga kirjutatud, siis arvutis tuleb teha klikk ja sa näed, kelle poolt sa hääletad. Ja kui sa teed klikki, et sa nõustud, siis tagantjärele ülelugemisel ei saa sellist ühe ja seitsme segamini ajamist olla. Seetõttu on e-valimistel häälte kokkulugemine märksa lihtsam kui paberil antud häälte puhul. Tõepoolest, nagu Ladõnskaja ja Sesteri juhtum ilmekalt tõestas, võib olla inimlikult mõistetavaid erinevaid tõlgendusi, mis aga konkreetsete inimeste jaoks võivad olla väga suure kaaluga. Ning konkreetsete inimeste all ei pea ma silmas sugugi mitte ainult Viktoria Ladõnskajat ja Sven Sesterit, vaid ka kõiki nende valijaid.

Esimees Eiki Nestor

Viktor Vassiljev, palun!

Viktor Vassiljev

Aitäh, härra juhataja! Hea peaminister! Te siin meenutasite seda vahvat kampaaniat, kus Keskerakond korjas telkides digialkirju. Ma täpselt ei mäleta, mille vastu või mille poolt allkirju koguti, aga inimeste suhtumine oli ääretult positiivne. Ja eriti asjasse süvenemata olid nad isegi nõus jooksma nurga taha Swedbanki kontorisse, et saada ümbrikutega oma paroolid ja koodid kätte, sest varem neil koode ei olnud. Ja õige lõbusalt nad hääletasidki. Nii et niisugused asjad on täiesti võimalikud kampaania korras. Loomulikult ei ole Keskerakond mitte kunagi käinud, nagu te oletasite, vanadekodudes vanakestele arvutijurakat nina alla toppimas. Minu küsimus on selline: kas siiski ei ole suhtumise vahe, kui inimene läheb jaoskonda tipa-tapa ja hääletab seal ära või kui ta kasutab arvutit mingi Facebooki kampaania või arvutimängu jaoks? Kas ei ole siiski suhtumise vahe?

Peaminister Taavi Rõivas

Ma usun, et see, millist vahendit inimene kasutab, peab olema igaühe enda vaba valik. Nagu me teame, 32% Eesti inimestest otsustas 2015. aasta parlamendivalimistel kasutada e-valimiste võimalust, kõik ülejäänud valisid traditsioonilisel moel, sh väga väike osa inimesi hääletas kirja teel. Mis puutub nendesse, nagu te ütlesite, lõbusatesse eksperimentidesse inimeste digiallkirjadega, mida te poodide ees korraldasite, siis tuletan meelde, et see asi lõpetati küllaltki konkreetsete ära, öeldes, et see ei ole päris õiguspärane tegevus, ja paluti need lõbusad eksperimendid lõpetada. Ja mul on hea meel, et vähemasti minuni ei ole viimastel aastatel jõudnud infot, et Keskerakond oleks neid jätkanud. Nii ongi kokkuvõttes kõigile parem.

Esimees Eiki Nestor

Raivo Põldaru, palun!

Raivo Põldaru

Aitäh, härra esimees! Lugupeetud peaminister! Te olete kogu aeg rõhunud protseduurile ja juhatate meid valimiskomisjoni. Te ei ole aga ikka vastanud nendele küsimustele, mis puudutavad selle kontrolli, mis toimub masinate sees, mis toimub serverites. Kes seda jälgib ja kuidas ning mitu inimest seda kontrolli teeb? Ma kahtlen väga, et valimiskomisjon nende küsimustega tegeleb. Just selle kontrolli me seame kahtluse alla. Ju ei ole just sellepärast teised riigid e-valimisi juurutanud, et nende puhul on tegu kontrollimatute protseduuridega.

Peaminister Taavi Rõivas

Kui te võtate arvuti ja kasutate seda, siis on arusaadav, et te kõigest, mis toimub selles peale teie topeltklikki, lõpuni aru ei saa. Võib-olla ei peagi saama. Samas võin teile oma teadmiste pinnalt kinnitada, et serverite sees ei toimu üldiselt mitte midagi müstilist. Seal on protsessorid, mis teevad väga kiiresti väga palju matemaatilisi tehteid. Seal on kõvakettad, uuemal ajal kasutatakse küll ka teistsugust tehnoloogiat, nii et ütleme siis, et seal on andmekandjad. Seal on olemas ka vahemälu, mis on kasutusel mitmesuguste protsesside käivitamise ajal. Kõvakettad on siis n-ö püsिमälu. Serverite seest leiab veel ka emaplaadi, mille ülesanne on lihtsalt öeldes erinevaid komponente omavahel ühendada, et kogu see asi toimiks. Lisaks installeeritakse serveritesse operatsioonisüsteem ja vajalik tarkvara, ja ka selles ei ole iseenesest mitte midagi müstilist, mitte midagi enneolematut või ennekuulmatut. Kuidas täpselt on võimalik neid protseduure jälgida, selle seletamine võtab rohkem aega ja ma soovitan seda küsida otse nende inimeste käest, kes on selle tarkvara loonud või seda iga päev haldavad. Aga üldpõhimõtet, kuidas see toimib, seletasin ma teie kolleegile Marika Tuus-Laulile ümbrikute näitel. Ma loodan, et see selgitus oli arusaadav. Jah, see oli loomulikult kujundlik, aga ma usun, et kujundlikkus tegi selle ka natuke lihtsamaks nende inimeste jaoks, kes iga päev arvutite hingeeluga kokku ei puutu.

Esimees Eiki Nestor

Aitäh, peaminister! Riigikogu liikmetel praegu rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Arupärijate nimel Siret Kotka, palun!

Siret Kotka

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Kui rääkida e-valimistest ja nende turvalisusest, siis meie põhiseadus ütleb väga konkreetset ja üheselt, et valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed ning hääletamine on salajane. Kui aga vaadata meie e-valimisi, siis tegelikult need ikka päris niisugused ei ole. Ma tahan tegelikult teiega jagada mõningaid mõtteid sellest, mida peaminister kas rääkis teadlikult moonutatult või mida ta lihtsalt ei tea päris täpselt.

Esiteks, e-valimisi ei ole võimalik legaalselt testida. Teisisõnu, ei ole võimalik teada, kas e-valimiste süsteem on turvaliselt kaitstud või mitte. Ma olen mujal maailmas suhelnud nii häkkerite kui ka IT-teadlastega. Nad ütlevad väga selgelt, et Eesti e-valimiste süsteem sobib ainult klassivanema valimisteks ja mitte enamaks, sest selle turvalisuse aste on nii madal. Paraku nad ei saa seda kuidagi tõestada, sest nad ütlevad, et nemad ei ole need inimesed, kes oleksid valmis illegaalselt häkerdama ja siis saama karistatud. Ma arvan, et Eesti Vabariigi valitsus tegelikult ei julgegi välja kuulutada, et kõik häkkerid üle maailma tuleksid proovima, kui turvaline meie süsteem ikkagi on.

Peaminister rääkis ka ID-kaardist. ID-kaart on ainult identifitseerimisvahend. See ei omagi mitte mingisugust turvalisuse aspekti. See, mis toimub meil tegelikult arvutis, on täitsa manipuleeritav. Enne ma tõstasin küsimuse viirustest. On võimalus, et ühel hetkel lihtsalt viirus võtab võimust ja hääletab inimese eest, nii et inimene ei saa arugi. See on reaalsus, see võib tõesti juhtuda.

E-valimisi ei kasutata tegelikult mitte kusagil mujal Euroopas. Kui me räägime Soomest, siis tegelikult Soome katsetas ja võttis vastu otsuse, et nad ei taha seda, sest nad nägid, et seal on väga palju eaturvalisuse elemente. Kui me räägime Saksamaast, siis Saksamaal tegi riigikohus otsuse, et e-valimised ei ole piisavalt turvalised ja neid ei võeta kasutusele. Kui me räägime Norrast, siis, head sõbrad, kes te siin saalis olete, Norra läks oma süsteemi arendamisega veel kaugemale, kui on Eesti e-valimiste süsteem. Ja nad leidsid ikkagi, et see ei ole piisavalt turvaline.

Nii et mõelge ise, kui Venemaa tunneb meie e-valimiste süsteemi vastu huvi, siis saate ise teha järeldused, miks nad tegelikult tunnevad selle vastu huvi. Üks minu hea tuttav Ameerikast, kellega ma aeg-ajalt suhtlen – see on IT-teadlane Barbara Simons –, on öelnud, et need jõud, kes võtavad USA-s e-valimised kasutusele, on

need siis demokraadid või vabariiklased, valitsevad kõigi aegade lõpuni. Ja kuna Reformierakond oli suurel määral initsiaator, kes võttis e-valimised kasutusele, siis ma arvan, et Reformierakond võidab valimisi nii kaua, kuni meil on e-valimised. Nad lihtsalt saavad selle süsteemi ebatavalisust enda huvides ära kasutada. See on kahjuks reaalsus. Nii et kui me tahame ikkagi ausaid valimisi ja seda, et Eesti oleks demokraatlik riik, peaksime e-valimised keelustama. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Marika Tuus-Laul, palun!

Marika Tuus-Laul

Head rahvasaadikud! Hea peaminister! Kui e-hääletus omal ajal seadustati, oli selle loojate üks põhieesmärk see, et rohkem noori tuleks valida. Nagu me näeme, on hoopis nii, et üle 60-aastaseid e-hääletajaid oli viimastel valimistel tublisti üle kahe korra rohkem kui alla 24 aasta vanuseid. Näiteks kasutas kuni 24-aastaste hulgas e-hääletust viimastel valimistel 11 740 inimest, üle 60-aastaseid e-hääletajaid oli 31 100. Kui 18-aastaste hulgas oli e-valijaid 151, siis 90-aastaseid ja vanemaid e-hääletajaid oli 162. Selge see, et nendel vanainimestel aitas valida keegi, kellele nad usaldasid oma ID-kaardi. Võtame needsamad toimingud hooldekodudes. Seal antakse oma ID-kaart ja paroolid ning juhataja või keegi teine hääletab nende inimeste eest. Mul on üks tuttav, kes läks valimiste päeval ühte hooldekodusse – ma ei hakka nimetama, kuhu just – oma kahte õde vaatama. Need õed ütlesid, et nad said mõlemad hääletada ja ka kõik teised, kellega nad seal koos olid. "Kuidas te siis seekord saite, eelmistel valimistel ju ei saanud?" küsis mu tuttav. "Seekord tuli keegi noorhärja ja aitas meid." "Kelle poolt te hääle andsite?" "Meie andsime Andrus Ansipi poolt." Aga Andrus Ansip ei kandideerinud, vaid oli Euroopas. See on tõsielu juhtum, see pole mingi väljamõeldis. Tõepoolest, küsimusi on väga palju ja nendest on juba juttu olnud. Kui ma lähen valimisjaoskonda häält andma, siis kontrollitakse minu andmeid, vaadatakse, kas ma olen nimekirjas. Ma saan hääletusedeli ja kõik on selge. Aga e-hääletusel ei kontrolli keegi, kas ID-kaardi kasutaja on ka selle omanik. On teada ka juhtumeid, kus helistatakse vanainimesele koju ja pakutakse e-hääletuseks abi. Kuidas siis on selline hääletus salajane? Tegelikult me ei tea, kuidas need hääled seitsme päeva jooksul ikkagi liiguvad. Serverist tõmmatakse need iga päev ümber – kuhu need edasi liiguvad ja kes seda kontrollib? Näiteks ajakirjanikku ju serverite juurde ei lubata. Ning miks e-valimistel saab inimene ümber valida, tavahääletamise puhul mitte? Miks ikkagi need hääled nii ruttu hävitatakse ja kas vaatlejad üldse saavad e-valimisi vaadelda? Ei saa ju tegelikult! Me teame, kui tohutu palju hääletati viimastel valimistel ametiasutustes. Esikohal oli Siseministeerium, teisel kohal Elion, kolmandal kohal Maksu- ja Tolliamet, siis Swedbank, Eesti Energia, Rahandusministeerium jt. Täheleb, need inimesed andsid hääle tööarvutist ja õiguskantsler Ülle Madise kiitis selle heaks, et niimoodi tehakse. On ju täiesti selge, et need inimesed hääletasid seal oma ministri poolt. Võib-olla oli neile ka öeldud, et kui te ühe või teise poolt ei hääleta, tulevad võimule teised ja te kaotate oma töökoha. Tegelikult on e-valimised otseses vastuolus põhiseadusega, sest selles ei ole e-valimiste kohta midagi öeldud. Põhiseaduses on kirjas, et Riigikogu korralised valimised toimuvad märtsikuu esimesel pühapäeval neljandal aastal, mis järgneb Riigikogu eelmiste valimiste aastale. Korduvalt on ka IT-spetsialistid tõestanud, et e-valimised pole võltsimiskindlad. Tänapäeval ei ole veel meie käsutuses tehnikat ja tehnoloogiat, mis teeks e-valimised võltsimiskindlaks. Paar aastat tagasi suutsid häkkerid Washingtonis internetihääletuse süsteemi sisse häkkida vaid mõne sümboli asendamise abil ja otse spetsialistide silme all, keegi seda ei märganud. Häkkeritel oli kontroll kõigi häälte üle ja nad muutsid valimistulemusi olulisel määral. Nii et peaminister mind küll täna ei veennud. Juttu oli palju, sõnavahetu oli palju, aga minu meelest olid argumendid nõrgad ja osaliselt isegi väga lapsikud. Aitäh!

Asesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Kolleeg Heimar Lenk, palun!

Heimar Lenk

Aitäh sõnaõiguse eest! Head kolleegid, kes me siin saalis oleme ja kes me oma tubades istume! Ma avaldaks ka mõningaid mõtteid, mis mul on tekkinud seoses e-valimistega Eestis nende aastate jooksul, kui see protseduur on käinud ja kui seda on kasutatud. Mis mulje on mulle jäänud? Kui vaadata ajalukku – täna keegi siin saalis küsis, miks esitatakse see küsimus peaministrile –, siis tuleb välja, et meie peaminister on üks e-valimiste süsteemi autoreid. Siis, kui Märt Rask oli justiitsminister, oli Taavi Rõivas selles ministeeriumis tööloos Ülle Madisega, praeguse õiguskantsleriga. Noormehele ja tütarlapsele anti ülesanne töötada välja e-valimiste süsteem. Sest juba tol ajal Reformierakond mõistis, et see, kes saab

enda kätte e-valimiste süsteemi, saab olla võimul palju-palju aastaid.

Ma ütlesin niimoodi, et mulle on jäänud mulje, et e-valimistega seotu on üks suuremaid valesid, mis taasiseseisvunud Eesti Vabariigi eksisteerimise 25 aasta jooksul on välja käidud. Mul on ka selline tunne, et aastakümnete pärast hakkab ühel praegusel noormehel – EKRE esindaja väitis siin, et on kaks-kolm meest, kes keskserversi juures toimetavad ja neid asju täpselt teavad – enne surma südametunnistus piinama ja ta tunnistab üles, kuidas e-valimised Eesti Vabariigis nendel aastatel käisid.

Kui olla konkreetne, siis vaadake meie põhiseadust. Seal on selgelt öeldud, et Riigikogu valimised toimuvad Eesti Vabariigis iga nelja aasta tagant märtsikuu esimesel pühapäeval. Ja punkt. Ei tavalised eelvalimised ega ka e-valimised ei ole meil ju üldse põhiseaduses kirjas. Aga ei peaminister, ei Riigikogu esimees ega õiguskantsler sellest numbrit ei tee – las läheb edasi, peaasi et meie oleksime võimu juures.

Kui me nüüd hakkame vaatama, mis on toimunud, miks on kõik niimoodi olnud, siis ütlesin, et sellega on põlistatud ühe suure erakonna, oravate partei ehk siis Reformierakonna võim Eestis. Ja nagu on öelnud üks taasiseseisvunud vabariigi rajajatest Edgar Savisaar, nii kaua kui on e-valimised, nii kaua on ka võim Eestis Reformierakonna käes.

Täna sai siin esitada palju küsimusi, aga ikkagi pole asjad selged. Okei, kui meil on seaduses kirjas, et kõvaketaste materjal tuleb kuu aja jooksul hävitada, siis oleme mehed ja teeme, lugupeetud peaminister ja Riigikogu, selle seaduse ümber! Kõvakettad võtavad nii vähe ruumi, paneme nad riilitele ja uurime rahulikult ekspertide juuresolekul pärast läbi kogu materjali, mis nende peal on. Vaatame, kui õiged näitajad avalikustati. Üks eelkõneleja ütles väga õigesti, et mis me räägime siin viirustest, mis me räägime sissemurdmisest, kui kõik otsustatakse viimases staadiumis just nimelt peaserversi juures, kus istub kolm või neli nn patsiga poissi. Ja tõepoolest, nii see on. Siis tehakse tulemused ära. Kui meie peaminister sai valimistel – ma ei mäleta, palju ta sai, aga ütleme, et ta sai 3400 häält –, siis patsiga poisil pole mingi probleem vajutada nupule ja panna kirja 5340 häält. See on üks liigutus ainult. Pabersedelitel seda teha ei saa, neid saab mitmeid kordi üle lugeda ja mitme inimese juuresolekul. E-valimise puhul on kõik võimalik. Nii ongi, et kui me jätkame samamoodi, siis peame leppima Reformierakonna põlistatud võimuga Eesti Vabariigis. Me võime siin rääkida, mida tahame, aga e-valimiste autorid lükkavad selle muidugi ümber. Ja nad kasutavad ilusasti ära seda väidet, et teie ju nagunii aru ei saa sellest süsteemist, mille me Ülle Madisega tegime. Aitäh!

Asesimees Helir-Valdor Seeder

Tarmo Tamm, palun!

Tarmo Tamm

Härra juhataja! Head kolleegid! Lugupeetud peaminister! Ei saanud minust e-valimiste fänni, aga e-valimised annavad muidugi täiendava võimaluse. Mina isiklikult arvutit suurt ei tunne ja minu usk arvutisse on, nagu ta on. Aga mul on usk demokraatlikku riiki, valimiskorda ja kodanikukohustustesse. Sellega me ei peaks küll uhkustama, et meil järjest rohkem inimesi hääletab arvuti teel. See ei ole kodanikukohustuse täitmine ja see ei süvenda demokraatiat riigis. Valimine ei ole mingi tavaline protseduur, kus ma teen ühe hiirekliki ja olen oma kodanikukohustuse täitnud. Kuna valimisperiood on muudetud hästi pikaks, siis ma arvan, et kõikidel inimestel on võimalik minna valimisjaoskonda, süvenenult mõelda, kelle poolt hääletada, ja oma otsus ära teha. E-valimisi võiks kasutada äärmises olukorras.

Mul ongi ettepanek e-valimisi mitte päris ära nullida, vaid anda e-hääletuseks aega seitsme päeva asemel üks päev. Siis poleks ruumi sellisteks manipulatsioonideks, millest Marika ja teised rääkisid – kõik need võimalikud ühishääletused töökollektiivis jm. See hääletus toimuks ühel päeval ja oleks lisavõimalus kõikidele nendele, kel ei olnud võimalust valimisjaoskonda minna. Nii peaks kõik rahul olema. See on ka täiendav võimalus nendele inimestele, kes on mingil põhjusel Eestist ära. Anname neilegi võimaluse osaleda valimistel. Aga selle jaoks ei pea ju olema seitse päeva, piisaks ühest päevast. Kas ühe päevaga läheksid äkki serverid umbe, nii et kõik ei saaks ära hääletada? Miks peaks olema seitse päeva? Kui keegi suudab mulle selle ära seletada, siis kuulan väga hea meelega. Miks ei võiks e-hääletus ühel päeval toimuda ja olla lisavõimalus ehk see ölekõrs, et kõik saaksid demokraatlikus protsessis osaleda? Miks see peab kestma seitse päeva? See ei ole tavavalimine, mille puhul me paneme puhtad riided selga ja läheme valimisjaoskonda, et oma kodanikukohust täita. See valimine ei tohi käia nii, et tuleme kusagilt seltskonnast, oleme mingi napsi mõju all ja jumal teab mis riietuses ja mis seisukorras teeme selle kliki ja täidame oma kodanikukohustuse. Ma arvan, et see ei ole demokraatlik. Minu ettepanek ongi, et anname e-valimiseks aega seitsme päeva asemel ühe päeva. Võib-olla mina hakkän siis ka uskuma e-valimistesse. Arvutit ma ei tunne ja ma ei tea, mis selles toimub. Aga ma tean seda, mis meie ümber iga päev toimub.

Asesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Oudekki Loone, palun!

Oudekki Loone

Kallid kolleegid, härra peaminister! E-valimisi ei saa endiselt vaadelda. E-valimised ei ole läbipaistvad. Me ei saa kontrollida, kas inimene hääletas ise, me ei saa kontrollida, kas igaüks oli vaba oma otsust tegema, kas äkki kellelegi maksti teatud hääletuse eest. Me ei tea, kas inimene hääletas üksi või oli kusagil grupihääletus, mis ei ole demokraatlik. Me ei saa ka kontrollida, mida teeb e-valimisi juhtiv arvutiprogramm. Mõnes osas ei ole see üldse võimalik ja mõnes osas meil ei ole selleks teadmisi. Aga demokraatias osalema peavad kõik, mitte ainult need inimesed, kellel on IT-alane kõrgharidus.

Kui te tähele panite, siis minu sellekohasele küsimusele vastas härra peaminister nii, et noh, kui te mind ei usu, äkki siis räägite mõne teise eksperdiga. Teate, küsimus ei ole selles, et ma pean härra peaministrit täiesti ebausaldusväärseks ja rumalaks inimeseks. Ei pea. Küsimus on selles, et ma ei taha rääkida eksperdiga. Ma tahan nagu iga teine Eesti kodanik fakte. Ma tahan, et iga Eesti kodanik saab iga hääletusprotsessi iga sammu jälgida, et ta saab kindel olla, et valimistel sobi ei tehtud.

Valitsus ütleb rahvale, et uskuge meid, me oleme ju valitsus! Meil on head spetsialistid, tulge me räägime teile, kuidas me oleme head ja toredad! Selle peale tekib mul kahtlus, et see ei ole demokraatlik valitsus, sest demokraatlik valitsus ütleb kodanikule: sa pead kahtlema, tule ja kontrolli! Demokraatlik valitsus telliks häkkerid süsteemi ründama, et teada saada, kus on nõrgad kohad. Meie valitsus seda ei tee ja teatab meile, et arvutid on sellised asjad, kus on protsessorid sees. See ei ole mingi argument. Pigem mulle tundub, et praegune valitsus tahab, et süsteem oleks läbipaistmatu ja et inimesed ei oleks aktiivsed, ei kontrolliks iga fakti, iga sammu, mis valitsus teeb. Meie valitsus tahab, et inimene usaldaks pimesi eksperte. Teate, kui inimene usaldab pimesi eksperte, eriti siis, kui on tegu niisuguse asjaga nagu võimu võimalik üleandmine, siis meil valitsevad eksperdid, siis meil valitseb mingisugune kitsas eliit, kellele mitte keegi ei ole mandaati andnud, vaid kes on isehakanud. Siis meil ei valitse enam rahvas, siis me ei ole enam demokraatlik riik. Sellepärast ma pean e-valimisi väga ohtlikuks. See on samm eemale Eestist, mille eest me kunagi võitlesime. See ei ole riik, kus kõik on võrdsed ja vabad. Lõpetame selle ära ja valime nii, et igaüks saab jälgida, kuidas võimule pääsevad rahva valitud inimesed, mitte eksperdid, kes seda ise kangesti tahavad. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Peeter Ernits, palun!

Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea peaminister ja vähesed kolleegid saalis! Ma ei kavatsenud siia tulla, aga Riigikogu kodukorra järgi saab küsida peaministrit ainult ühe küsimuse ja peaminister saab alati kasutada vana nippi, mida minagi olen siin tundma õppinud, et ta lihtsalt ei vasta küsimusele. Ma küsisin temalt, kas on vahe: kui me kahekesi läheksime kabiini, siis politsei viiks ühe meist või mõlemad minema, aga kui me kahekesi läheksime vanadekodu direktori kabinetti või saali ja hakkaksime e-hääletust tegema, siis ei juhtuks midagi. Aga ma küsisin seda sellepärast, et hea kolleeg Mart Helme küsis enne sama küsimuse ja peaminister ei vastanud talle. Nii palju stiilist, mida ma olen siin palju näinud: ministrid ja muud kõrged aukandjad jätavad rahulikult ja julgelt neile esitatud küsimustele vastamata. Seda esiteks.

Teiseks. Ma jutustan teile kolm episoodi elust endast. Esimene episood oli ühe Tallinna äärelinna turul. Jõin seal hommikul kohvi, kui minu juurde astus üks vanaproua ja hakkas minuga rääkima. Jutt läks e-valimiste peale ja ta kirjeldas mulle, kuidas tema juurde astus mingi noorsand – see oli eelvalimiste ajal – ja ütles, et äkki, proua, astuks kohvikusse ja teeks selle asja ära. Proua, vana pedagoog, ütles, et tema ei lähe. Aga hiljem ta rääkis oma kolleegidega, ka vanade pedagoogidega, kellest kaks tükki olid sellega nõus olnud. Neid abistasid üks noor neiu ja noorsand. Nad läksid kohvikusse, andsid oma ID-kaardi ja ütlesid, kelle poolt nad tahavad hääletada. Ja kui minu vestluskaaslane küsis, kas nad ka vaatasid, kelle poolt siis tegelikult vajutati seda nuppu, siis nad ütlesid, et ei vaadanud muidugi.

Teine näide. Valimiskampaania ajal astusid minu juurde ühe kaubanduskeskuse ees – ma ei hakka linna nimetama, aga see on Tartu- ja Jõgevamaal – eri päevadel kolm eri inimest, kes küsisid, kas ma tean, kuidas nende kandi hooldekodus valimisi korraldatakse. Ja nad rääkisid mulle detailidest. Esimene juurdeastuja oli kokatädi ja pärast teda veel paar inimest, kes kinnitasid, et see on avalik saladus – alati tuleb sellest ringkonnast nende juurde üks rahvasaadik, ja see ei ole mitte Keskerakonna saadik. See oli siis teine juhtum. Ja kolmas juhtum. Mõnda aega tagasi olin Riigikogu delegatsiooniga Saksamaal, kus me kohtusime ka Bundestagi digikomisjoniga. Oli lõunasöök ja Saksa kolleege oli teisel pool lauda kümnekond. Loomulikult läks jutt ka e-valimiste peale. Ja kõik need Bundestagi liikmed ütlesid, et nii riskantse asja peale meie küll ei lähe. Hiljem ma vestlesin ka teiste komisjonide liikmetega ja peaaegu kõigi üldine arvamus oli, et sellise bisnisega

nemad tegelema ei hakka. Saksamaa aga on Euroopa suurim riik.

Lõpuks aga tahan öelda, et ma ei saa ikkagi aru, lugupeetud peaminister, kuidas on e-valimised salajased ja ühetaolised, nagu meie põhiseadus nõuab. Kordan sõna "ühetaolised". Kui meie, hea peaminister, kahekesi püüaksime valimiskabiini minna, siis politsei viiks meist ühe ära, aga kui kutsume vanadekodu direktori kabinetti toredaid memmekesi ja taadikesi või ükskõik keda ja teeme selle asja kiiresti ära, siis ei juhtu midagi. Kuidas need on ühetaolised? Kuidas on ühetaoline see, et kui ma lähen valimiskabiini ja lasen pärast sedeli urni, aga hetk hiljem taipan, et kirjutasin lahtrisse vale numbri ja tahan seda tagasi võtta, siis mul ei lasta seda teha, aga kui ma e-hääletan, siis ma võin seda hiljem muuta, kuidas aga soovin? Täna hääletan nii, homme naa, ülehomme kolmandat moodi. Kas ma saan mõne minuti lisaaega?

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Palun, kolm minutit lisaaega!

Peeter Ernits

Ma küsin: hea peaminister, kuidas see on ühetaoline?

Üks asi veel. Kui ma lähen valimisjaoskonda ja üritan mingi plakatiga või nänniga kedagi mõjutada, siis see on keelatud. Aga kui ma hakkan e-valimiste ajal hääletama, siis jooksevad bännerid alatilti vasakult paremale või üle ekraani, hüppavad siit ja sealt. Ma küsin: hea peaminister, kuidas on valimised ühetaolised, nagu meie põhiseadus nõuab?

Ühesõnaga, ma olen hämmingus, ma ei saa aru. Ja põhiseaduskomisjoni liikmena tahaksin tõesti, härra peaminister, et te kunagi vastaksite ka otse, kuidas on valimised ühetaolised. Salajasusest ma praegu üldse ei räägi. Aitäh tähelepanu eest!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Jaanus Karilaid, palun!

Jaanus Karilaid

Head kolleegid! Natuke tahan küll peaministrit tunnustada. Tahan teda tunnustada selle eest, et ta selle nõuniku märkuse sealt tekstist maha tõmbas ja ikkagi tuli siia parlamendi ette. Minu arvates see on igal juhul tunnustamist vääriv, et ta ei läinud niisuguse bürokraatliku negativismiga kaasa. Teine, keda tahaks tunnustada, on Vabaerakonna esimees Andres Herkel, kes südantlõhestavalt muretses Taavi Rõivase pärast, et ta ikkagi peab sellele arupärimisele vastama. Ma tuletan heale kolleegile Herkelile meelde, et mitte sina ega mina ei otsusta, kas arupärimine saadetakse adressaadile edasi, vaid parlamendi juhatus vaatab, kas see on seadusega kooskõlas või ei ole. Antud juhul leiti, et arupärimine on seadusega kooskõlas, seda enam, et Taavi Rõivas on tõesti e-valimisi ennastunustavalt propageerinud.

Samas tahan ma peaministrit hoiatada, kui ta tõesti tahab olla peaminister kogu Eesti jaoks. On mitu teemat, mis on viinud ühiskonna lõhestumiseni: need on pagulaste teemad, on kooseluseadus ja on e-valimised. Kui te, Taavi Rõivas, tahate olla hea peaminister, siis te peaks suutma ühiskonda ühendada. Te peaks üritama nii tähtsates küsimustes, nagu on pagulased, kooseluseadus või e-valimised, opositsiooniga kompromissi leida.

Kolleeg Tarmo Tamm pakkus e-valimiste teemal välja kompromissi. Peaministrina võiksite sellest kinni võtta ja sealt edasi minna, siis jääks ühiskonna lõhestumist palju vähemaks.

Te teate sama hästi kui mina, et igast liigutusest internetis jääb jälg maha – igast liigutusest! See jälg on alles 10 aastat hiljem, 20 aastat hiljem, 50 aastat hiljem. Ja te ikkagi räägite, et interneti kaudu valimine on turvaline. Aga kui ei ole? Kui 10 aasta pärast tuleb välja, et ei ole, kas me siis väidame, et meie varasemad otsused ei ole legitiimsed? Kas me väidame, et oleme 10 või 15 aastat demokraatiat varastanud, oleme võimu varastanud? Sellepärast ka näiteks sakslased, ameeriklased ja norrakad ei liitu käigult selle hurraaoptimismiga. Nad saavad aru, et see ohustab demokraatiat. Te võtate selle riski võimu nimel, selle nimel, et olla võimul. See ei teeni demokraatiat, läbipaistvust ja arengu huve. Mina soovitan otsida opositsiooniga kompromissi, et ühiskonda rohkem mitte lõhestada ja vähendada tulevikus tekkida võivaid probleeme. Ma loodan, härra peaminister, et te pärast tänast nii pikka debatti tulete veel kord pulti ja pakute välja omapoolse kompromissi. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Märt Sults, palun!

Märt Sults

Auväärt aseesimees! Kolleegid! Peaminister! Mina paadunud koolipapana ütlen seda, et valimine kui selline ehk oma võimuorganite, oma valitsejate valimine, oma saadikute valimine on väga püha protsess. Inimene, kes läheb valima, peab teadma, mida ta teeb ja miks ta seda teeb. Aga see tähendab teatavate protseduurireeglite täitmist. Koolides peab selgitama ja põhjendama, miks on valimised demokraatliku ühiskonna põhitala ja kuidas peab oma hääle andma. See on lisavaev. Muidugi on väga raske selgitada, et mingi aborigeen on õudselt hea rahvasaadik. Muidugi on väga raske selgitada, et algharidusega inimene on väga hea rahvasaadik. Muidugi on väga raske selgitada, et mingisugune joodik on väga hea rahvasaadik, et mingisugune pätt ja varas on väga hea rahvasaadik. Muidugi on seda raske selgitada! Aga arvuti ei küsi seda! Kui sa lähed hääletama nii, nagu mujal maailmas on kombeks, siis see on püha üritus. Minnakse valima oma valitsejaid nii, et lastakse pabersedel urni. Kõik on, nagu peab. Ja siis inimene mõtleb, kuhu ta risti tõmbab. Ta loeb vähemalt nimed läbi ja vaatab, kelle taha ta risti tõmbab. Tähendab, inimene peab olema selleks ette valmistatud ja see, kes tahab, et ta saaks valituks, peab olema kulutanud töötunde, emotsionaalset energiat, ning mis seal salata, ka raha – ja mitte vähe –, selleks et ta suudaks inimesi nii mõjutada, et nad kirjutaksid valimisedelile tema numbri.

E-valimistel seda vaja ei ole. E-valimine on grupikas – lihtsalt teeme ära, saame või ei saa midagi. Reeglina saadakse midagi, ja ongi inimene valitud. Aga näiteks noored, kes läksid esimest korda valima, ei teagi, mida nad tegid. Tegime lihtsalt farssi, vajutasime mingile nupukesele – asi korras! Ei emotsioone ega aateid. Ei mingit vastu rinda tagumist, et mina valisin, mina tean, mida ma teen. Arvutis on see kõik lihtne. Aga koolipapana ma ütlen, et lapsi peab kasvatama algusest peale oma maa patriootidena ja maa patrioot valib paber kandjal. Ja ta on õnnelik, kui ta saab valima minna. Ma ei taha mingeid paralleele tõmmata, aga kunagi kauges punases minevikus sai see, kes esimest korda valima läks, lilleõie. Mis meie kingitus on? Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Mart Helme, palun!

Mart Helme

Lugupeetud eesistuja! Hea peaminister! Teate, Ameerikas on niisugune ütlus, et valimisi võltsitakse alati, ainult et võltsimised peavad jääma usutavuse piiridesse. Kui me vaatame, mis on toimunud sellest ajast alates, kui meil tulid kasutusele e-valimised, siis meie valimistulemused on jäänud enam-vähem nendesse usutavuse piiridesse, nagu on sotsioloogilised küsitlused näidanud. Suuri üllatusi ei ole olnud, kõik saavad enam-vähem selle protsendi, nagu küsitlused on ennustanud. Mõned saavad natuke rohkem.

Härra peaminister kahjuks ei süvenenud küsimustesse ja seetõttu vastuseid me väga palju ei saanud. Mina tahan talle öelda ühte asja. Kui ta arvab, et me oleme lollid ega tea, mis asi on arvuti, ja me ei tea, mis asi on server, ja me ei tea, mis asi on viirus, ja me ei tea, mis asi on programmeerimine, siis ta eksib. Kuigi mina olen natukene üle 45 aasta vana, olen ma siiski veel õppimisvõimeline. Valimistest möödunud aja jooksul on meie erakond tegelenud üsna usinalt sellega, et viia ennast kurssi kõigi e-valimiste tehniliste üksikasjadega. Ja muide, me oleme välja selgitanud ka selle, kuidas igaüks meist saab kontrollida, kuhu tema hääl, tema abikaasa hääl, tema poja hääl, tema tütre hääl, tema sõbra hääl, tema naabri hääl välja jõudis. Me oleme selle selgeks teinud. Täpselt nagu me oleme selgeks teinud ka selle, kuidas häälte ümberkantimine käib. Ka seda me teame väga täpselt. Me oleme selgeks teinud ka selle, kuidas oleks võimalik servereid umbe ajada. Nii et ei ole sugugi niimoodi, et puu kasvab taevani. Mu ema armastas öelda, et ükski puu ei kasva taevani. Ei kasva taevani ka see puu, mis täiesti kindlasti kuritarvitab valimisprotseduuri teatud lõtkusid või lünkasid. Ja ega me ju mitte midagi erilist siin ei taha. Siin saalis juba kõvasti üle tunni kestnud küsimused-vastused keskendusid ühele väga lihtsale asjale: meie soovile, et e-valimised oleksid läbipaistvad ja kontrollitavad algusest lõpuni. Et Jaak Madison, kes vist juba viiendat korda küsis sellesama kontrollitavuse kohta, saaks olla kindel ja et tema ema saaks olla kindel, et tema antud hääl läks tema pojale, aga mitte näiteks Taavi Rõivasele või Andres Herkelile, kes ka toetab väga e-valimisi. Ongi kogu küsimus.

Me ei saanud kinnitust, et valitsus on valmis valimisprotseduuri tõukama selles suunas, et kontrollivõimalus algusest lõpuni oleks kõikidele valijatele, erakondadele ja ükskõik mis ühiskondlikele huvigruppidele kättesaadav. Nii oleme sunnitud jätkama oma tegevust selles suunas, et järgmisel valimispäeval, mis on juba sügisel, kui toimuvad kohalikud valimised, me saaksime sõna otseses mõttes jõuga kõike kontrollida. Sest me oleme endale selgeks teinud, kuidas see kontrollimine võimalik on. Me võtame nii palju inimesi, et ei ole võimalik öelda, et see või teine oli üksikjuhtum, see ei muuda asja. Näited, kuidas mingi 90-aastane on väga tubli arvutikasutaja, olid ju ka kõik üksikjuhtumid. Me võime tuua näiteid kas või Võrumaalt. Meiegi rahvaesindajad on saanud terve hulga kaebusi selle kohta, et hooldekodudes on ID-kaardid ja nende koodid juhataja käes.

Palun lisaiega!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Palun, kolm minutit lisaiega!

Mart Helme

Hooldekodu asukatel, 80–90-aastastel inimestel, ei ole eriti oma privaatsusest midagi kaotada. Nende rahakene tiksus niikuinii hooldekodu arvele. Neil ei ole karta, et kogu nende identiteet varastatakse koos nende rahaga. Elu ei ole nii lihtne, nagu teatud propagandistlikud skeemid ette joonistavad. Elu on mõnes mõttes väga karm ja pragmaatiline. Olles mitmeid vanainimesi põetanud ja aidanud neil oma elu viimased päevad inimlikult veeta, ma tean, kui vähe need inimesed tunnevad huvi selle vastu, kes nende hääle saab ja kes lõpuks valitsema hakkavad. Nendel inimestel on väga elementaarsed vajadused ja poliitika nende hulka ei kuulu. Ei maksa selles mõttes sinisilmne olla ja arvata, meil pole poliitikaentusiaste või kallutatud jõudusid – ükskõik mis sõna me kasutame –, kes niisuguseid olukordi ära kasutavad. Neid on! Aga veel kord: meie oleme endale selle asja puust ja punaseks selgeks teinud ega kavatse leppida sellega, et kuritarvitused selles vallas on võimalikud. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Lugupeetud härra juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Peaminister! Ausalt öelda selle teema puhul ei ole 11 aasta jooksul mitte midagi muutunud. Vaadates ka seda saali ja siin valitsevaid hoiakuid, tuleb öelda, et 2005. aastal oli täpselt samamoodi. Rahvaliid ja Keskerakond kritiseerisid e-valimisi ja teised erakonnad andsid sellele rohelise tule. Paistab, et nüüdki on enam-vähem niiviisi. Ma olen kaugel sellest, et väita, et e-valimised on sada protsenti turvalised. Ei ole seda ka pabersedelitega valimised. Seda me näeme mitmel pool maailmas, kus pannakse toime kummalisi manipulatsioone häälte kokkulugemisel. Nii nagu paberil hääletamisel, on see kindlasti võimalik ka elektrooniliselt. On tehtud katseid kontrollida elektroonilist häält elektrooniliste seadmete abil. Mina ei ole kõige parem spetsialist hindama, kui täiuslikud need võimalused on. Väidetakse, et e-hääli ei saa lõpuni kontrollida, aga Mart Helmele tahaks öelda, et ega kellegi ema või muu sugulane ei saa seda, kellele ta oma hääle andis, kas meeltesegaduses või mitte, urnist ammugi mitte kontrollida. Mitte ükski valimiskomisjon ei lase kätt urni panna, et mõnda sedelit üles otsida.

Nii et probleemid tõenäoliselt eksisteerivad mõlemal moel valimise korral. Tegelikult on see vist teine arupärimine, mis sellel teemal sai esitatud. Esimene oli justiitsministrile, kui ma õigesti mäletan, mõni kuu tagasi ja eks neid tuleb ilmselt veel. See on mind pannud mõtlema, mis põhjusel ikkagi see suurepärane Eesti uuendus ei ole nn vanades Euroopa riikides järeletegemist leidnud. Arvan, et need põhjused ei ole mitte tehnilised. Tehniliselt me oleme e-valimistega tõenäoliselt hakkama saanud enam-vähem nii hästi, kui see üldse võimalik on, aga kõhklused on pigem seotud traditsioonide hoidmisega ja võib-olla ka võimalusega, et selline hääletusviis üldiselt konservatiivses ühiskonnas tekitab kahtlusi, mille taustal elatakse e-valimiste kriitikas välja ka muid usaldamatusmeelolusid, mis ühiskonnas parasjagu maad võtnud on. See muutub niisuguseks iseennast genereerivaks vandenõuteooriaks, et meie hääled on varastatud ja see süsteem ei ole aus. See võib olla poliitilisele süsteemile suhteliselt ohtlik. Selles mõttes on meie kõigi ühine ülesanne teha kõik selleks, et usaldus taastada.

Nüüd põhiseaduslikkuse küsimus. Tuletan meelde, mis juhtus 2005. aastal, kui kohaliku omavalitsuse valimise seadusse e-valimise võimalust lülitama hakati. Siis juhtus kaks korda, et president Rüütel ei kuulutanud seda seadust välja. Kui see esimesel ringil Riigikogus käis, tehti sinna üks väike muudatus. Presidendi kriitika oli suunatud sellele, et kuna erinevalt paberil hääletamisest on võimalik e-häält muuta, siis ei järgita valimiste ühetaolisuse printsiipi. Minu mäletamist mööda tehti selline muudatus, et võeti võimalus muuta e-häält veel valimispäeval. Aga ka pärast seda ei kuulutanud president seadust välja. Vaidlus põhiseaduslikkuse üle jõudis loogilise resultaadini ehk läks arutamisele Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumis. Viimane leidis, et vastuolu põhiseaduse ja valimiste ühetaolisuse printsiibiga ei ole. Selles mõttes mulle tundub, et küsimus vastavusest põhiseadusele ei ole nii oluline. Need tehnilise kontrolli küsimused on palju olulisemad. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, rohkem kõnesoove ei ole. Kas härra peaminister soovib sõna? Ei soovi. Oleme tänasele teisele

arupärimisele vastamise lõpetanud.

[Üles Tagasi](#)

---

3. 17:37 Arupärimine Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2020 täitmise kohta (nr 198)

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme edasi tänase kolmanda arupärimise juurde. See on Riigikogu liikmete Krista Aru, Külliki Kübarsepa, Monika Haukanõmme, Artur Talviku, Ain Lutsepa, Andres Herkeli ja Andres Ammase esitatud arupärimine Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2020 täitmise kohta. Arupärimine on esitatud peaminister Taavi Rõivasele. Arupärijate nimel kõnelema palun kõnepulti Krista Aru!

Krista Aru

Härra juhataja! Austatud peaminister! Head vähesed rahvaesindajad siin saalis, aga paljud kindlasti oma töökabinetides! Eesti Vabaerakonna fraktsiooni seitsme liikme nimel oleme esitanud arupärimise, mis puudutab Ida-Virumaa tegevuskava 2015–2020 täitmist. Valitsus on teatavasti vastu võtnud kaks õigeid sõnu ja suuri vajalikke ülesandeid sisaldavat tegevuskava. Üks on Kagu-Eesti, teine on Ida-Virumaa oma. Ida-Virumaa tegevuskaval on juures ka korralik rakendusplaan, mitmel real seal rakendusplaanis on ka numbrid taga. Kogu see rakendusplaan, mis baseerub tegevuskaval, seab väga suured ja õiged ülesanded, kuid samas me teame, et tegelik elu Ida-Virumaal ja ka Kagu-Eestis teeb plaanidesse oma korrektiive. Meie arupärimise eesmärk on saada konkreetset vastust viiele küsimusele: kuidas on lood Narva kirikuga, kuidas edeneb Narva linnuse rekonstrueerimine, kuidas on tööle rakendunud tööstuspargid ja loomulikult ei saa ka Auverest üle ega ümber. Need viis küsimust on meil esitatud ja ma palun peaministril neile lahkesti vastata. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Palun arupärimisele vastama peaminister Taavi Rõivase!

Peaminister Taavi Rõivas

Austatud juhataja! Lugupeetud arupärijad! Vastan teie küsimustele.

Esimene küsimus: "Mida reaalselt on valitsus viimase aasta jooksul teinud, et Ida-Virumaa ja selle suurima linna Narva maine paraneks nii kohalike inimeste kui ülejäänud Eesti silmis? Milliseid samme on astunud või on kavas riigi kohaloleku suurendamiseks Narvas?" Ida-Virumaa on olnud valitsuste kõrgendatud tähelepanu all juba märksa pikemat aega kui nimetatud viimane aasta. Kui tuua näiteid viimastest arengutest, siis märtsi alguses toimus valitsuse väljasõiduistung Ida-Virumaale, mille käigus said ministrid põhjaliku ülevaate seda piirkonda puudutavatest küsimustest. Valitsuskabineti nõupidamisel pakuti lahendusi olukorra leevendamiseks. Loomulikult tuleb siinkohal rõhutada, et sama suurt tähelepanu vajavad ka teised maakonnad, näiteks Kagu-Eesti või ka Läänemaa, kus tööpuudus on samuti Eesti keskmisest suurem. Lisaks Ida-Virumaa tegevuskava rakendusplaanis kavandatud tegevustele ja töötukassa ettevõtmistele on valitsus langetanud mitmeid otsuseid, mis aitavad kaasa Ida-Virumaa arengule. Näiteks hakkpuidu põletamise lubamine taastuvenergia ekspordi eesmärgil aitab luua eelkõige Ida-Virumaal ligikaudu 2000 uut töökohta. Niisugune on ekspertide hinnang. Ka on langetatud otsused tööstusparke ennaktempos ehitada ja maksta Ida-Virumaale töökoha loomise toetust. Tööandjale hüvitatakse kuni 2017. aasta lõpuni 50% töötajate palgast, kui korraga võetakse tööle vähemalt 20 töötut. Väljasõiduistungil otsustas valitsus taotlema globaliseerumisega kohanemise Euroopa fondist vahendeid, et rahastada Ida-Virumaal ümberõppe, täienduskoolituse, karjäärinõustamise, ettevõtluse ja ettevõtete loomisega seotud tegevusi. Viimase aasta jooksul on eri ministriumide suunatud vahendite eest valminud näiteks Jõhvi logistika- ja äripargi taristu. Valminud on Narva Victoria bastioni käigud ja külastuskeskus. Mullu suvel avati uuendatud Narva piiripunkt ja sõiduautode terminal, käivitus Sisekaitseakadeemia praktikabaas ja komplekteeriti Ida prefektuuri piirivalve kiirreageerimisüksus. 2015. aasta 1. septembril alustas Jõhvis tegevust riigigümnaasium. Transpordi valdkonnas on Narva linnale ühtekuuluvusfondist eraldatud 6 miljonit eurot toetust piiripunkti viiva raskeveokite trassi rekonstrueerimiseks. Narva linna raudtee- ja bussijaama rekonstrueerimiseks on eraldatud 1,4 miljonit eurot. Käesoleva aasta jaanuaris kiitsime valitsuses heaks Narva uue teatrikeskuse loomise SA Vaba Lava baasil ja kinnitasime sellele täiendava rahaeraldise 250 000 eurot igal aastal perioodil 2017–2025. 16. veebruaril 2016 avati Narvas Eesti Rahvusringhäälingu telestudiod, millesse 2015. aastal investeeriti 240 000 eurot. Need on vaid mõned näited viimase aja tegevustest ja toetustest.

Riigi kohaloleku suurendamiseks on Rahandusministeeriumil riigivalitsemise reformi käigus koostamisel analüüs riigipalgaliste töökohtade paiknemisest maakonniti, mille tulemusena valmib sūgiseks asjaomane tegevuskava. Sellel väljasõiduistungil, õigemini sellele eelnenud õhtusõõgil, kus me kohtusime seitsme või kaheksa eksperdiga, kellest igaüks andis oma valdkonnas űlevaate Ida-Viru arengust, oli űks teema ka Justiitsministeeriumi haldusala kogemus riigi tōõkohtade viimisest Ida-Virumaale. Teadupärast on vanglate valdkonna juhtimine tšielikult viidud Ida-Virumaale. Ja see kogemus, kui vāga lūhidalt kokku vōtta, on igal juhul positiivne ja ršāgib selle kasuks, et ka teistes ametkondades vōiks samasugust praktikat kasutada.

Teine kűsimus: "Narva Aleksandri kirikule on valitsuse kinnitatud tegevuskava rakendusplaanis lubatud vōlgade kustutamiseks ligi poole miljoni euro ulatuses abi, kuid kirikuhoone on lšainud ikkagi oksjonihāamri alla. Miks valitsus ei tšāida tegevuskava?" Ida-Virumaa tegevuskava rakendusplaanis on viidatud SA Narva Aleksandri Kirik toetamisele kiriku taastamiseks vōetud krediidikohustuste tšāitmisel. Kultuuriministeerium kui űks kiriku taastamiseks loodud sihtasutuse asutajaid on laenu tagasimaksmist pangale toetanud ja jštkab toetamist ka jšrgmisel aastal. Koguduse vōlausaldatajel ei ole pretensioone SA Narva Aleksandri Kirik suhtes, vaid EELK Narva Aleksandri koguduse suhtes, kellele kuulub ka Aleksandri kiriku hoone. Sihtasutuse jštkamise edasised sammud sōltuvad sellest, kes omandab kiriku, aga juba on avalikuks tulnud tulevikuplaanid, mille jšrgi Siseministeerium pűuab koostōõs luteri kirikuga leida mōistliku lahenduse, et see kirik saaks tulevikus olla avalikus kasutuses, nšāiteks kontserdihoonena. Kas see osutub vōimalikuks, sōltub kűllaltki palju vōlausaldatajate heast tahtest, aga esimesed mšārgid on sellised, et olukord on lootustandev. Me teeme siin aktiivset koostōõd ka Eesti Evangeelse Luterliku Kirikuga.

Kolmas kűsimus: "Kuidas on Narva piirkonnas tōõle rakendunud EAS-i poolt suurt rahalist tuge saanud Ida-Virumaa Tōõstusalade SA ning eraomanduses olevad tōõstuspargid?" Euroopa Regionaalarengu Fondist on perioodil 2007–2013 Ida-Virumaa tōõstusalade všljaarendamist toetatud veidi rohkem kui 9 miljoni euroga, sh nimetatud sihtasutust 3 miljoni euroga. Sel perioodil, st 2014+ perioodil on sihtasutusele eraldatud juba 300 000 eurot ja lisaks valitsuse otsusega mšārtsis veel 700 000 eurot. Ida-Virumaa Tōõstusalade SA Narva logistika- ja tōõstuspargis on 2016. aasta maikuu seisuga kšāivitunud kaks tootmisettevōtet ja kaks logistikakeskust, mis pakuvad tšāisvōimsuse saavutamisel kokku 600 tōõkohta. Seal on juba olemas 278 tōõkohta ning praegu kšāib parasjagu uus všrbamine. Ehitatakse ka uut tehast, mis valmib aasta lōpuks. Lepinguid on kokku sōlmitud 12 ettevōttega ja need hōlmavad 20 krundi 32-st. Broneeringud on tehtud ja kavatsuste protokoll on sōlmitud veel kuue krundi kohta. Maikuu seisuga on konkreetsetesse sihtasutuse projektidesse kaasatud juba 40 miljoni euro ulatuses tšāiendavaid erainvesteeringuid ja tšānavu plaanitakse alustada pargi teise etapi ehitust. Sinna on kavandatud veel 39 krundi. Lisaks tegutseb sihtasutuse juures šāriinkubaator, mille kaudu on Eestis loodud űle 250 tōõkoha, neist enamik Ida-Virumaal. Jōhvi logistika- ja šāripargi taristu ehitus on lōppenud ja lepingud on sōlmitud kolme ettevōtjaga nelja krundi kasutuselevōtuks. Lisaks on eellepingud veel kuue krundi kohta ja kokku on sinna krunte planeeritud 24. Sihtasutus arendab ka tōõstusparke Kiviõlis ja Kohtla-jšrvel, need jōuavad eeldatavasti ehitusfaasi veel selle aasta jooksul.

Neljas kűsimus: "Kuidas on edenenud Auvere elektrijaama juurde rajatava vesiviljeluspargi projekt, et elektrijaama jšāksoojust parimal viisil šāra kasutada ning luua Narva inimestele tšāiendavalt sadu tōõkohti?" Eesti Maaűlikool tegi mōõdunud aastal uuringu, mille raames kaardistati vesiviljeluse laiendamiseks sobivad alad Eesti rannikumeres ja maismaal. Uuringu tulemusel selgusid kōige perspektiivikamad piirkonnad vesiviljeluse arendamiseks ja muu hulgas koostati ka vōimalikud tulevikustsenaariumid vesiviljeluse arendamiseks Auvere soojuselektrijaama jahutusveekanalites. Eesti oludes annaks see ainulaadse vōimaluse kalade aastaringseks kasvatamiseks. Auvere vesiviljeluspargi arendamiseks on alustatud konsultatsioone Vaivara valla, juba enne nimetatud sihtasutuse, Eesti Energia, maaűlikooli ja Ida-Viru Maavalitsuse vaheliseks koostōõks. Maaeluministeeriumil on valmisolek toetada vesiviljeluseks vajaliku infrastruktuuri tšāiustamiseks tehtavaid investeeringuid Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi abil, mille vahenditest on selliseks tegevuseks kokku vōimalik kasutada ca 5,8 miljonit eurot.

Viies kűsimus: "Kui kaugele on jōtud ja milliseid konkreetseid tegevusi ellu viidud seoses Ida-Virumaa tegevuskava punktidega 2.2.2 (Narva kindluse arendamine) ja 2.2.4 (Narva raekoja ja selle űmbruse renoveerimine ja elavdamine)?" Nagu ma juba mšārkisin, valmisid mōõdunud aasta detsembris Eesti-Lšāti-Vene piiriűlese koostōõ programmi toel Victoria bastioni kšāigud ja kűlastuskeskus. Toetus oli kokku 3,1 miljonit eurot. Kultuuriministeerium on eraldanud Narva linnuse konvendihoone rekonstrueerimise ehitusprojekti koostamiseks ja ekspertiisi tegemiseks 100 000 eurot ning Narva linnuse arhitektuurikonkursi korraldamiseks ligikaudu 70 000 eurot. Narva kindluse ja bastionite arendamise projekt on lisatud Eesti ja Venemaa aastail 2014–2020 tehtava piiriűlese koostōõ programmi suuremahuliste projektide nimekirja. Narva kindluse restaureerimine on kavandatud sama perioodi struktuurifondide piirkondade konkurentsivōime tugevdamise meetme raames. Selleks on SA Narva Muuseum esitanud EAS-ile taotluse 3,5 miljoni euro suuruse toetuse saamiseks ja jaanipšāevaks tehakse otsus, kes tšāpselt toetuse saab. Narva raekoja ja selle űmbruse renoveerimiseks ja elavdamiseks on Narva linn esitanud projektiettepaneku, mille toetuse maht vōiks olla 4,9

miljonit eurot Narva piirkonna jätkusuutliku arengu tegevuskava raames, mis on veel heakskiitmise faasis. Tegevuskava eelnõus on projekt põhinimekirjas. Pärast tegevuskava heakskiitmist on võimalik esitada rahastamistaotlus EAS-ile. Narva piirkonna jätkusuutliku arengu tegevuskava eelnõus on reservprojektidena nimetatud Narva Stockholmi platsi ehitus, milleks on vaja 3,7 miljonit eurot, ning Narva vanalinna ning linnust ühendava jalakäijate silla rekonstrueerimine. Viimane töö nõuab 1,3 miljonit eurot. Reservprojektide rahastamise võimalused sõltuvad sellest, kas põhinimekirja projektid viiakse ikka täies mahus ellu. Suur aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud peaminister! Teile on ka küsimusi. Andres Ammas, palun!

Andres Ammas

Aitäh, lugupeetav eesistuja! Lugupeetav peaminister! Tahaksin, et te täpsustaksite, milles konkreetsemalt riik ja luteri kirik on Narva Aleksandri kiriku asjus kokku leppinud. Peapiiskop on käivitanud üsna massiivse annetuste kogumise, aga tema kirjast kogudustele ei selgu, kui palju annetusi peaks luteri kirik ise kokku saama, et riik ülejäänud paneks. Kas teil eksisteerib mingi džentelmenlik kokkulepe, et kui kirik saab kokku poole, siis riik lisab näiteks poole või on mingid muud proportsioonid? Kas see otsus, et riik üldse toetab Aleksandri kiriku väljaostmist, on teie kui peaministri või kultuuriministri või kogu Vabariigi Valitsuse otsus? Palun võimalikult üksikasjalikku infot selle kohta!

Peaminister Taavi Rõivas

Valitsus ei ole seda otsust langetanud, küll aga peab siseminister minu palvel läbirääkimisi võlausaldajatega, et otsida võimalusi mõistlikuks lahenduseks. Minu hinnangul eeldab see vastastikuseid järeleandmisi. Seda, milliseks täpselt kujuneb ostusumma, kui jõutakse kokkuleppele ostmises, on praegu veel vara öelda. Aga jah, me oleme asja arutanud peapiiskop Urmas Viilmaga ja jõudnud ühise arusaamani, et seda võiks rahastada luteri kirik ja riik kahasse. Aga veel kord: lõpliku otsuse loomulikult peavad tegema pädevad asjaosalised, aga vähemalt tippjuhtide tasemel on meil valmisolek koostööks olemas. Siin on juba ka pakutud, et nüüd riik peab hakkama kiriku omanikuks. Selline hoiak on avalikkuses olemas. Minu hinnangul on siiski mõistlik leida sellele kirikuhoonele pigem avaliku kasutuse otstarve kui jätta ta tuulte meelevalda. Iseenesest oleks mõeldav seda väga suurt ja väärikat sakraalhoonet kasutada näiteks kontserdisaalina, mida Narva-suurusel linnas kahtlemata vaja on. Kas see plaan realiseerub, on praegu natuke vara öelda, aga vähemasti on olemas nii riigi kui luteri kiriku hea tahe sellega edasi minna. Loodetavasti on see hea tahe ka võlausaldajatel olemas. Nagu ma ütlesin, annavad esimesed märgid lootust – ma tuginen siin siseministri infole, kes on võlausaldajatega ühenduses olnud –, et arukas lahendus ei ole võimatu.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Ain Lutsepp, palun!

Ain Lutsepp

Aitäh, härra eesistuja! Austatud peaminister! Minu küsimus puudutab rahvusvahelist kunstiresidentuuri. Millises arengujärgus on rakenduskavas nimetatud rahvusvahelise kunstiresidentuuri loomine?

Peaminister Taavi Rõivas

Ma pean tunnistama, et sellest on kultuuriministriga viimasel ajal juttu olnud, aga kindlasti saaksite märksa detailsema info, kui otse kultuuriminister Indrek Saare käest selle kohta küsite. See oli üks nendest teemadest, mis tõstatati valitsuse istungile eelnenud õhtusöögil, aga ma igaks juhuks ei vastaks ainult oma mälule tuginedes. Ma pigem edastan küsimuse Indrek Saarele ja palun, et ta teile sellel teemal infot annaks.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud peaminister! Rakendusplaanis ja ka tegevuskavas on palju juttu Narvast ja Jõhvist ja ka Kohtla-Järvest. Minu küsimus puudutab aga Peipsi kallast, kus on ju väga ilusad männimetsad ja muud alad. Rakendusplaanis on, ma eeldan, väga üldine lause, et arendada turismi seal piirkonnas, aga kas sellele piirkonnale on ka mingit konkreetsemat abipaketti või tegevusplaane välja pakkuda?

Peaminister Taavi Rõivas

Ma saan öelda, et on küll, aga ma ei saa minna väga täpseks, sest kõik otsused ei ole detailides veel tehtud. Nimelt on seesama juba nimetatud piirkondade konkurentsivõime meede, samuti piiriülese koostöö meetmed, mille raames on omavalitsused taotlenud abi mitmesugusteks projektideks, mis on ka turismiga seotud. Seal on väga huvitavaid projekte. Tegelikult see ala ulatub ju otsapidi Jõgevamaale ja kogu Peipsi äärt saab käsitleda laiemana tervikuna. Me oleme sellest rääkinud riigihalduse ministri Arto Aasaga, kelle hallata regionaalprogrammid on. Tõepoolest on seal väga huvitavaid plaane ja need summad, mis riigil on kasutada tänu Euroopa Liidu fondidele, on küllalt suured. Loomulikult on kõikide nende programmide elluviimisel alati tähtis ka see, kas üks või teine konkreetne idee on juba varem üldises või piirkondlikus arengukavas prioriteetsena esile tõstetud. Selliseid asju loomulikult peab arvestama. Selge on ka see, et objektide kohta käivaid otsuseid ei tee me valitsuse tasemel, pigem tehakse need eksperdikomisjonides. Kogu seda protsessi kureerib Arto Aas. Tema korraldusega kirjutatakse otsused lõppkokkuvõttes alla.

Asesimees Helir-Valdor Seeder

Oudekki Loone, palun!

Oudekki Loone

Aitäh! Härra peaminister! See arengukava ütleb, et ühelt poolt on maakonnal väga suur arengupotentsiaal, mis tuleneb ka Euroopa Liidu ja Venemaa piiri äärsest asukohast. On väga paljusid sektoreid, kus see maakond võiks olla juhtiv. Teiselt poolt öeldakse, et Ida-Viru maakonnas on eriti oluline, et riigi kohalolek oleks hästi tuntav. Minu küsimus ongi, mis samme on astunud või milliseid konkreetseid plaane viiakse ellu, et suurendada tööhõivet nii avalikus kui erasektoris. Ja millised avaliku sektori asutused siis lähiajal Ida-Virumaale üle viiakse?

Peaminister Taavi Rõivas

Selle kohta ma tegelikult juba vastasin. Arupärijatel oli selle kohta väga konkreetseid küsimusi. Mis puutub avalikku sektorisse, siis meil on veel sel kevadel plaanis üle vaadata Rahandusministeeriumi audit, kus tehakse konkreetseid ettepanekuid, mis riigiasutusi oleks võimalik eri maakondadesse – mitte ainult Ida-Virumaale, vaid mujalegi – suunata. Seni on riik ühe väga põhimõttelise valdkonna ehk vanglate kogu riikliku juhtimise delegeerinud Ida-Virumaale või õigemini seda valdkonda juhitakse Ida-Virumaalt. Aga nagu öeldud, valmisolek on ka laiendamiseks. Lisaks tõin ma näite praktikabaasi ja piirivalve kiirreageerijate kohta. Eraettevõtete puhul, kordan siis veel kord üle, on lisaks tööstusparkide investeeringutele, mida ma loetlesin väga detailselt, valitsus loonud ka tööhõiveprogrammi alusel makstavad toetused. Kui eraettevõtte võtab Ida-Viru maakonnas tööle vähemalt 20 töötut inimest, siis talle makstakse küllaltki heldet palgatoetust. Poole selle tööle võetava inimese palgast on riik valmis kinni maksma. Tegemist on, nagu ma ütlesin, väga suure toetusega. Lisaks loomulikult on juba varasemad kokkulepped põlevkivisektori riiklike tasude leevendamise kohta. Selle kogumõju on ligikaudu 65 miljonit eurot, mis on ka väga tuntav leevendus kogu piirkonnale.

Asesimees Helir-Valdor Seeder

Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud peaminister! Ma tahan oma küsimusega keskenduda tolele meetmele, et vähemalt 20 Ida-Virus töötuna registreeritud inimese tööle võtjale makstakse küllalt kopsakat toetust. Kindlasti on tegemist parimates kavatsustes vastu võetud meetmega, aga ma siiski tahaksin minna detailidesse. Miks on valitud just nimelt selline meede? Kuidas on niiviisi tagatud loodud töökohtade püsivus ja kas see abinõu ei ole mitte liiga kaldu suuremate ettevõtete poole? Väikeettevõtjaid see kuidagi ei aita, väikeettevõtjal puudub võimalus 20 inimest korraka tööle võtta.

Peaminister Taavi Rõivas

Kõigepealt tuleb öelda, et neid meetmeid, mille abil töötukassal on võimalik Ida-Virumaa inimesi aidata, on tegelikult väga palju erinevaid. Ma lugesin ette mõned näited, mille jaoks me taotleme raha globaliseerumise fondist, mis on eraldi eurorahapott väljaspool Eesti riigi ümbrikku, kui euroslängi kasutades selgitada. Lisaks on töötukassal endal päris korralik tööriistakast, kust on võimalik valida igale inimesele kõige sobivam lahendus. Aga palgatoetuse meede on selline täiendav abinõu ja seda on Eestis kriisiajal korra ka proovitud. Toona see osutus väga edukaks. Ma pean tunnistama, et kui minister Pevkur, kes kriisi ajal oli sotsiaalminister, selle ideega välja tuli, siis mina rahanduskomisjoni esimehena olin küllalt skeptiline. Tagantjärele aga oli mul

sotsiaalministrina võimalus neid tibusid kokku lugeda ja tulemusi hinnata ning tuleb öelda, et tegelikult oli see väga edukas ja isegi võib öelda, väga efektiivne meede, kuigi esmapilgul tundus see liiga helde liigutus olevat. Miks see on mõeldud suurematele tööandjatele? See on väga lihtne. Me tahamegi, et Ida-Virumaale tuleksid suured investeeringud ja suured investorid. Kui nad kaaluvad, kas luua mõni üksus Ida-Virumaale või mõnda teise maakonda või üldse mitte Eestisse, siis see oleks täiendav argument suunata raha just nimelt Ida-Virumaale. Miks me ei taha, et iga väike- ja mikroettevõtja samasugust toetust saaks, see loogika on ka lihtne. Oletame, et kohapeal on juba ettevõtjad, kes ammu turul tegutsevad. Kui me hakkame samasse sektorisse massiliselt soodustuste abil kõrvale looma firmasid, mis konkureerivad otseselt samal turul – olgu selleks väike tootlustusettevõtte või juuksurisalong või lillepood –, siis sellega me paneme väga ebavõrdsesse olukorda need ettevõtted, kes võib-olla 10–20 aastat selles valdkonnas on Ida-Virumaal tegutsenud. Ja seda me kindlasti ei soovi. Me kindlasti ei soovi riiklike toetustega konkurentsiolukorda solkida. Ja mis puutub 20 töötaja piiri, siis need vähemalt 20 inimest peavad olema tööle võetud töötute hulgast. See tähendab, et tegelik uute töökohtade arv on tõenäoliselt veel suurem. Me teame, et on nii mõnigi suur ettevõtte, mis tõsimeeli kaalub praegu Ida-Virumaale sadade töökohtade loomist. Ma usun, et just neid aitabki see meede innustada ja nende puhul ei teki ohtu, et nad mõne olemasoleva ettevõttega liiga valusalt konkurentsi astuvad või et mõne olemasoleva ettevõtte suhtes oleks see muul moel ebaõiglane.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Valeri Korb, palun!

Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud härra peaminister! See on päris tore, et niisugused suured rahad, investeerimisprogrammid on Ida-Virumaaga seotud. Aga statistika on statistika ja viimane info on, et rohkem kui 12% töökohti on puudu. See on reaalsus. Loodame, et see kunagi muutub, aga seda peab vist pikalt ootama. Aga minu küsimus on sellisest sfäärist, kus tehakse ettevalmistustööd. Ütleme, inimestele antakse uus kutse, haridus. Mis saab tulevikus Narva, Sillamäe ja Jõhvi kutsekoolidest?

Peaminister Taavi Rõivas

Kõigepealt küll väike nüanss, aga siiski näide sellest, et asjad lähevad paremuse poole. Möödunud nädalal vähenes registreeritud tööpuudus Ida-Virumaal 135 inimese võrra ja esimest korda üle pika aja kukkus registreeritud töötute osakaal taas alla 12%. Aga ma möönan, et see ligi 12%, täpsemalt 11,9% on endiselt palju kõrgem näitaja kui Eesti keskmine. Eestis tervikuna on registreeritud tööpuudus 4,7%, nii et siin on enam kui kahekordne vahe. Aga siiski on positiivne, et eelmisel nädalal sai tööd 135 inimest rohkem, kui töötuks jäi. Nii et väikesed edusammud on juba näha. Uued toetusskeemid ei ole veel ju valdavalt rakendunud, need kõik alles tulevad. Aga need on juba käivitamisfaasis, nii et loodetavasti käivituvad need ruttu. Mis puutub kutsekoolidesse, siis plaanis on kõikides nendes asukohtades hariduse andmist jätkata, küll aga ühendada koolide jõud ja juhtida neid koole tervikuna. Ma olen käinud Jõhvi kutsekoolis. See, millised õppesuunad seal on ja kui kvaliteetsetes tingimustes õpetatakse, oli muljet avaldav. Tegemist on väga korraliku kooliga. Kutsekoole Narvas ja Sillamäel ei ole ma ise viimasel ajal külastanud, aga usun, et neiski antakse korralikul tasemel haridust. Ja seda taset tuleb hoida. Haridusministeeriumil ja valitsusel on aga plaan nende koolide tugevused ühendada, et tekiks kolme kooli sünergia. Kõikides paikades antakse aga haridust edaspidigi, see ühendamine on põhiliselt administratiivne.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Peeter Ernits, palun!

Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea peaminister! Plaan oli küsida midagi muud, aga lugenud tänaseid tööandjate keskliidu soovitusi valitsusele, ma kasutan võimalust ja küsin otse teilt kui valitsusjuhilt. Selleks, et kvalifitseeritud tööliste puudust leevendada, võiks neid inimesi kodukohast kusagile mujale sõidutada. Tööandjate keskkliit küsib, mida te arvate transpordikulude vabastamisest erisoodustusemaksust, et oleks võimalik tööpuudust vähendada veelgi rohkem kui 135 inimese võrra?

Peaminister Taavi Rõivas

Aitäh! Tööandjate soovitusel on paljuski samas suunas, nagu ka valitsus mõtleb. Aga valitsus on jõudnud märksa kaugemale. Me ei ole mitte ainult vabastanud erisoodustusemaksust töötajate transpordikuludid, vaid

kui inimesed on töötud ja soovivad minna tööle mõnda teise maakonda, siis töötukassa maksab neile lausa toetust. On konkreetsed normid, mille alusel seda mobiilsustoetust makstakse. Iseenesest on kaks valikut. Me teame, et Viljandimaa ettevõtjad on käinud koos linnajuhtidega Ida-Virumaal tööjõudu värbamas. Erinevalt Ida-Virumaast on Viljandimaal väga suur tööjõupuudus. Viljandimaa tööpuuduse näitaja on alla Eesti keskmise registreeritud tööpuuduse, 4% ainult, mis sisuliselt tähendab täistööhõivet. Nüüd on kaks varianti: kas kutsuda inimesi ühest maakonnast teise tööle või siis teine variant, mis minu meelest on ka igati kaalumist väärt, et need ettevõtted, kes paiknevad mõnes maakonnas, kus tööjõuga on keerulisem, viivad osa töökohti, osa tootmist sellesse maakonda, kus kvalifitseeritud tööjõudu on lihtsam saada. Siis need inimesed saavad elada keskkonnas, kus nad on harjunud elama, lihtsalt töökohad tulevad nende juurde. Mõlemat pidi on võimalik. Põhimõtteliselt on riigil valmisolek mõlemat protsessi kiirendada. Kui me näeme, et kusagil on mingi turutõrge, siis me oleme valmis õlga alla panema, et asjad kiiremini liikuma saada. Ma arvan, et sellisel puhul ei ole riigi toetus taunitav. Me peame loomulikult jälgima, et me ei rikuks konkurentsiolukorda, aga põhimõtteliselt on see valmisolek olemas ja selleks on ka võimalused olemas. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea peaminister! Ida-Viru tegevuskava näeb ette ka nn hingelisi tegevusi. Näiteks on ette nähtud Kuremäe kloostri palvetee rajamine. Kas te oskate öelda, milliste vahendite abil seda tehakse – kas riigi, Euroopa Liidu või kellegi teise toel? Ning millisest ajaperspektiivist me võiksime rääkida? Millal see tee võiks valmida?

Peaminister Taavi Rõivas

Aitäh! Kuna tegu on päris mitme euromeetmega, mille lõplikud otsused ei ole veel tehtud, siis ei ole mul kohane väga kindlas kõneviisis öelda, et selle projekti rahastamine on garanteeritud. Neid otsuseid teevad valdavalt Rahandusministeeriumi ametnikud. Küll aga saame teha nii, et kui see informatsioon on Rahandusministeeriumis juba olemas, siis ma palun, et see teile ka saadetakse. Siis saate kindluse, mis aastal, kui suures summas ja millistest vahenditest seda konkreetset teejuppi rahastatakse. Ma arvan, et nii saate kõige täpsema info.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Austatud peaminister! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avame läbirääkimised. Kolleeg Krista Aru, palun!

Krista Aru

Härra juhataja! Austatud peaminister! Head rahvaesindajad saalis ja endiselt oma töökabinettides! Eesti on piisavalt väike, et iga Eesti piirkond võiks leida endale just talle sobiva arengusuuna, mis annaks sellele kandile võimalusi nii tööstuse arendamiseks, ettevõtluseks kui ka turismiks. See, et me täna räägime Ida-Virumaast, tuleneb suuresti ka sellest, et Ida-Virumaa on selline regioon, mis on rikas nii looduse, inimeste kui ka ettevõtlikkuse poolest. Ma julgen seda kinnitada, sest ma olen ise pärit Alutaguse metsade vahelt, näinud karu, elanud koos kaevuritega. Paraku saan ma kindlalt öelda ka seda, et me pole neid tolerantseid ja hakkajaid inimesi, kes Ida-Virumaal elavad, osanud praegusel ajal väga hästi ära kasutada.

Aastal 1919, kui Eesti Vabariigis polnud veel riikigi õieti, arutati Asutavas Kogus selle üle, milline võiks Eesti Vabariik olla. Räägiti Virumaast kui ühest kõige rikkamast piirkonnast. Ja räägiti ka seda, et selleks, et Virumaa töötaks terve Eesti heaks, töötaks heas mõttes, loovas ja loomingulises mõttes, tuleb seda piirkonda vaadata rikkuse allikana. Rikkus oli põlevkivi ja sellel rajanev õlitööstus, rikkus olid sealsed inimesed. Vaadates nüüd seda väga toredat tegevuskava ja rakendusplaani, kus on palju õigeid sõnu ja ka õigeid mõtteid, on mul aga tunne, et meil jääb puudu sellest, et hinnata tervet seda piirkonda kui suurt potentsiaali, kui suurt võimalust tervele Eestile. Kõikide nende looduserikkuste, kõikide nende inimeste juures me näeme Ida-Virumaad ainult kui probleemi, ja see on aastaid nii olnud. Kui me läheneme avatult ja visioonitundega kõigele sellele, mis seal olemas on, siis me leiame kogu sealsele tööstusele, ettevõtlusele, põllumajandusele – põllumaadki on seal väga head – ja ka inimestele õige rakenduse. Me ei saa teha tegevusplaani, rakendusplaani, jättes sealt välja näiteks kogu Peipsi ääre ja mitte hinnates seda maakonda kui ühte suurt tervikut ja suurt võimalust. Meil peab olema selleks tahtmist, aga ka julgust vaadata avatult. Kõik koolide õppekavad ja ettevõtlus võiksid olla mõtestatud ja sidustatud seda üht suurt eesmärki silmas pidades. Nii nagu oli aastal 1920. Kui peaministriks oli Jaan Tõnisson, siis ta kinnitas väga selgelt ja kõval häälel tervele Eestile: "Virumaa on Eesti Vabariigi üks

Julgeoleku koht, aga ka uue arengu tagatis." Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Rohkem läbirääkimiste soovi ei ole. Kas peaminister soovib sõna? Ei soovi. Oleme lõpetanud ka kolmandale arupärimisele vastamise.

Üles Tagasi

---

4. 18:15 Arupärimine riiklike üürikorterite kohta (nr 200)

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme edasi. Tänapäev neljas arupärimine on Riigikogu liikmete Olga Ivanova, Martin Repinski, Rein Ratase, Enn Eesmaa, Dmitri Dmitrijevi, Oudekki Loone, Valeri Korbi, Mihhail Stalnuhhini, Kersti Sarapuu, Mihhail Korbi, Märt Sultsi, Marika Tuus-Lauli, Mailis Repsi, Erki Savisaare, Anneli Oti, Viktor Vassiljevi, Siret Kotka, Peeter Ernitsa ja Jaanus Karilaidi esitatud arupärimine riiklike üürikorterite kohta. Arupärimine on esitatud ettevõtlusminister Liisa Oviirile. Palun arupärijate nimel kõnepulti Oudekki Loone!

Oudekki Loone

Head kolleegid! Ühiskonnas leidub palju inimesi, kes ei soovi ennast isiklikult laenukoormaga siduda. Põhjused võivad tuleneda sellest, et inimestel lihtsalt ei ole võimalik endale kodu soetada, või ka sellest, et nad ei saa endale lubada kallil üüripinnal elamist. Ametlikult elab Eestis üüripinnal umbes 10% inimestest. Seevastu elab teistes Euroopa riikides 40–70% inimestest üüripinnal, väga paljud ka seepärast, et riiklikult toetatud üüripinnad on paljudes Lääne-Euroopa maades suure osakaaluga sektor. Üüripinnad, mida avalik sektor toetab, on turu keskmiste hindadega võrreldes kolmandiku võrra soodsamad ja võimaldavad ka pikaajaliselt fikseeritud hinnaga üürilepingut, et inimene saaks olla kindel, et tema kodu on alati tema kodu. Selline süsteem annab inimestele paindliku võimaluse muuta elukohta, kui leitakse töökoht mõnes teises linnas, näiteks kui Ida-Virumaal peaks ootamatult tekkima palju töökohti. Praegu on noortel ja paljulapselistel peredel üürikorterit väga keeruline saada. Noortel peredel on keeruline ka krediidiastutustelt eluasemelaenu taotleda, sest tingimused, mida pangad neile pakuvad, käivad noortele üle jõu.

Selle probleemi lahendamaks riiklike üürikorterite loomine ja selle võiks riik kindlasti ette võtta. Riiklike üüripindade loomine oli "Eesti eluasemevaldkonna arengukavas 2008–2013" ette nähtud, aga reaalsuseks see ei saanud. Ka koalitsioonilepingu peatükis, mis reguleerib ääremaastumist, on punktis 5.5 ette nähtud, et koalitsioonil on plaan korrastada ja lükata käima üürikorterite turg ning töötada välja üürielanike programm. Seetõttu soovimegi esitada mõne küsimuse. Millises seisus on riiklike üürikorterite tegevuskava ja millal on oodata esimesi riiklikke üürikortereid? Tallinnalt taotles 2016. aasta 1. märtsi seisuga eluruumi üürimist 1289 noort peret. Milline on nõudlus teistes piirkondades ja kuhu need riiklikud üüripinnad eelkõige tulevad? Kuhu tõmmatakse piir, kellel on õigus saada riiklikku üürikorterit? Kas need üürikorterid tulevad eraldi majadesse või tekivad need tavalistesse kortermajadesse, nii et ei ole kohe aru saada, kas üürnik üürib korterit riigilt või eraomanikult? Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Ma palun arupärimisele vastama ettevõtlusminister Liisa Oviiri!

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Tere õhtust! Mul on hea meel taas siin teie ees seista, seda enam, et saan rääkida teemast, mis on oluline mulle ja valitsusele. Ma tundsin ka küsimuse esitaja selget toetust. Aga kasutades võimalust, et me siin sellest räägime, ning kuna küsimuses viidati seosele ääremaastumisega ja selle vältimisega kui riigi ühele prioriteedile ja olulisele ülesandele, alustan ma sellest, et loen teile ette kirja, mille ma sain eelmisel reedel Ruhnu Vallavalitsuselt. See oli saadetud ettevõtlusministrile taotlusena. Ma loen ette selle kaks esimest lõiku. Need kõlavad niimoodi: "Tunneme suurt huvi käivitunud üleriigilise üürielanike programmi vastu, mille raames toetatakse riiklikest vahenditest üürielanike rajamist. Teatavasti asub 60 püsielanikuga Ruhnu saarel põhikool, kolm kohaliku omavalitsuse allasutust, riigifirmade allasutused. Arvestades väikese Ruhnu valla eelarvelisi võimalusi, on saanud saare vallas suureks probleemiks nii kvalifitseeritud pedagoogide kui ka teiste erialade spetsialistide tööleasumine Ruhnus. Absurdse lahendusena kasutatakse talvisel perioodil korteritena suvilaid, mis tuleb aga suverühnlaste saabudes vabastada." Selliseid suulisi ja kirjalikke pöördumisi tõstatatud

või taas tõstatatud teemal olen ma viimase poolteise nädala jooksul saanud üsna palju. Mul on hea meel näha, et huvi riiklike üürielanute vastu on väga suur. Aga mind kurvastavad mõned väljaütlemised, mis keskenduvad ainult Tallinnale, Tartule või neid ümbritsevatele piirkondadele, kui öeldakse, et eraturg lahendab kõik mured. Väga paljudes kohtades ei lahenda. Küll oleks tore, kui kinnisvaraarendajad läheksid Ruhnule appi ja ehitaksid neile üürielanud.

Lähnen nüüd küsimuste juurde. Mulle esitati neli küsimust, loen need ette ja vastan ükshaaval.

Esimene küsimus: "Millises seisus on praeguseks hetkeks riiklike üürikorterite tegevuskava? Millal on oodata esimesi riiklikke üürikortereid Eestis?" Avaliku sektori üürielanute programm on kirjas Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis. Riigi eelarvestrateegias on perioodil 2017–2020 esimeseks aastaks ette nähtud 2,5 miljonit eurot ja sealt edasi 5 miljonit eurot aastas. Me oleme jõudnud selle programmi väljatöötamisega selleni, et meil on valmis täpne uuring. Meil on järgmisel nädalal kavas kokku saada osapooltega, siis me tutvustame nii uuringu tulemusi kui ka esialgseid meetmeid ja räägime osapooltega läbi meetme tingimused. Seejärel, hiljemalt suve lõpul, soovin minna konkreetse meetmega valitsusse ja saada sellele valitsuse heakskiit. 2017. aasta alguses avaneb meede pilootprogrammi või -projektina. Esimene osa sellest toimub Ida-Virumaal, see on ka valitsuse tegevuskavas juba kinnitatud. Aga arvestades piirkonna strateegilist tähtsust ja sealseid probleeme, tuleb üks pilootprojekt ka Kagu-Eestisse.

Teine küsimus: "Tallinna linnalt taotleb eluruumi üürimist 2016. aasta 1. märtsi seisuga 1289 noort peret.

Milline on nõudlus teistes piirkondades ja kuhu on eelkõige plaan rajada riiklikud üüripinnad?" Programm on kavas käivitada mitmes eri tasandi tõmbekeskuses, mis on atraktiivsed nii töötamise kui ka elamise kohana.

Nagu ma juba ütlesin, üks pilootprojekte tuleb kindlasti Ida-Virumaale, see on ka Vabariigi Valitsuse Ida-Virumaa tegevuskavas kirjas. Teine prioriteetne piirkond selle meetme jaoks on Kagu-Eesti. Konkreetsemalt selgub nõudlus avaliku sektori üürielanufondi vastu taotlusvoorudes koostöös kohalike omavalitsustega.

Kohalik omavalitsus on see, kes teab kõige paremini piirkonna vajadusi. Kuivõrd need elamud jäävad kohaliku omavalitsuse hallata ja ülalpidamisele, siis on eelkõige oluline just omavalitsuse valmisolek. Globaalsete trendide ja linnastumise tõttu on vajadus üürikorterite järele tõmbekeskustes selgelt kasvutrendis. Seetõttu oleme analüüsinud ka meetodeid ja meetmeid, mis aitaksid kaasata erasektori investeeeringuid ning hoogustaksid avaliku ja erasektori koostööd üürielanufondi rajamisel, tagades nõudlusele vastavate kvaliteetsete ja energiatõhusate eluruumide kättesaadavuse. Tänapäeva inimene ei ole enam valmis minema elama ükskõik kuhu. Kui ta valib uut elu- või töökohta, siis on talle väga oluline, et seal oleks inimväärne keskkond. Erasektori huvigruppide tagasisidest on selgunud, et avaliku ja erasektori koostööprojektide juurutamisel on oluline üle vaadata üürimist käsitlevad seadused, mis on kirjas teiste ministeeriumide tegevuskavades.

Kolmas küsimus: "Kuhu pannakse piir, kes on õigustatud saama riigilt riiklikku üürikorterit?" Sihtgrupid kujunevad eelkõige vajaduspõhiselt. Uuringute tulemuste põhjal on selgunud, et üüripinda vajavad noored, töö- ja eluasemeturule sisenenud spetsialistid, aga ka lastega leibkonnad, samuti eakad, kellele käib eluaseme ülalpidamine üle jõu ning kes võivad vajada täiendavaid tugiteenuseid. Programmi esmane eesmärk on siiski parandada eluruumide kättesaadavust just nimelt väiksema sissetulekuga leibkondade seas. Avaliku sektori toetatud üürielanute niši loomine on vajalik seetõttu, et Eestis puuduvad terviklikult arendatud, kvaliteetsed ja tänapäevased üürielanud, mis vastaksid mobiilse tööjõu ootustele ja oleksid kättesaadavad väiksema sissetulekuga leibkondadele. Väga paljudel inimestel on raske eluasemeturule siseneda, selle põhjus on sageli majanduslik olukord, aga ka see, et eri piirkondades on eluruumide valik kesine ning elamufondi kvaliteet pehmelt öeldes keskpärane. Inimeste eluviis on muutunud, enam ei ole neil niivõrd kindlat soovi eluaset omada, vaid pigem ollakse järjest enam valmis eluaset üürima. See on seesama trend, mis on Lääne-Euroopas juba üsna tavapärane. Me peame looma eeldused, et eluasemeturg kohaneks inimeste vajadustega.

Neljas küsimus: "Kas riiklikud üürikorterid nähakse ette päris eraldi majades või tekivad riiklikud üürikorterid tavalistesse kortermajadesse, mille puhul ei ole teada, kas üürnik üürib korterit riigilt või eraomanikult?"

Avaliku sektori toetatud üürielanute programmi raames on eesmärk luua eelkõige terviklahendusi, mis oleksid kvaliteetsed ja energiasäästlikud ning võimaldaksid kulusid kokku hoida. Üksikutes majades paiknevad keskpärase kvaliteediga korterid, mis ei ole ehitatud energiasäästu silmas pidades, ei taga sobivate eluruumide kättesaadavust. Tagamaks paremat kvaliteetsete ja tänapäevaste eluruumide kättesaadavust, on üürielanute kontseptsioon ehitatud üles samamoodi nagu teistes Euroopa riikides, nii et kujuneksid terviklikud üürielanud, mis vastavad kõikide sihtgruppide, noorte spetsialistide, lastega perede ja ka eakate ootustele. Nagu juba nimetatud, vajaduse korral peab olema võimalik tagada ka tugiteenuseid. Pikemas perspektiivis on fookuses eelkõige hästi organiseeritud ja hallatav üürisektor. Praegu puudub erastamise järel kujunenud üüriturul süstemaatika ja organiseeritus, mis aitaks osapooltel protsesse juhtida ja olukorda hallata.

Üürikorterite pakkumine üle Eesti on väga kaootiline nii pakumise tiheduse kui ka pakutavate korterite kvaliteedi poolest. Probleemi lahendamiseks on vaja juurutada meetmed, mis tagaksid mobiilse elanikkonna vajadustele vastavate eluruumide asjaõiguslike kasutusvormide valikuvõimaluse üle kogu Eesti. Me liigume

selles suunas, et me pakume ikkagi terviklikku lahendust terve maja kujul, mitte üksikuid kortereid. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud minister! Teile on küsimusi. Erki Savisaar, palun!

Erki Savisaar

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Huvi selliste korterite vastu on tõesti väga suur. Keskerakond on sellest rääkinud juba enam kui kümme aastat. Seetõttu on äärmiselt meeldiv, et lõpuks ometi hakkab valitsus sellega tegelema. Omaette küsimus on aga kohad, kuhu neid kortereid ehitada. Peamiselt on neid vaja ikkagi nendes piirkondades, kus on palju töökohti. Te ise mainisite Ruhnut, peaminister mainis hetk tagasi Viljandit. Neid kohti on üle Eesti veelgi. Samas ei ole ma kuulnud, et Ida-Virumaal oleks korteripuudus. Mille järgi te otsustate need kohad, kuhu neid kortereid ehitama hakatakse?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Need piirkonnad valitakse välja koostöös kohalike omavalitsustega, sõltuvalt sellest, millised on nende taotlused. Seejärel teeme koostöös valiku, vaadates väga selgelt neid kriteeriume, miks üks või teine omavalitsus konkreetsele meetmele kandideerib. Ida-Virumaad on piirkonnana väga raske üldistada, sest see on suhteliselt suur ja selle üürielamufond on väga kirju. Aga võin ütelda, et olen rääkinud Narva kolledži direktori Kristina Kallasega, kes on öelnud, et tänapäevaste üürielamute puudus on üks asi, mis takistab Narva kolledži arengut. Nii et nendes piirkondades, kuhu me vajame juurde töökohti, tuleb pakkuda reaalseid elamisvõimalusi, et tekiks tööjõu mobiilsus.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Martin Repinski, palun!

Martin Repinski

Aitäh, austatud eesistuja! Austatud minister! Minu küsimus on Ida-Virumaal asuvate üürikorterite kohta. Ma lugesin plaanist, et need võiksid olemas olla alates järgmisest aastast. Kas te lähtusite selle plaani koostamisel sellest, et Ida-Virumaal hakatakse ilmtingimata ehitama uusi korterid, või oli mõte viia lõpule näiteks nende majade ehitamine, mille ehitus jäi juba nõukogude ajal pooleli, ning võtta need majad kasutusele?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Kui maja on lõpuni ehitamata, aga sellises staadiumis, et seda on võimalik teha tänapäevaseks ja saavutada seal see energiatõhusus, mis on meie üks väga olulisi eesmärke, ning kohalik omavalitsus võib selle hoone saada enda omandisse, siis miks mitte. Loomulikult!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tarmo Tamm, palun!

Tarmo Tamm

Aitäh, juhataja! Lugupeetud proua minister! Suund on õige, aga kas lahendused on alati kõige õigemad, seda näeme hiljem. Siin on näiteks juttu olnud sellest, et Viljandis on väga palju töökohti, aga kortereid ei jätku. Sisuliselt on tupikseis. Ida-Virumaa inimesed oleksid nõus kolima Viljandimaale, et seal uut elu alustada ja tööd leida. See süsteem võiks olla paindlikum. Aga kas ministeeriumil on olemas statistika, kui palju on Eestis tühje eluruumi? Mis nendega peale hakatakse? Nähes, kui palju inimesi ära kolib, on selge, et see probleem vajab lahendust. Kas selle peale on mõeldud, mis nende tühjade majadega saama hakkab?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! See süsteem on kindlasti hästi paindlik. See piiritlemine on toimunud niivõrd, kui võrd on Ida-Virumaa tegevuskavasse kirja pandud, et üks pilootprojekt tuleb Ida-Virumaale. Aga me soovime mitut pilootprojekti teha. Küsimus on ikkagi kohalikes omavalitsustes, kes kandideerivad selle pilootprojekti saamiseks. Aasta hiljem avaneb tavameede, kus on nähtud ette veelgi rohkem võimalusi kandideerida. Nii et kindlasti on meie eesmärk muuta süsteem võimalikult paindlikuks just nimelt selle jaoks, et see vastaks eluasemevajadusele. Oluline on see, et me teeksime need elamud täpselt sinna kohta, kus neid vaja on, aga me ei saa hakata rajama üksikuid üürikortereid ühe või teise elamu sisse. See ei taga selle meetme eesmärke.

Kui palju täpselt on vaba elamispinda, seda ülevaadet meil ei ole, sest need pinnad on eraomanike käes ja sageli kolivad eraomanikud tagasi. Näiteks oli viimase kuu info see, et sisserrändajate hulk on suurenenud. Nii et liikumine käib kahes suunas ja kortereid võetakse ka taas kasutusse. Aga on muidugi elamuid, mida enam kasutusse ei võeta. Kui need on ohtlikud keskkonna mõttes või riivavad silma, siis on kohaliku omavalitsuse kohustus sellele reageerida. Me pakume ka lammutamismeedet, mida mitu kohalikku omavalitsust on väga edukalt kasutanud. Ühe sellise näitena võiks tuua Valga, kus on mitmed väljaehitamata või kasutamata hooned maha lõhutud just selleks, et saavutada elukeskkonna turvalisus ja atraktiivne välimus.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Valeri Korb, palun!

Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud minister! Ma kuulasin teid ja mulle tuli meelde, et kui sõita Kohtla-Järvelt Narva poole ja mööduda Sillamäe Kutsekoolist, siis seal paar aastat tagasi seisis üks ühikas, mis oli üheksakorruseline maja, nüüd on see kuuekorruseline. Ma vaatan arve. Riik kasutas 2 900 000 eurot ainult sellepärast, et seal ei olnud huvi nende ruumide vastu. Kas me teeme kõigi järgmiste ühikatega samamoodi, nagu tehti Sillamäe Kutsekooliga?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Ma ei ole kahjuks detailselt kursis Sillamäe Kutsekooli ühiselamu omandivormiga, sellega, kellele see kuulub, kuidas seda ehitati ja majandati. Ma võin öelda, et me kindlasti nii ei tee. Selles projektis on kõige olulisem, et riik annab toe teatud viisil, kas otsetoetusena, krediidi või käendusena või eraldab maad. Vastutus jääb aga kohalikele omavalitsusele, kes peab tagama, et see oleks siiski elujõuline ja isetasuv rahapaigutus. Seal ei ole vaja kasumit, aga see peab olema isetasuv. Ma eeldan, et me oleme ebamõistlikest kasutusjuhtudest piisavalt palju õppinud ja igal kohalikul omavalitsusel on soov seda pakutavat võimalust kasutada. Nad tulevad kandideerima ainult siis, kui neil on tõesti soov ja vajadus ning nad suudavad tagada, et see oleks hästi kasutatud ressurss.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Oudekki Loone, palun!

Oudekki Loone

Aitäh! Aitäh selle ülevaate eest! Te olete mitu korda viidanud, et seda tuleb teha koostöös kohalike omavalitsustega ning need majad ja korterid jäävad kohalike omavalitsuste hallata. Kas te selgitaksite natuke täpsemalt, milliseks kujuneb kohalike omavalitsuste pikaajaline koormus, ka finantsiline, nende korterite ülalpidamisel? Kas tegemist ei ole siis päriselt riikliku projektiga, vaid mingisuguse riigi ja kohaliku omavalitsuse omandivormi hübriidiga?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Ideaalis on seal kolm osapoolt: riik, kohalik omavalitsus ja arendaja. Aga vastutus lasub eelkõige kohalikul omavalitsusel. Riigi ülesanne on vaadata suurt pilti, mis suunas arenetakse ja kus on mingisugused probleemid. Kõige detailselt teab aga piirkonna situatsiooni, problemaatikat ja vajadusi omavalitsus ise. Hästi oluline on aru saada, et riik tuleb appi, aga kohalik omavalitsus on see, kes peab tagama oma elanikele elukoha, ja kes peab tagama, et eluasemefond oleks jätkusuutlik. Selle tõttu on nii, et riigil on võimalik meetme algatamisel ja meetmeraha jagamisel öelda oma sõna, aga lõplik raskuskese on kohalikus omavalitsuses ja see ka jääb sinna.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea minister! Siin jäävad otsad tõesti natukene lahti. Kui te ütlete, et kohalik omavalitsus kandideerib, siis kas tal on omafinantseeringukohustus ja kui suur see on? Kas garanteeritakse see, et ehitatud pind ei satuks mõne sellise haldaja kätte nagu Riigi Kinnisvara AS, nii et tasuvus on lõpuks nullilähedane ja toimetulek ei ole ka kindlasti see, mida oodati, nagu elu on näidanud? Kas riigi ülesanne on

luua tänapäevaseid üüripindu või aidata lahendada üürituru probleeme? See on minu arvates filosoofiline küsimus. Kuna te näete ette ainult 5 miljonit eurot aastas, siis mis on keskmise, teie mõistes tänapäevase üürikorterelamu hind? Kui nullist ehitamist alustada, siis ehitab selle 5 miljoniga neid heal juhul kaks tükki, muidu jääb asi natukene lahti, sest see summa tundub olevat liiga väike.

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Nagu siin ka enne öeldud, vajadust selliste üürielamute järele on tunnustatud juba üsna ammu. "Eesti eluasemevaldkonna arengukavas aastateks 2008–2013" oli seatud eesmärk, et oleks kuni 6000 riiklikult toetatud üürikorterit. Kuna siis algas majanduslangus, jäi see täitmata. Aga kui te ütlete, et see on otsustamise või kaalumise koht, kas riik peaks üldse üürituruga tegelema, siis mina ütlen, et riik ei pea sellega otseselt tegelema. Samas, kui arvestada seda, et ka põhiseaduse järgi on Eesti riik sotsiaalne õigusriik (§ 10), siis ma arvan, jah, et see on väga oluline, et riik toetab oma rahvast seal, kus konkreetne inimene ei ole ise võimeline toime tulema. Ma alustasin Ruhnu näitest. Seal on see mure, et nad ei saa kooli õpetajat, sest neil puudub koht, kuhu õpetaja elama panna. Üsna selge on ju ka see, et kui sa kuhugi alles elama lähed, siis ei ole sa huvitatud sellest, et osta kohe seal endale elamu, kui see ka müügil oleks. Sageli ei ole inimesel seda võimekustki, aga teine asi on see, et sa tahad kõigepealt selle kohaga tutvuda. Nii et minu arvates on hästi oluline, et meil tekiks tänapäevane, kvaliteetne ja energiatõhus üürielamufond, mida riiklikult toetatakse, selleks et üüripind oleks kättesaadav ka nendele, kelle sissetulek ei ole väga suur, ja see tagatakse ka nendes kohtades, kus on turutõrge, kus eraturg ei ole seda likvideerinud. See on hästi-hästi oluline. Oluline on see just nimelt nende gruppide jaoks, mis ma välja tõin ja mis selgusid sihtgruppide uuringust. Esiteks on need üliõpilased, kellel peale ülikooli lõpetamist puudub sageli võimekus eluaset hankida, nad saavad jääda elama ainult vanemate juurde. Kui seda võimalust ei ole, siis on väga keeruline leida endale elamiskohta. See piirab nende võimalust ühte või teist töökohta vastu võtta. Samamoodi on 21–35-aastased lasteta ja 21–55-aastased lastega leibkonnad üsna mobiilsed, nad oleksid valmis kolima mõnda teise kohta, et täita teatud tööülesandeid, aga neil ei ole see võimalik seetõttu, et seal pole eluase kättesaadav. Kui ainult 10% inimestest elab praegu üürikorteris, siis 46% olid valmis kaaluma teise asulasse tööle minemist, kui neil kodukohas tööd ei ole ja nad saavad uues kohas mõistliku hinnaga tänapäevase üürikorterit. Ka see näitab, et ühiskond on valmis teatud muudatusteks, just nimelt selleks, et eluaset ei pea tingimata omama, vaid seda võib ka üürida. Üüripindade vajaduse uuring tehti ka senioride seas ja selgus, et eakad on valmis üüripinnale kolima. Peamine probleem on elamispinna vahetuse protseduuri keerukus, aga ka see, et lepingud on üsna lühiajalised ega taga pikaajalist garanteeritud hinda ja pikaajalist võimalust selles korteris elada. Üürielamu ei peaks olema aga mitte ajutine elamu, vaid pikaajaline kodu. See on see turvalisus, mis on hästi oluline nendele inimestele, kes on peamine sihtgrupp.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Heimar Lenk, palun!

Heimar Lenk

Aitäh! Lugupeetud minister! Tore on kuulda, et te tahate jätkata Edgar Savisaare suurt tööd. Tema on Tallinnas ehitanud juba 5000 üürikorterit. Riik on paar korda hakanud selle asjaga tegelema, teie eelkäijal Urvel Palol jäi see töö pooleli ja ma kardan, et ka teil jääb see asi katki, sest vaevalt et Reformierakond sellist programmi näha tahab, kuna te ju solgite üüriturgu, nagu kirjutas Äripäev. Aga mul on konkreetne küsimus ka. Te nimetasite, et üks selline projekt peaks tulema Kagu-Eestisse. Äkki te nimetate selle koha? Võru, Valga ja Põlva on täis tühje kortereid, üürikuulutusi on lehed ääreni täis. Millisesse linna te kavatsete neid üürielamuid ehitada?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Kõigepealt, kui Ruhnu ütleb, et nad ei saa inimest tööle võtta, sest teda pole kuskile elama panna, siis ei räägi me turu solkimisest, kuna seal on turutõrge. Neid kohti, kus on see turutõrge, on päris hulganisti. Teiseks, Kagu-Eestis ei ole kinnitatud konkreetset kohta, nagu ka Ida-Viru on kirjas maakonnana, kirjas ei ole mitte konkreetne linn või asula. Kagu-Eestis on olnud mitmeid huvi tundjaid, sh Valga linnapea. Minu arusaamist mööda on üks olulistest probleemidest seal see, et kui suures elamus on paar-kolm elanikku ja ülejäänud korterid on tühjad, siis neid välja rentida ei ole kellelegi, sest need korterid on amortiseerunud ega suudeta maksta nende küttearveid. Need probleemid on väga mitmekesised. Valdav osa meie üürielamufondist on ehitatud 1990-ndate alguses. Praeguseks ajaks on need elamud nii füüsiliselt kui ka moraalselt vananenud ega paku enam neid võimalusi, mida inimene ootab, kui ta tahaks kolida näiteks teise

Eesti otsa tööd tegema. Peale selle on selliste elamutega veel see probleem, et kui näiteks kütte eest maksjaid ei ole piisavalt palju, siis lülitatakse küte keset talve välja. See on see põhjus, miks kogu hoone peab olema ühes omanduses: selle jaoks, et tagada, et selliseid probleeme ei tekiks. (Vaheleühüe saalist.)

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Mihhail Korb, palun!

Mihhail Korb

Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud minister! Seda diskussiooni on siin saalis peetud juba mitmeid ja mitmeid kordi. Samasugune vestlus oli mul peaministriga siis, kui Urve Palo oli veel minister ja täitis neid ülesandeid, mida praegu täidate teie. Sellel ajal oli peaministri ühene arvamus, et riik ei hakka munitsipaalmaju ehitama. Kas te suutsite peaministri ümber veenda ja tal on nüüd teine seisukoht? Üks väike küsimus veel: millisesse linna tuleb teine projekt, mida te Ida-Virumaale plaanite?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Alustan tagantpoolt. Ma mainisin, et on kinnitatud üks pilootprojekt Ida-Virumaa jaoks. Ei ole paika pandud täpset kohta, kuhu see tuleb, see sõltub läbirääkimistest kohalike omavalitsustega. Aga see on tegevuskavas sees, et nendel on n-ö eelisõigus.

Mis puudutab peaministri seisukohta nendel teemadel, siis tuleb öelda, et need ei ole munitsipaalkorterid, millest me räägime. Aga peaministri seisukoht, kui ma olen temaga sellest vestelnud, on olnud toetav. Samamoodi on eraldatud raha ja antud reaalne võimalus seda programmi käivitada. Poliitika, nagu te väga hästi teate, ongi kompromisside tegemise kunst. Sotsiaaldemokraatidele on riiklikult toetatud üürielanud üks prioriteete laste ja üldse perede toetamise kõrval. See on olnud üks kompromissidest. Mina usun, et see on kompromiss, mille abil pidurdub ääremaastumine ja väiksema sissetulekuga leibkondadele antakse teatud turvalisus.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Marika Tuus-Laul, palun!

Marika Tuus-Laul

Aitäh! Taasiseseisvunud Eesti riik saab varsti veerandsada aastat vanaks, aga nendest riiklikest üürikorteritest ongi ainult räägitud. Tallinn ehitab ise, sest sellele kallile üüriturule, millest meile ikka räägitakse, on asja väga vähestel. Mis te arvate, miks hakkas Eesti riik omal ajal ajama ainult seda n-ö omandipõhise vormi skeemi? Miks suhtuti üürnikesse justkui halvustavalt, rääkimata sundüürnikest? Me teame, et Euroopas ja Ameerikas on väga paksud üüriseadused, vastupidi sellele, mis meil on. Miks selle peale mindi? Kui nüüd tahetaksegi justkui midagi teha, siis miks nii hilja?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Mina ütlen selle kohta, et parem hilja kui mitte kunagi. Aga seda, mis pärast 1990-ndate alguses võeti selline strateegiline suund, võiks küsida nende käest, kes põhiseaduse ja selle alusel antud seadused ellu viisid. Ma arvan, et seda saab suhteliselt kergesti sisustada sellise loogikaga, et nõukogude võimu ajal oli väga pikaks ajaks ära võetud omandivõimalus ja elamispinna valdkonnas valitsesidki üürisuhted. Elus kipub ju ikkagi olema niimoodi, et kui pendel on algul ühes servas, siis läheb ta varsti teise serva. Eestis on praegu munitsipaalalamufondist 4% riigi ja omavalitsuse käes, seda on selgelt vähem kui mujal. Lääne-Euroopas on sellist elamufondi umbes 20%. See oli see valik, mille riik ühel hetkel tegi. Elu on edasi läinud. Me näeme vajadust säilitada elu ka seal, kuhu arendaja ei lähe kunagi üürielanud ehitama, sest selle tasuvusaeg on palju pikem kui sel juhul, et ehitad maja valmis ja müüd kellelegi. Ma arvan, et see on elementaarne, et riik läheb appi, kui me soovime hoida elu igal pool, sh ääremaal, mitte teha Eestist linnriiki. Ma usun, et see on samm väga õiges suunas. Vaadates tagasisidet, mis on viimaste päevade jooksul tulnud, olen ma selles üsna veendunud.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Ain Lutsepp, palun!

Ain Lutsepp

Aitäh, härra eesistuja! Austatud minister! Ma täpsustan Külliki Kübarsepa küsimust ja saadud vastust. Te tõite välja, et kohalikud omavalitsused kandideerivad üürikorterite ehitamisele. Kas sellega seoses on vaja ka kohalike omavalitsuste omafinantseeringut ja kui suur see on?

Ettevõtlusminister Liisa Oviir

Aitäh! Vaat sellega on selline lugu, et ma ei saa teile seda praegu öelda, sest neid meetmeid iseenesest on juba kolm tükki. Ainult üks nendest on selline, et riik paneb sinna realselt raha sisse. Piirkondlik piirang on seal suurem, seda kasutatakse pigem väiksemates kohtades. Teine meede on see, et me anname käenduse. Selle kasutamise võimalusi on oluliselt rohkem. Kolmas on see, et me eraldame ainult maa. Aga kõikide nende tasakaalupunkt on erinev. See ei ole praegu veel päris selge, sest me oleme jõudnud selle meetme väljatöötamisega lõppjärku, aga kindlasti tekib veel lisandusi, kui me saame osapooltega kokku, ja ilmselt seal tekib teatud mõõndusi ka siis, kui me oleme selle teemaga valitsusse jõudnud. Aga me ei näe praegu, et riigi panus peaks olema suurem kui kolmandik.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud minister! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Mihhail Korb, palun!

Mihhail Korb

Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Päris tõsine teema on siin arutelu all, aga meetmed, millest me siin rääkisime, ei ole minu arvates piisavad, selleks et asja lahendada. Alustan Ida-Virumaast ja sinna plaanitud kortermaja ehitusest. Ma ei tea, milline on olukord Lõuna-Eestis, aga mul on hästi meeles üks Kohtla-Järve tänav, kus oli järjest kuus või isegi kaheksa tühja kortermaja, mille aknad ja ukSED olid sisse löödud, kus ei olnud kütet ja kus ei olnud ka elanikke sees. Kohtla-Järvele tekitas nende lammutamine suurt probleemi. Nüüd kuulen ma toredast plaanist Ida-Virumaale munitsipaalmaju ehitada. Ma arvan, et probleem on hoopis teistsugune. Ida-Virumaal ei ole tööd ja inimesed lahkuvad sealt. Küsimus ei ole selles, et seal ei ole eluruume. Pigem on küsimus selles, et korterit ei saa maha müüa. Täna võiks 4000–8000 euro eest osta Kohtla-Järvel kolmetoalise korteri. See küll ei ole mingi summa, mille eest uut maja ehitada. Rääkida mingist turutõrkest või sellest, et inimestele ei ole eluruume pakkuda, on täiesti vale. Ma ei tea, millisest uuringust käib jutt. Mulle tundub, et see uuring ei ole küll eriti pädev, kui seal tehakse ettepanek ehitada Ida-Virumaale uusi munitsipaalmaju. Kohtla-Järve asub Ida-Virumaa piirist 50 kilomeetri kaugusel. Kui inimesed elavad Kohtla-Järvel, siis küllap jõuavad nad tööle minna kas Narva, Kiviõlisse või kuhu iganes.

Tõesti, suur vajadus munitsipaalelamute järele on Tallinnas. Ma arvan, et igas linnaosas on siin praegu järjekorras sadu ja sadu inimesi, 3000–4000 inimest on praegu Tallinnas munitsipaalkorteri järjekorras. Põhjus on väga lihtne: inimestel kas ei ole võimalik endale uut korterit soetada või on turul küsitav rent liiga kõrge. Poliitilistel kaalutlustel ei paku ministerium võimalust Tallinnasse munitsipaalmaju ehitada, aga see üksainukene koht, kus on suur nõudlus munitsipaalmajade järele, on praegu Tallinn. Miks pealinn ei ole sihtmärgiks valitud, jääb mulle arusaamatuks. Ma eeldan, et sellel on kõigepealt poliitiline põhjus. Põhjuseks tuuakse, et me ei taha Eestist ühte suurt linna ehitada. Ega inimesed Valka, Võrru, Ida-Virumaale või kuhu iganes ei jää ainult sellepärast, et neil on seal korter, kus saab elada. Kuigi kindlasti on see üks asju, millega neid saab seal mingil määral hoida.

Räägime eksperimentidest. Eksperiment on väga tore, aga milleks eksperimenteerida? Arvud on teada, kogemus on olemas. Tallinn on tõesti juba aastaid munitsipaalmaju ehitanud. Kõigepealt lahendati sundüürnike probleeme, hiljem lahendati linnale vajalike töötajate küsimust, loomulikult mitte täielikult, aga kortereid anti õpetajatele ja meditsiinitöötajatele, sest nende järele on olnud suur vajadus. Miks inimesed eelistavad munitsipaalkortereid? Väga lihtne: kui partneriks on linn või riik, siis on see loogiline ja lihtne üürisuhe, mis ei lõpe omaniku äkilise soovi tõttu. Omand on meil muutunud pühaks lehmaks, me tahame kõik olla omanikud. Seda dikteeribki meie turg, kus on ainult eraettevõtjad. Kahjuks kohalikud omavalitsused munitsipaalkortereid praegu peaaegu üldse pakkuda ei saa.

Palun lisaiega!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kolm minutit lisaiega.

Mihhail Korb

Aitäh! Läheme finantseerimisskeemi juurde. Ka see on natukene kummaline, et raha pannakse maja ehitusse. Maja ehitatakse, aga kes maja haldama hakkab? Kes vastutab tühjade korterite eest? Kes vastutab nende

ruumide kütmise eest? Maja ehitamine on ainult pool asja, hiljem on vaja seda kuidagi üleval pidada. Mis juhtub, kui kohalik omavalitsus soovib seda kortermaja saada, inimesed kolivad sinna sisse ja elavad seal mingi aeg, aga siis hakkavad sealt välja kolima, kuna on vaja kuhugi mujale tööle minna või otsustavad nad sellest piirkonnast lahkuda? Selle peab kinni maksma kohalik omavalitsus. Kas kohalikul omavalitsusel on piisavalt finantse, selles ma väga kahtlen. Praegu leiab küllalt maju, mille omanikke ei ole üldse võimalik leida, sest nad on Austraalias, Inglismaal või veel kuskil mujal. Majad seisavad pooltühjana, korterites kedagi ei ela. Kokkuvõtteks tahan öelda, et programmi on vaja, üürikortereid on vaja, sest nende järele on suur nõudlus, aga ehitada tuleb neid sinna, kus nende järele on tõeline vajadus. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Heimar Lenk, palun!

Heimar Lenk

Aitäh sõnaõiguse eest! Mul on siiralt hea meel, et noor minister, naisterahvas, tuleb sellise ettepanekuga välja. See on küll 25 aastat hiljaks jäänud, nagu eelkõnelejad juba rääkisid, aga praegu on see siiski päevakorra teostatud. Meid on veerand sajandit kasvatatud ainult selles usus, et kõik peavad olema omanikud. Paistab aga, et see ei ole ennast õigustanud. Kui vaadata Lääne-Euroopa linnu Helsingist kuni Pariisini, vaadata Stockholmi ja kõiki neid linnu, mis sinna vahele jäävad, siis selgub, et neis on munitsipaalelamispinda sisuliselt 10-40%. See on iseenesest väga mugav elamisviis, sest sa ei pea muretsema maja remondi pärast, vaid sa lihtsalt üürid seda. Eriti hea on, kui see on kaasaegne maja. Niimoodi elati ka nõukogude ajal. Kuigi minister ütles, et nõukogude ajal ei olnud omandisuhteid, oli üürileping tollal sõlmitud piiramatuks ajaks ja see oli sisuliselt sinu korter, mis suurest ahnusest Eesti Vabariigi ajal nende üürnike käest ära võeti.

Nüüd aga tahaksin öelda, et seda programmi on päris raske ellu viia. Ma ennustan oma sotsiaaldemokraatidest kolleegidele - sotsiaaldemokraatia on mulle üsna südamelähedane maailmavaade -, et seda programmi teil ellu viia ei õnnestu. Oravapartei ei luba teid seda teha, Reformierakond ei luba seda mitte mingil juhul. See oli näha juba eelmise nädala Äripäeva juhtkirjast, kus oli öeldud - võib-olla see "solkimine" polnud muidugi päris õige sõna -, et üüriturgu ei tohi ära solkida. Täpselt sama sõna kasutati 15 aastat või rohkem tagasi Tallinnas, kui Edgar Savisaar hakkas munitsipaalkortereid ehitama. Ma olin tol ajal linnavolikogu liige ja mäletan seda väga hästi. Kui see programm vastu võeti, siis algas kohutav sõim ja kohutav sõda Savisaare vastu. Hea veel, et ta ellu jäi selles võitluses. Kinnisvaramaaklerid ja need parajad sulid, kes korteritega äritsesid, tahtsid ta ära süüa, sest mingil juhul ei oleks tohtinud Lasnamäe korterite hindu alla lasta. Savisaar ehitas muidugi need majad valmis ja inimesed on väga tänulikud. Aga mulle tundub, et praegu on see asi väga raske. Ma ei taha olla halb prohvet, ma tahaksin olla hea prohvet, aga mulle tundub, et see programm läheb sama rada, nagu läks IRL-i haldusreform. Seda lasti teha aasta või kaks-kolm, raisati miljonid ära ja lõpuks tõmmati rist peale. Reformierakond tuli ise välja oma hädise uue plaaniga ja viib meid nüüd selle haldusreformiga, ma ei tea, hukatusse. Ma kardan, et selle asjaga läheb samamoodi.

Ida-Virumaad tunnen ma ka väga hästi, aga mis puutub Kagu-Eestisse, siis see punkt tuleks nüüd küll maha tõmmata, et Kagu-Eestisse on vaja üürikortereid ehitada. Ma võin teile seda öelda, sest ma tunnen Põlvat, ma tunnen Võru, ma tunnen Valgas igat tänavat. Kui te võtate kätte ajalehed või vaatate kinnisvaraportaale, siis te leiате Põlvas vähemalt 30 korterit, mida kohe homme võiks üürile võtta. Niisama palju on odava hinnaga kortereid võimalik osta ja üürile võtta nii Virumaal kui ka Valgas. Võib-olla tõesti Valga linnapea, sotsiaaldemokraat, heast tahtest ütles, et seal oleks neid vaja, aga Valga kesklinnas seisab praegu tühjana suur kaasaegne korterelamu, ma ei mäleta täpselt, mitmekordne maja see on, kahekordne vist. See on seal mitu aastat tühjana seisnud, sest elanikke on sinna võimatu saada. Kui sul ei ole töökohta pakkuda, siis korteriga sa tänapäeval mitte kedagi kohale ei meelita.

Aga meil, lugupeetud minister, on hea ettepanek. Me tahaksime selle ettepaneku teile teha. Marika Tuus-Laul, kes on minu kolleeg ja õde, Marika kõrval istuv Valeri Korb Ida-Virumaalt Kohtla-Järvelt ja mina mõtlesime, et te võiksite oma pilootprojekti teha siiski ära Tallinnas ja ehitada ühe üürimaja Riigikogu liikmetele, kes elavad tegelikult maal. Praegu üürivad nad kortereid mööda linna, Kadriorus või ei tea kus, ja selle eest makstakse hingehinda. Ma ise otsin praegu endale sellist korterit, niimoodi 500 euri korterikese eest, kus sa oled nagu prussakas seina vahel. Ehitage siis üks ilus maja valmis!

Ma palun kolm minutit juurde!

Aseesimees Jüri Ratas

Kolm minutit.

Heimar Lenk

Ehitage ilus maja, näidake eeskuju, kuidas Eesti riik austab oma rahvasaadikuid. Me võiksime ühes majas kõik koos elada, ühes puhvetis käia, õhtul ühes ja samas saunas käia, klubiõhtuid pidada ja seaduseelnõusid välja töötada. Nii et tuult tiibasse! Ma arvan, et teil on suur tulevik, proua Oviir. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Nüüd sõnavõtt kohalt. Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Hea aseesimees! Minu tähelepanek on see, et me ei saa kindlasti minna seda teed, et riik tuleb appi ja peaks ehitama ainult uusi elamispindu. Meil on piisavalt elamuid, mille ülesputitamist oleks vaja toetada, ja kindlasti oleks nendes siis võimalik ka elada. See meede, mida me täna siin oleme käsitlenud, on pikaajalisem. Palju kiirem lahendus oleks ikkagi üle vaadata need garantiid, mida on võimalik pakkuda üüripindade pakkujatele. Tihtilugu on nii, et korter üüratakse välja, aga näiteks elektriarvete tasumise eest ei vastuta mitte see, kes selle korteri üürile võtab, vaid lõpuks peab ikkagi üürileandja kõik kommunaalmaksud ära tasuma. Minu üleskutse on ikkagi esmajärjekorras vaadata seda, mida me saame teha, et üüriturg oleks avatud ja usaldusväärne. Võib-olla võiks mõne meetmega soodustada isegi seda, et tühjana seisvaid elamispindu oleks võimalik välja üürida, sest FIE-ndus kui selline ei paku sellega alustavale inimesele garantiisid. Võib-olla alustaks olemasolevate seaduste ülevaatamisest, mis annaks kiirema lahenduse, selle asemel et ehitada uusi elamuid. Me näeme, et meil on koolimajad tühjad, varsti on võimlad tühjad, meil on kultuurimajad tühjad. Meile ei ole vaja uusi tühjana seisma jäävaid maju. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ma palun Riigikogu kõnetooli Valeri Korbi!

Valeri Korb

Head kolleegid! On väga tore, et me mäletame seda, et meil on riigi programm, millega alustati 2013. aastal ja mis lõpeb 2016. aastal. Nii et väga tore! Aga ministri suust oleks olnud hästi hea kuulda, kui palju ruutmeetreid me siis nende kolme aastaga saime selle programmi abil ehitada. Mina mõtlen samamoodi nagu Heimar, et kui on raha, siis peab mõtlema, kuhu me selle paneme.

Ma mäletan neid päevi, kui ma olin veel linnavalitsuse töötaja Kohtla-Järvel. Kolmetoaline korter maksis 150 dollarit pluss kommunaalmaksud, mida pidi tasuma elektri ja vee eest. Jumala pärast, tulge, võtke, ostke! Kui me räägime Ida-Virumaast või kui ka Valga poole vaatame, siis peame mõtlema, kus oleks õige raha kasutada. Ma rääkisin sellest, et Sillamäel on tõesti päris suur töö ära tehtud. Sõidad mööda ja vaatad, et üheksas, kaheksas ja seitsmes korrus on maha võetud. Ligi 3 miljonit eurot läks sellele ühikale. Nüüd hakkame aga rääkima, et ehitame uued ühikad. Ehitame sinna, kus elavad tudengid, kus nad õpivad: Tartusse ja Tallinna. Miks mitte raha sinna panna? Ma mõtlen, et see on rohkem poliitiline lugu, kuhu me raha paneme, Ida-Virumaale või Kagu-Eestisse. Läheme ja ütleme, et me leidsime raha, ja paneme seal need asjad paika. Suur viga on võib-olla veel see, kui me räägime sellest, missugune on osalus. Tõesti, kui palju siis kohalik omavalitsus peab ise raha juurde panema, selleks et uus maja valmis ehitada, kas 15%, 40% või 50%? See 2,5 miljonit, millest te räägite, ei ole ju ausalt öeldes mitte midagi. Võib-olla eramu võid ehitada. Pärast tekib jälle küsimus, kelle käes see ehitised on, kes seda hooldama hakkab. Ei ole niimoodi, et sa teed ukseid lahti, inimesed kolivad sisse, aga alles pärast hakatakse mõtlema, kes seda hooldama hakkab. Uus maja nõuab tõesti head hooldust ja see võtab veel raha.

Kui rääkida kohalikest omavalitsustest, kes selles programmis osalevad, siis Ida-Virumaal on võib-olla ainult Mäetaguse ja Illuka need, kes saavad praegu veel ressursimaksu, nemad võivad seda endale lubada. Aga ma ei usu, et Mäetaguse hakkaks ehitama kahe- või kolmekorruselise maja, kuhu tuleksid inimesed elama. See on ka üks suur probleem.

Teisest küljest, ma sain aru, et ehitusprogrammid on seotud maaga. Vabandust, aga miks praegu ehitada Ida-Virumaal maale, kui linnades seisavad päris tühjad korterid? Ma ütlen ausalt, et mõni aasta tagasi sai osta, ütleme, kolmetoalise eraldi tubadega korteri, mis asus teisel korrusel, 10 000 euroga. Kui võrrelda Tallinna, Pärnu, Tartu või teiste linnade hindadega, siis ei ole see mitte midagi. Tõesti, hinnad on nii madalad, et kui pakutakse nende majade ehitamist Ida-Virumaale, siis ma ei ütle, et seda ei ole vaja teha, aga see on natuke nagu raharaiskamine. Minu meelest on siin võib-olla tõesti poliitiline raha taga: me tahame teha nägu, et näete, me ehitame. Proua minister, mõelge, kus oleks parem raha kasutada, ja ärge visake seda sinna, kus lihtsalt ei mängi välja. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Palun Riigikogu kõnetooli Mart Helme!

Mart Helme

Härra eesistuja! Lugupeetud minister! Head kolleegid! Mul ei olnud plaanis sõna võtta, aga neid arutelusid kuulates läks mõte ajalukku. Ma mäletan, kui 1992. aastal kokku tulnud Riigikogu võttis vastu otsuse elamispindade erastamise kohta. Minu kallis kadunud vend Rein oli tol ajal Riigikogu liige ja ma pidasin temaga sel teemal maha tuliseid vaidlusi. Tema püüdis mind veenda, et me loome nüüd omanikekihi. Mina püüdsin teda veenda selles, et me loome küll omanikekihi, aga kõik need omanikud ei ole võimelised omanikud olema, seda esiteks. Teiseks, osa omanike omand taastatakse praeguste omanike arvel, see on see tuntud sundüürnike probleem. Kolmandaks, me siseneme kapitalismi, mis tähendab seda, et kaugemas perspektiivis tekib tohutu kogus sisuliselt väärtusetut kinnisvara. See ongi juhtunud. See on juhtunud! Terve Eesti on täis väärtusetut kinnisvara, sest keegi seal elada ei taha, seda müüa ei ole võimalik, sest töökohti ei ole, infrastruktuuri ei ole, koole ei ole – mitte midagi ei ole enam. Ma pikalt ei räägi. Heimar Lenk tõi väga õigeid näiteid ja samuti Valeri Korb praktikuna. Ma tahan öelda, et suur osa sellest kinnisvarast, mida on täis Viivikonna, mida on täis Kiviõli, mida on täis Valga – neid kohti leiab Eestis oi kui palju –, ei väärigi enam taastamist. Loomulikult, uus kvaliteet, uued materjalid, igasugused soojustussüsteemid, küttesüsteemid jne – see on juba teine asi.

Aga millele tuleb tähelepanu pöörata? Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et elu on nagu teleskoopvarras, millel sa tõmbad ühe lüli välja ja siis järgmise lüli välja ja siis veel ühe lüli välja. Iga asja ehitamisel peab vaatama perspektiivi, olgu see vähemalt kesmaaperspektiiv, umbes 15 aastat. Mis on 15 aasta pärast selles kohas? Kas 15 aasta pärast on selles kohas töökohti? Kas nendel inimestel, kes seal praegu elavad ja töötavad, on lapsed, et saaks koole üleval pidada? Kas seal on kauplused, muud teenindusasutused? Milline on võimekus osutada avalikke teenuseid? Vaat see on see. Ehitamine iseenesest on lihtne, see pole midagi. Meil on ehitusfirmasid, kes ummisjalu ehitama tormaksid, oi kui palju. Küsimus on selles, milleks. Mis on selle kasutegur, kui pikaks ajaks ja kui suurele hulgale inimestele?

Need on need küsimused. Selles mõttes ühinen ma eelkõnelejatega, et minu arvates on meil praegu toimumas teatud nihe. Paljud omanikud tahaksid olla üürnikud, et mitte kanda omanikuvastutust ja teha kulutusi. Sellest seisukohast arvan, et alternatiivse üürituru tekitamine selle kõrvale, mis eksisteerib, ei ole halb ja see ei ole turu solkimine. See on teistmoodi turukonkurentsi tekitamine. Aga läbi tuleb mõelda kaugema perspektiiviga lahendused. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Arupärimisele on vastatud.

[Üles Tagasi](#)

5. 19:15 Arupärimine Murastes asuva politsei- ja piirivalvekolledži tegevuse lõpetamise ning tegevuse Paikusele üleviimise kohta (nr 189)

Aseesimees Jüri Ratas

Liigume järgmise arupärimise juurde, mis kannab päevakorras järjekorranumbrit 5. Selle esitasid Riigikogu liikmed Uno Kaskpeit, Martin Helme, Mart Helme, Jaak Madison, Raivo Põldaru ja Arno Sild 21. märtsil 2016. Arupärimine on Murastes asuva politsei- ja piirivalvekolledži tegevuse lõpetamise ning selle tegevuse Paikusele üleviimise kohta. Arupärimine kannab numbrit 189. Vastab siseminister Hanno Pevkur. Ma palun Riigikogu kõnetooli arupärijate esindaja Uno Kaskpeiti, et ta arupärimist tutvustaks!

Uno Kaskpeit

Austatud eesistuja! Härra minister! Lugupeetud kolleegid! Arupärimine on Murastes asuva politsei- ja piirivalvekolledži tegevuse lõpetamise ning selle tegevuse üleviimise kohta kas Paikusele või siis juba Kase tänavale. Seda ei teagi veel, kuhu see viiakse, sest need jutud üle päeva muutuvad. Aga eelmise aasta 8. septembril edastasime siseministrile kirjaliku küsimuse Murastes asuva politsei- ja piirivalvekolledži hoone müügi kohta. Esiteks soovisime teada põhjuseid, miks soovib ministeerium müüa heas korras oleva hoonekompleksi, ja teiseks soovisime näha Muraste ja Paikuse kooli hoonekomplekside võrdlevat analüüsi. 23. septembril saime vastuse, et Siseministeeriumil ei ole kavas Muraste õppeüksuse kinnistut müüa. Teisele

küsimusele ei peetud vajalikuks üldse vastata. Eelmise aasta 14. oktoobril ilmus Harku Valla Teatajas artikkel "Politsei- ja piirivalvekolledž paneb Murastes uksed kinni". Harku Vallavalitsuse eelmise aasta 16. novembri kirjalikult Sisekaitseakadeemiale nähtub, et riik ei soovi enam Muraste detailplaneeringuga tegelda. Vallavalitsus tegi ettepaneku muuta ära maa sihtotstarve. Eelmise aasta 25. novembril ilmus Tallinna ajalehes Pealinn Virkko Lepassalu artikkel Muraste piirivalvekooli teemadel. Artiklis toodi välja 2009. aastal avaldatud toonase siseministri Marko Pomerantsi seisukoht, et hoopis Kase tänava kompleksi võiks koondada Murastele, kui seal õppekompleksi laiendada. Kõige sellega seoses palume vastata neljale küsimusele. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Suur tänu! Ma palun Riigikogu kõnetooli arupärimisele vastama siseminister Hanno Pevkuri!

Siseminister Hanno Pevkur

Austatud istungi juhataja! Head arupärijad! Hea meelega arutlen teiega Muraste kolledži üle.

Esimene küsimus puudutab minu vastust teile. Vabandust, kui me üksteisest natuke mööda rääkisime! Tõsi on see, et ministeerium ei plaani Muraste kompleksi müüa. Me lähtusime küsimuse mõttest ja saime aru nii, et te soovisite teada, kas Muraste või Paikuse hoonete müügi kohta on tehtud võrdlevaid analüüse. Ei, müügi kohta ei ole me võrdlevaid analüüse teinud. Mis puudutab seda, kas Muraste või Paikuse kohta on üldse analüüse tehtud, siis on antud n-ö kiirhinnang selle kohta, millised on ühe ja teise asukohad plussid ning miinused.

Teine küsimus puudutab sedasama analüüsi ja Harku Valla Teataja artiklit. Paslik on öelda, et me oleme püüdnud hinnata mõlema asukoha nii plusse kui ka miinuseid. Hinnangute põhjal oleme jäänud selle juurde, et kui akadeemial ei ole vaja nii palju pinda, kui on Paikusel, Murastes ja Kase tänaval kokku, kui me paneme sinna ka Väike-Maarja juurde, siis on mõistlik jätkata kolmes asukohas: Väike-Maarjas, Kase tänaval ja Paikusel. Muraste miinus Paikusega võrreldes on esiteks see, et elamiskulud on Murastes umbes 20% suuremad. Seal on ka teatud piirangud, mis takistavad vajalikku arengut. Näiteks on Murastes piiriveekogu ehituskeeluvöönd ning seal lähedal on ka Natura 2000 ala ja autodroomi rajamine oleks võimatu. Samamoodi on juurdepääs, nagu arupärija kindlasti väga hästi teab, Murastes problemaatiline. Aga neid punkte on veel, muu hulgas näiteks veevarustus. Murastes on puurkaev ja kasutatakse põhjavett, mille varud on meile teadaolevalt piiratud. Kuid arvestada tuleb veel mobiililevi kvaliteeti, majutuskohade ja sõidukite hoidmise võrdlust jms.

Kolmas küsimus: "Millisest Siseministeeriumi otsusest lähtub 16.11.2015 Harku Vallavalitsus oma pöördumises Sisekaitseakadeemia poole maa sihtotstarbe muutmiseks?" Minul on küll väga raske vastata, ausalt öeldes, sest meie ei ole ju Harku Vallavalitsusse pöördunud, see pöördumine on meile esitatud. Õigemini, see on esitatud Sisekaitseakadeemiale ja meie oleme võtnud selle teadmiseks. Aga vastuses Harku Vallavalitsusele ütlesime me väga selgelt, et Siseministeerium ei näe vajadust muuta riigikaitsemaa sihtotstarvet ega näe seal üldse vajadust otstarvet muuta. Rõhutasime ka kirjas, et riigivara mõttes toetab ministeerium Muraste õppekompleksi praeguse olukorra ja riigikaitsemaa sihtotstarbe säilitamist.

Neljäs küsimus on selle kohta, millised on edasised täpsed plaanid Muraste kooliga. Me oleme seda ka varem käsitlenud ja meil ei ole lõplikku lahendust Muraste jaoks. Hetkel on meil teadmine, et me püüame korda teha Kase tänava kompleksi. Selle jaoks on ka projektikonkurss juba korraldatud. Paikusel näeme me rohkem perspektiivi kui Murastes. Muraste on kaugemas perspektiivis tõepoolest mõistlik üle anda mõnele teisele riigikaitse valdkonnas tegutsejale. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, ma tänan! Teile on küsimusi. Uno Kaskpeit, palun!

Uno Kaskpeit

Kui vaadata Paikust, siis seal on kõik hooned – ühiselamud, sööklad ja õppehooned – amortiseerunud. Kui vaadata Kase tänava territooriumi, siis tuleme meelde 2007. aastat, kui inimesed, kes osalesid rahutustes, läksid Sisekaitseakadeemia territooriumile Kase tänaval. Seal on see julgeolekurisk, et see koht jääb linna suure elurajooni sisse. Tuleks kõiki neid asju arvestada. Muraste on korralikult välja ehitatud, kõik tingimused on seal olemas. Samuti on võimalik teha kehtiva planeeringu järgi Muraste koolile lisaehitusi. Ma ei saa üldse aru, millega ja kuidas Siseministeerium mõtleb. Murastes on raisatud tohutu raha, aga see kool planeeritakse nüüd ära anda!

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh küsimuse eest! Kindlasti ei raisatud Murastes omal ajal ühtegi eurot või krooni. Murastet arendati nii, nagu tollal õigeks peeti. Samamoodi on arendatud ka Paikuse keskust, Väike-Maarja keskust ja Kase tänava

hooneid. Kase hooned on vaieldamatult kõige kehvemas seisus, me planeerime nende kordategemist väga suurte summade eest. Kui me vaatame õppevajadusi, siis on selge, et kõikidele kompleksidele ei ole meil rakendust. Võtame kas või Muraste. Murastes on optimaalne kadettide arv umbes 200, tänasel päeval on seal 50 kadetti, keskmine kadettide hulk on seal 80–100. Nii et Muraste on selgelt alatäidetud. Samamoodi ei ole piisavat koormust Paikusel. Otsustada, milline kompleks on kõige perspektiivikam, tulebki kõiki asjaolusid arvestades, arvestama ei pea ainult seda, kas Muraste on täna paremas seisus kui Paikuse või mitte. Me tegime neid valikuid, me mõtlesime sellele, millised on perspektiivid, millised on autodroomi rajamise võimalused, milline on juurdepääs ja ühendus teiste keskustega, milline on parkimisvõimalus. Seda kõike on arvestatud. Kui rääkida turvalisusest, siis asi on vastupidine: Kase tänavalt on meil võimalik vajaduse korral kadette appi kutsuda ja sinna on võimalik sisekaitseinimesi majutada, Murastet on aga väga lihtne ära lõigata, sest kui see üks tee ära lõigatakse, siis oledki lukus. Neid asjaolusid on arvestatud. Ma mõistan arupärija ja eelkõige Uno Kaskpeiti emotsioone seoses Murastega, aga uskuge mind, me teeme neid valikuid selle põhjal, mis on mõistlikum ja kus on rohkem perspektiivi, arvestades ka seda, millised on maksumaksja rahalised võimalused.

Aseesimees Jüri Ratas

Mart Helme, palun!

Mart Helme

Aitäh, härra eesistuja! Härra minister! Nagu ma aru saan, on Muraste kompleks välja ehitatud põhiliselt eurorahaga. Kas see ei ole natuke rehepplik, et sinna on euroraha sisse pandud, aga kohe, kui sihtotstarbeline kasutusaeg otsa saab, müüakse see maha? Või saan ma asjast valesti aru?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Veel kord, minu soov ei ole kindlasti Muraste kompleksi müüa. Kui vähegi võimalik, siis proovime otsida sellele riigikaitsealist rakendust. Tegemist on väga hea kompleksiga ja kindlasti on mõistlik, et riigikaitsealine tegevus seal jätkub. See on esimene eesmärk, mille suunas me liigume. Kui vaadata aga Sisekaitseakadeemia vajadusi, siis nendest lähtuvalt ei ole meil nii palju pinda vaja. Iga ruutmeeter, mis on üle, on lisakulu, mis maksumaksja vaatekohast ei ole mõistlik. Kui te küsite euroraha kohta, siis ütlen veel kord, et kui me suudame säilitada riigikaitsealise sihtotstarbe, siis ma mingit probleemi ei näe. Peale selle on mul väga raske võtta mingit seisukohta selles suhtes, miks omal ajal langetati valik Muraste kasuks, mitte ei investeeritud näiteks Kase tänava kompleksi.

Aseesimees Jüri Ratas

Raivo Põldaru, palun!

Raivo Põldaru

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud minister! Mart Helme küsis osa minu küsimusest juba ära. Te lugesite üles, miks Muraste ei ole hea. Te hindasite sealseid halduskulusid väga suureks. Huvitav, millest tuleneb halduskulude selline suurus teiste paikadega võrreldes? Kas te ei arva, et seetõttu võib sisejulgeoleku koolitus Eestis kaotada? Või siiski ei?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Mis puudutab koolitust, siis ma usun kindlasti, et sisekaitsealine koolitus midagi ei kaota, sest me oleme praegu investeerimas, nagu ma ütlesin, üle 15 miljoni euro, selleks et Kase tänava kompleks korda teha. See kompleks on väga kehvas seisus. Ma olen seda meelt, et kui me vaatame Sisekaitseakadeemia kasutuses olevaid õppebaase – Väike-Maarjat, Paikust, Murastet ja Pirital Kase tänaval asuvaid hooneid –, siis näeme, et seda pinda on sisekaitsealiste väljaõppevajaduste jaoks tervikuna liiga palju. Kui me ka peaksime suurendama kadettide vastuvõttu, siis me oleme võimelised Kase ja Paikuse kompleksidega politsei- ja piirivalveõppe ära katma ning päästeõpe toimub Väike-Maarjas. Nii et ma seda muret küll ei jaga, et sisekaitsealine õpe seetõttu kuidagi kehvemaks muutuks.

Aseesimees Jüri Ratas

Arno Sild, palun!

Arno Sild

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Kas on analüüsitud, ega Muraste sulgemisega ei tekitata olukorda, kus mõne aja möödudes on vaja õppekeskuse jaoks uusi ruume? Näiteks toon, et Narva-Jõesuus piirivalve õppekeskuse sulgemisega kaotasime me ära praktikabaasi, mida praegu vaja läheks. Narva-Jõesuus olid olemas ööbimisruumid, relvaruumid, õpperuumid jne.

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh selle küsimuse eest! Jah, me oleme vaadanud koostöös sisekaitseasutustega, Politsei- ja Piirivalveameti, Päästeameti, Maksu- ja Tolliameti ning vanglateenistusega, mis võiks olla perspektiiv, kui palju me järgmistel aastatel õppekohti vajame. Minu laua peal on kinnitamiseks või kooskõlastamiseks Sisekaitseakadeemia arengukava. Me oleme püüdnud prognoosida nii palju, kui meie teadmised võimaldavad. Eks teadmised ajas ka muutuvad. Kui rohkem kui kümme aastat tagasi Murastet renoveerima hakati, siis olid teadmised sellised, nüüd on need muutunud. Nagu ma ütlesin, me püüame ajaga kaasas käia. Meie eesmärk on pakkuda head sisekaitselist haridust, nendes tingimustes, mis meil praegu on. Kõike me teha ei suuda. Põhieesmärk, nagu ma ütlesin, on Kase hoonete kordategemine, aga perspektiivi vaadates ka Paikuse ja Väike-Maarja säilitamine.

Aseesimees Jüri Ratas

Martin Helme, palun!

Martin Helme

Aitäh, härra asespiiker! Lugupeetud minister! Kuulates seda juttu, kuidas ühte kohta tuleb eelisarendada ja teises kohas tegutsemine ei tasu ära, tekib ikkagi mõte, et otsus, mis võeti vastu ammu enne teie aega, mitu aastat tagasi, kui ühendati piirivalve ja politsei, ei olnud õige, vastupidi nendele kinnitustele, mis tookord kõlasid. Ma olen peaaegu kindel, et te hakkate ka praegu meile kinnitama, et ühe ega teise poole areng ega kvaliteet ei ole kannatada saanud. Tegelikult näeme me ikkagi üsna süstemaatiliselt, kuidas piirivalve areng on sisuliselt nullitud. Või vaidlete te vastu?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh küsimuse eest! Loomulikult vaidlen vastu. Ma soovitan teil läbi lugeda Riigikontrolli auditi politsei ja piirivalve ühendamise kohta. Seal on vastused olemas. Ma ei peagi teile siin rohkem midagi rääkima. Auditis on väga selgelt välja toodud, et see, kes kõige rohkem sellest ühendamisest on võitnud, on just nimelt piirivalve.

Aseesimees Jüri Ratas

Andres Metsoja, palun!

Andres Metsoja

Hea eesistuja! Lugupeetud minister! Mõni aeg tagasi oli meil hea võimalus külastada Paikuse politsei- ja piirivalvekolledžit ja me nägime selle taristu väga selgelt ära. Ma sain aru, et kohalik omavalitsus on väga hea koostööpartner ja ta on avaldanud soovi, et seda keskust laiendataks. Aga ma küsin perspektiivi kohta: millal see võiks realselt juhtuda ja milline on praegu ettevalmistuse tase?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Paikusel on kaks kriitilist arendusvajadust, mida ei ole ei Murastes, Kase tänaval ega Väike-Maarjas. See on autodroom. Ettevalmistavad tööd käivad ja seal on kindlasti oluline osa omavalitsusel ja läbirääkimistel ka kohalike inimestega. See tähendab ju kohalikele ikkagi seda, et autoliiklus seal suureneb. Teine vajadus, mida me seal näeme, on lasketiir. Sellega koos on vaja otsustada ka taktikamaja küsimus. Taktikamaja, lasketiir ja autodroom on need sammud, mida me Paikusel järgmisena soovime ette võtta. Kui vaadata akadeemiat tervikuna, siis pean veel kord Kase tänava juurde tagasi tulema. See kompleks on vaja kõigepealt korda saada, siis vaatame, kui palju jooksvatest investeeringuvahenditest veel üle jääb. Kõik need kolm objekti Paikusel – autodroom, lasketiir ja taktikamaja – ei nõua tegelikult nii suurt investeeringut, seal ei ole vaja kapitaalset ümberehitust. Neid on võimalik ka jooksvatest investeeringutest teha ja ei ole vaja klassikalist investeeringuotsust Riigi Kinnisvara AS-i kaudu. Nii et me proovime esimesel võimalusel edasi liikuda. Lasketiir on minu teada juba n-ö ehituse ettevalmistuse faasis.

Aseesimees Jüri Ratas

Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea minister! Ka minul oli au käia poolteist kuud tagasi Paikusel. Ma pean kiitma sealset direktorit. Nii positiivse oleku ja auraga koolidirektorit ei kohta tihti. Seal toodi samamoodi välja autodroomi probleem, mis on täiesti lahendatav, sest maad neil ju tegelikult on, nende suvilakomplekside puhul on arvestatud, et need ongi seal ajutiselt. Ka taktikamaja kohta on kavad ja mõtted olemas. Eelmisele küsimusele jäi aga täpselt vastamata. Mis on ikkagi see ajaline perspektiiv, millal need kaks olulist investeeringut seal tehtud saaksid? Ma saan aru, et kooli huvi on see, et Muraste kompleks kinni pandaks, sest nad ei jõua lihtsalt nii laiali olla, nagu nad praegu on. Kas alternatiiv on neil Pärnu lähistel olemas ka n-ö veeõppe jaoks?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Mis puudutab ajalist perspektiivi, siis me oleme akadeemiaga rääkinud, et me võiksime liikuda sellises taktis, et neid investeeringuid saaks teha järgmisel ja ülejärgmisel aastal. Kindlasti sõltub see sellest, kui suurelt me taktikamaja ette võtame. Seal on võimalikud erinevad variandid, saab võtta kogu taktikamaja terves tükis ette, aga on võimalik ka praegust taktikamaja natuke kõpitseda. Nii et valikuid on. Osalt sõltub valik sellest, millal Murastes tegevus lõpeb ja kuidas me saame Murastega edasi liikuda. Meie ja akadeemia arvates tähendab kõigi kolme kompleksi ülevõtmine väga suurt majandamiskulu. Kui seda raha õnnestuks kasutada kas investeeringuks või renoveerimiseks, mis on ka klassikalises mõttes majandamiskulu, mitte investeeringukulu, siis on võimalik need investeeringud järgmisel ja ülejärgmisel aastal ära teha. Me loodame, et kõik niimoodi lähebki, aga põhifookus on praegu ka majanduse poole peal Kase hoonete renoveerimisel ning selle projekti heakskiitmisel Haridus- ja Teadusministeeriumis, Innoves, et saaks selle tööga pihta hakata.

Aseesimees Jüri Ratas

Jaak Madison, palun!

Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu aseesimees! Hea minister! Mulle tuli pähe küsimus nende kulude ja majandamise kohta. Mis hetkest see puudujääk tekkis ja mille tõttu võis see tekkida? Kui siiani on asi toimunud, on ära majandatud ja hakkama saadud, siis praegu on tekkinud vajadus odavamate lahenduste järele. Kust see puudujääk tekkima hakkas, mis põhjustel? Äkki seletate selle lahti. Kas ei ole olnud kavas investeerida Kase tänaval näiteks hoopis kinnisvaraarendusse ja reinvesteerida saadav raha praegu eksisteerivasse Murastesse? Kas teil seda plaani ei ole olnud?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Murastesse me ei investeerinud. Klassikalises mõttes puudujääki ei ole, on teadmine ja on tehtud arvutused, kui palju meil raha kulub. See teadmine, kui suured on kulud Paikusel ja kui suured Murastes, on kogu aeg olemas olnud. On olemas ka teadmine, kui palju me pinda vajame. Kui need arvutused kõrvuti panna, siis on võimalik näha, et tark peremees ei majandaks niimoodi, et ta hoiab enda käes nelja asutust, millest tal vaja on kolme. Kui ühe asutuse tegevuskulud ära jätta, siis on allesjäävate vahenditega võimalik teha midagi sellist, mis on hädavajalik. Paikusel on hädavajalikud taktikamaja, lasketiir ja autodroom. Need on need arvutused. Kui me vaatame seda, kas Kase tänaval tegevust jätkata või mitte, siis vaadake, seal ei ole ainult politsei- ja piirivalveõppe, seal on ka vanglateenistuse õpe ja tolliõpe, samamoodi toimuvad seal täienduskoolitused ja seal on ka sisejulgeoleku instituut. Nii et tegevusi on Kase tänaval palju rohkem. Kindlasti ei ole isegi teoreetiliselt võimalik kõiki tegevusi Murastesse üle viia. Kõiki neid asjaolusid arvestades on akadeemia ja siseturvalisuse õppe seisukohast kõige mõistlikum jääda kolme asukohta: Väike-Maarjasse, Paikusele ja Kase tänavale Pirital.

Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole, kõnesoove aga on. Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli, Uno Kaskpeit!

Uno Kaskpeit

Härra eesistuja! Austatud kolleegid! Härra minister! Üldiselt võib öelda, et piirivalve lammutamine on teil hästi korda läinud. See piirivalve viimane kants ja kooli kõik teised üksused on muidugi nagu öö ja päev. Kui

piirivalveõpe viiakse üle Paikusele, siis ma väga kahtlen, kas koolitajad sinna lähevad. Teil on muidugi idee teha superpolitseinik, kes valvab kõike. Kahjuks pean teile ütleva, et see ei sobi meie tingimustega. Kui te suudaksite silmad lahti teha ja natuke ringi vaadata, siis te näeksite, et kõigil riikidel, kellel on piir Venemaaga, on iseseisev piirivalve. Nii mõnelgi neist on sõjaväestatud piirivalve, nii nagu ka meil kunagi oli. See on juba sellepärast nii, et meil on olemas julgeolekuoht. Kuid teie leidsite, et piirivalvet ei ole Eestile vaja. Tark peremees ei oleks muidugi selliseid asju lammutanud. Aga teile on seda raske seletada, sest teie käisite piirivalvekogemust otsimas Ameerikas. See oli mulle lausa üllatus, sest ka meie käisime kunagi, 1993. aastal, Ameerikas. Kui ameeriklased tulid 1995. aastal siia, et pakkuda meile oma abi, ning tutvusid meie süsteemide ja väljaõppega, siis nad ütlesid, et neil ei ole meie väljaõppe arendamiseks midagi anda, nad võivad anda meile ainult natukene tehnikat või midagi sellist, sest arvestades meie maastikku, poliitilist olukorda ja naabrit, on ainus, mis võimaldab meil ellu jääda, Soome tüüpi väljaõpe ja koolitus. Ausalt öeldes, pärast seda, kui piirivalve sõjaline pool ära lammutati ja see ära kaotati, ei ole kuni tänase päevani, härra minister, seda auku Eesti riigikaitstes täidetud. Te peate vaatama peeglist ja oma partei ja parteikaaslaste tegevusele suur tänu ütleva. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Arupärimisele on vastatud.

[Üles Tagasi](#)

---

6. 19:42 Arupärimine surma- ja kadumisjuhtumite kohta (nr 211)

Aseesimees Jüri Ratas

Liigume tänase päevakorra kuuenda arupärimise juurde, mille on esitanud Riigikogu liikmed Oudekki Loone, Enn Eesmaa, Tarmo Tamm, Jaanus Karilaid, Anneli Ott, Viktor Vassiljev, Siret Kotka, Mihhail Korb, Peeter Ernits, Heimar Lenk, Märt Sults, Mihhail Stalnuhhin, Valeri Korb, Vladimir Velman, Krista Aru, Andres Ammas, Monika Haukanõmm ja Artur Talvik. Arupärimine esitati 20. aprillikuu päeval 2016. aastal ning on surma- ja kadumisjuhtumite kohta. See kannab numbrit 211. Arupärimisele vastab siseminister Hanno Pevkur. Ma palun arupärijate esindaja Oudekki Loone Riigikogu kõnetooli, et ta arupärimist avalikkusele tutvustaks!

Oudekki Loone

Head kolleegid! Lugupeetud minister! Mina esindan siin peale arupärijate ka suurt osa Eesti avalikkusest, kellel on tekkinud tõsised probleemid. Üks neist inimestest väljendas k.a 2. märtsil Delfi rubriigis "Rahva hääl" oma muret Eesti õiguskaitseüsteemi toimimise pärast, tõstades tõsiseid küsimusi selle kohta, miks Eestis uuritakse inimeste surmade ja kadumiste asemel hoopis ilukirjandust. Delfi artiklis oli viidatud kahele konkreetsele näitele, kui politsei ja prokuratuur on arusaamatutel motiividel keeldunud kriminaalmenetlust alustamast. Kui inimeste kadumise üle on veel võimalik polemiseerida, siis avaliku elu tegelase kahtlastel asjaoludel surma korral selleks ruumi ei ole. Artiklis väljendati seisukohta, et ühiskonna õiglustundega ei ole kooskõlas, et õiguskaitseorganid menetlevad reaalse inimese surmajuhtumi asemel väljamõeldud tegelastega ilukirjandusteost "Untitled 12", mis on praeguseks ka avalikkusele kättesaadav Amazoni müügikeskkonnas. Jääb mulje, et me peame kohtuprotsessi sõnavabaduse vastu, aga inimeste surmaga ei tegele. See tekitab tugeva kahtluse ning õõnestab õiguskaitseorganite ja Eesti riigi usaldusväärsus meie enda kodanike silmis ja ka meie mainet rahvusvahelisel areenil.

Seega ootame me, et siseminister kommenteeriks järgmisi küsimusi. Kuidas on võimalik, et otsus mitte alustada kriminaalmenetlust Hardo Aasmäe surmajuhtumi suhtes langetati veel enne surnukeha kohtuarstliku ekspertiisi tulemuste selgumist, seega ei peetud vajalikuks kõiki asjaolusid välja selgitada? Kriminaalmenetluse seadustiku § 6 sätestab kriminaalmenetluse kohustuslikkuse põhimõtte. Millistele tõenditele tuginedes otsustasid õiguskaitseorganid loobuda Hardo Aasmäe juhtumi suhtes kriminaalmenetluse alustamisest? 2015. aasta 31. detsembril avaldati Hardo Aasmäe surmakuulutus Postimehes. Kuidas oli kaitsepolitsei saanud enda valdusse selleks hetkeks veel avaldamata info Hardo Aasmäe surma kohta? Kas võiks olla põhjendatud algatada sisekontroll, et teha selgeks õiguskaitseorganite kummalise tegevusetuse põhjus? Viimaseks, miks pööratakse arvamuste võimalikule kriminaalsusele suuremat tähelepanu kui avaliku elu tegelase surmajuhtumi võimalikule kriminaalsusele? Ootame ministri selgitusi. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ma palun Riigikogu kõnetooli arupärimisele vastama siseminister Hanno Pevkuri!

Siseminister Hanno Pevkur

Austatud istungi juhataja! Head arupärijad! Olgu sissejuhatuseks öeldud, et ei ole vahet, kas surma on saanud avaliku elu tegelane või keegi teine, käitumisreeglid peavad olema ühesugused.

Ma vastan esimesele ja teisele küsimusele koos, kuna need on selgelt omavahel seotud. Kuritegude kohtueelset menetlust reguleerib ju teatavasti kriminaalmenetluse seadustik. Nimetatud seadustiku § 193 lõikes 1 on öeldud, et kriminaalmenetlust alustatakse juhul, kui selleks on ajend ja alus ning puuduvad kriminaalmenetluse seadustiku § 199 lõikes 1 sätestatud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud. Nagu ma ütlesin, inimelu on midagi sellist, mille puhul peavad reeglid olema ühesugused. Inimelu on vaieldamatult tähtsaim õigushüve, mida karistusõigus kaitseb. Kriminaalmenetluse seadustiku § 196 lõige 1 sätestab kohustuse teatada uurimisasutusele või prokuratuurile igast surmajuhtumist, mille puhul on alust oletada, et isiku surm on saanud kuriteo tagajärjel. Aluse selle oletamiseks annavad loomulikult teatud asjaolud, mis tuleb kohapeal tuvastada. Kui menetleja, olles kohapeal asjaoludega tutvunud, esitab sellise kahtluse ja tundub, et surmajuhtumi puhul võib tegemist olla kuriteoga, siis alustatakse otsekohe kriminaalmenetlust ja määratakse kohtuarstlik ekspertiis. Arupärijad ei ole võib-olla väga täpselt silmas pidanud seda, mis vajab natuke selgitamist, et mis vahe on kohtuarstlikul ekspertiisil ja kohtuarstlikul lahingul. Nagu ma ütlesin, kohtuarstlik ekspertiis määratakse juhul, kui on alust eeldada, et on toime pandud kuritegu, ja alustatakse kriminaalmenetlust. Muu välispõhjustest tingitud surmajuhtumi või selle kahtluse korral või juhul, kui isiku surma põhjust ei tuvastata, saadab uurimisasutus või prokuratuur surnukeha kohtuarstlikule lahangule. Kui kohtuarstliku lahangu käigus ilmneb või tekib kahtlus, et isiku surm on saanud kuriteo tagajärjel, siis katkestatakse kohtuarstliku lahangu tegemine, millest teavitatakse viivitamatult uurimisasutust või prokuratuuri. Sellisel juhul viiakse lahangu lõpule kohtuarstliku ekspertiisi vormis. Siin on põhimõtteline vahe, kas tehakse kohtuarstlik lahangu või kohtuarstlik ekspertiis. Kuivõrd teie arupärimises mainitud juhtumi puhul ei esialgsel vaatlusel ega ka hiljem, kohtuarstlikul lahingul, kuriteole viitavaid tunnuseid ei tuvastatud ja kuriteo tunnuseid ei sedastatud ka isikutelt võetud seletuste pinnalt, siis kriminaalmenetlust ei alustatud.

Kolmandaks küsisite, kuidas kaitsepolitsei sai sellest, et Hardo Aasmäe on surnud, teada varem kui Postimees. Uskuge mind, see on igati normaalne, et kaks politseiasutust, Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet, omavahel operatiivinfot jagavad. Siseministeeriumis on ka teabeseiresakond, kuhu jookseb info kokku ja kes teadmismajadusest lähtudes edastab infot kõigi operatiivsündmuste kohta muu hulgas Kaitsepolitseiameti korrapidajale. Vaieldamatult on iga surmajuhtum Eestis operatiivjuhtum ja sellest antakse teada vastavale ringile. Nagu ma ütlesin, teavitatavate hulgas on ka kaitsepolitsei operatiivkorrapidaja. Siin küll kindlasti midagi imelikku ei ole.

Neljandaks küsisite, kas on põhjendatud sisekontrolli algatamine. Nagu ma ütlesin, me ei ole tuvastanud asjaolusid, mis annaksid meile aluse arutada seda, kas sisekontrolli on vaja või mitte.

Viies küsimus puudutas hinnangut. Ma saan teile kinnitada, et Politsei- ja Piirivalveamet juhindub oma tegevuses seadusest. Kui vaadata seadust, siis on selge, et kuriteo asjaolude ilmnemisel, nagu ma teile esimesele ja teisele küsimusele vastates ütlesin, tuleb kriminaalmenetlust alustada. Kui on olemas seda välistavad asjaolud, siis menetlust ei alustata, sõltumata kuriteo liigist. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Teile on vähemalt üks küsimus. Oudekki Loone, palun!

Oudekki Loone

Aitäh! Ajakirjanduses on tsiteeritud eksperte, kes peavad Hardo Aasmäe vigastuste laadi ja ulatuse põhjal tõenäoliseks, et Aasmäe kukkumisele üle oma kontori trepi käsipuu eelnesid tüli ja võimalik vägivaldne intsident. Samuti on viidatud võimalikule väljapressimisele ning asjaolule, et lahkunu kontoris olid asjad väidetavalt valesse kohta asetatud ning kontori uks lukustatud viisil, nagu lahkunu ei oleks seda kunagi teinud. Viidatud on ka muudele seda laadi küsimustele. Õiguskaitseorganid ei ole ajakirjanduse andmetel sellele infole mingisugust tähelepanu pööranud. Kas need andmed on õiged, ja kui need on õiged, kas nendest ei piisa, et oleks põhjust algatada sisekontrolli? Nagu me Harku juhtumist näeme, on Eesti politsei- ja jõuorganisatsioonides olnud küsitavat tegutsemist.

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Vaatasin üle operatiivinfo, mis meile selle juhtumi kohta tuli. Kohapeal tegeles elustamisega kiirabi. Nagu ma ütlesin, ei kohapealne menetleja ega sündmuskohal olnud prokurör ei tuvastanud, et selle juhtumi

puhul võiks olla tegemist kuriteoga. Kohale jõudnud politseipatrull, reanimobiil ja ka täiendav kiirabibrigaad elustasid isikut 22 minutit. Elustamine lõpetati kiirabiarsti otsusega. Peale politseiametnike oli sündmuskohal prokurör ja kohe tuli ka kohtuarst. Mul on väga raske ükskõik millist spekulatsiooni kinnitada, kui kohtuarst, olles sündmuskohal, vahetult pärast sündmust ütleb, et isiku vigastused ei viita mingil moel vägivaldsele surmale. Ma ei tea, kes on need inimesed, kes võtavad seda niimoodi hinnata, kuigi pole näinud seda sündmust ega seda inimest, kes elust lahkus. Mina usaldan väga selgelt kohtuarsti, kes oli kohapeal, kiirabimeedikuid, kes olid kohapeal, ja prokuröri, kes vaatas koos politseinikega sündmuskoha kohe üle. Kuigi sündmuskohal on olnud nii palju eksperte, aga kui tagantjärele öeldakse leheveergudel või kuskil mujal, et midagi oli kahtlast, siis võibki jääda kellelegi mulje, et oligi midagi kahtlast. Ma ei tahaks aga siin Riigikogu puldis hakata veel kord selle sündmuse detailidest rääkima, just peret kaitsta soovides. Juhtumiga on tutvunud ka Hardo Aasmäe lähedased ja neil ei ole ühtegi pretensiooni ei politseile, kiirabile, prokuratuurile ega kohtuarstidele.

Aseesimees Jüri Ratas

Heimar Lenk, palun!

Heimar Lenk

Kas meie riigi õiguskaitseorganitel on kohustus niisugused surmajuhtumid igapidi ja objektiivselt läbi uurida? Miks ma seda küsin? Kohtuarst ja kõik teised olid hetkega seal, need otsused tehti ülimalt kiirusega ja ka Hardo Aasmäe maeti väga kiiresti. Kui järgmistel päevadel olid meedias artiklid, kas siis ei tulnud mõtteid, et asja tuleks põhjalikumalt uurida? Praegu toetute te esimese hetke reageeringule, rohkem me teie käest midagi kuulnud ei ole, aga jutud jätkuvad.

Siseminister Hanno Pevkur

Teate, hoolimata kogu austusest on see juba konspiratsiooniteooria kuubis. Sündmus leidis aset 29. detsembril, lahanguakt koos kõikide järelmittega kirjutati 25. veebruaril. Ma küll ei ütleks, et seal midagi ülikiiresti toimus. Tänu sellele, et sündmus toimus Tallinnas, oli sündmuskohale võimalik kutsuda kohe ka kohtuarst, mis oli selle sündmuse adekvaatseks hindamiseks kindlasti väga vajalik ja hea. Ma arvan, et ei ole lihtsalt kohane hakata spekulerima või mingit konspiratsiooniteooriat edastama, tuleks austada Hardo Aasmäe möödunud elu ja praegust rahu pealpool pilvi.

Aseesimees Jüri Ratas

Marika Tuus-Laul, palun!

Marika Tuus-Laul

Aitäh! Hea minister! Ma olen siiski näinud, et kodanike eest on paljude juhtumite puhul varjatud olulist infot. Näiteks toon kas või selle Harku juhtumi või Kenderi protsessi kinniseks kuulutamise, aga loomulikult ka Hardo Aasmäe surma. Kas Eesti avalikkus saab kunagi teada tõe või vähemalt kõik asjaolud, mis on tänaseks selgeks tehtud? Kodanikes on see juhtum tekitanud väga palju küsimusi ja seetõttu levivad ka spekulatsioonid. Rahvale tundub see kukkumine sel ööl kuidagi ebaloogiline. Eks te ole seda ka ise kuulnud. Kuidas me saaksime ikkagi seda kahtlust kummutada ja tõe teada? Ega inimesed muidu ei rahune.

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Teate, mõnikord ongi surmajuhtum väga ebaloogiline ja jääbki arusaamatuks, miks üks või teine inimene midagi tegi või miks üks või teine intsident juhtus. Kui inimene kukub kusagilt alla, siis ongi väga raske tagantjärele kõike täpselt hinnata. Aga täpne teadmine saab tulla ikkagi nende inimeste käest, kes iga päev Eesti õigusemõistmise eest vastutavad. Pärast seda sündmust olid kohal kiirabiarstid, kohal oli prokurör, uurija ja kohtuarst. Kas need inimesed hakkavad siis midagi varjama või salgama? Milleks neil seda vaja peaks olema? Kui need inimesed, kes on seal kohal arsti, uurija, prokuröri või kohtuarstina, teevad oma tööd professionaalselt, teades, et kohapeal on väga palju teiste valdkondade eksperte, siis ei näe ma mingit põhjust, miks need inimesed peaksid oma tööd tegema ebakvaliteetselt. Millest teil selline arvamus, et midagi on kuidagi valesti või midagi on ebaõige? Usaldage Eesti riigiametnikke, eriti kuna nad tegelesid selle juhtumiga väga operatiivselt, olid kiirelt kohal ja käsitlesid sündmust korralikult.

Aseesimees Jüri Ratas

Martin Helme, palun!

Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud minister! Sellel ei ole mitte mingit tähtsust, kui kaua kiirabi kedagi elustas või kui kiiresti oli kohtuarst kohal ja mida lahing näitas. No mida see näidata sai? Seda, et inimene kukkus kõrgelt ja kukkus surnuks. Küsimus on selles, kas hakatakse uurima seda, miks ta kukkus, kuidas ta kukkus ja kas kellelgi oli siin mingit motivatsiooni. Me teame, et Hardo Aasmäe käis ringi ja rääkis, et ta paljastab VEB Fondi raha liikumise, ehk motivatsiooni oli oi kui palju. Me ei räägi vandenõuteooriatest. Me räägime sellest, et inimene, kes lubas avalikustada äärmiselt plahvatusohtlikku poliitilist informatsiooni, sai kummalistel asjaoludel surma, ja tema surma asjaolusid ei uurinud mitte keegi, sest kohale tuli kiirabiarst, kes otsustas, et elustamine ei anna tulemusi, ja prokurör, kes otsustas, et midagi kahtlast ei ole. See on see põhjus, miks me ikka veel ei ole rahul nende seletustega, mida antakse.

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! No ju te siis ei jäägi kõigega rahule. Mina ei saa teie arvamust muuta. Ma saan tugineda sellele, milline oli see sündmus nende inimeste pilgu läbi, kes seal kohapeal käisid. Kui teil on mingid kõhklused või kahtlused, siis mina ei saa teie arvamust muuta. Mina saan tugineda nendele teadmistele, mis on selle menetluse käigus selgeks tehtud. Mul ei ole täna küll põhjust öelda, et selles juhtumis – seda juhtumit ei uuritud küll mitte kriminaalmenetluse, vaid haldusmenetluse käigus – oleks midagi kriminaalselt. Ei ole.

Aseesimees Jüri Ratas

Mart Helme, palun!

Mart Helme

Aitäh, härra aseesimees! Lugupeetud minister! Me kuuleme täna juba teiselt valitsusliikmelt – esimene oli peaminister –, et meil on usupõhine riik. Me peame uskuma, et kõik on korras e-valimistega, ja me peame uskuma, et kõik on korras Hardo Aasmäe surma asjaoludega. Minu küsimus, millele ma palun ka vastust, on niisugune: kas kohapeal tehti põhjalikud uuringud, nagu me näeme politseifilmidest: võeti näpujäljed, jalajäljed, koguti kokku kõiksugused riidekiud, otsiti läbi kabinet, võeti sealt kõikvõimalikke asitõendeid, mida iganes? Kas neid tõendeid analüüsiti, kas uuriti telefonikõnede eristust ja meile? Kas kõik need tõendid pandi kokku, kuulati üle inimesed, kes temaga viimati ühenduses olid jne? Kas seda kõike tehti?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Tehti need toimingud, mida prokurör pidas kohapeal vajalikuks teha. Kui te tahate täpsemalt teada, siis on teil võimalus pöörduda prokuratuuri ja küsida prokuröri käest. Võtke see juhtum lahti, kui te soovite. Teil kui Riigikogu liikmel on selleks võimalus. Kui te teete prokuratuuri järelepärimise, siis prokuratuur vastab teile. Kui te aga eeldate, et mina siit Riigikogu puldist hakkan avaldama kõiki selle juhtumi asjaolusid, mis on mulle teada, siis seda ma ei tee. Austan Hardo Aasmäed, sellepärast ma seda ei teegi.

Aseesimees Jüri Ratas

Märt Sults, palun!

Märt Sults

Aitäh, härra juhataja! Hea minister! Mõni aeg tagasi toimus Harku kinnipidamiskohas üle mõistuse käiv jõu kasutamine, tulistamine. Kirjanik Kender on lasteporno produtseerijana kohtu all, samal ajal on Tõnn Sarv igapidi lugupeetud inimene, kes kirjeldab positiivses mõttes teismelise ja täiskasvanu elu. Sellest johtuvalt tekkis mul küsimus, toetudes teie väitele, et prokurör oli kohal: mitut õnnetusjuhtumit te oskate nimetada, mille korral prokurör kohe kohal on olnud ja kus üldse kõik asjad kohe kohal on olnud, lausa sekundiga? Kas on võimalik vältida olukorda, et politsei ja siseorganid elavad nagu riik riigis ja oma reeglite järgi või kellegi diktaadi all?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh küsimuse eest! Siseorganid elavad kindlasti nii, nagu teie siseelu seda õigeks peab. Mis puudutab prokuröride kohalolekut, siis kuivõrd kriminaalmenetluse seadustik näeb ette, et prokurör juhib menetlust, siis on prokurör võimalikult paljudel juhtudel kohal, eriti mis puudutab raskeid juhtumeid. Prokurör ei olnud seal

kohal n-ö nipsust või sekundiga, nagu te märkisite. Prokurör tuli kohale nagu kõikidel teistel puhkudel. Esimene teave, mis juhtumi kohta tuli, ei olnud kindlasti ju see, et kukkunud isik on Hardo Aasmäe. Esimene teave, mis tuli operatiivinfona, oli see, et on kukkunud inimene, ja selle peale läks kiirabi kohale ning jõudis kohale ka politsei. Kui kiirabi tuvastas inimese surma ja selle, et teda ei ole enam võimalik elustada, siis tuli loomulikult kohale prokuratuuri esindaja. Nii on ka teiste juhtumite puhul. See on igati normaalne praktika, et prokurör tuleb kohale, sest tema juhib menetlust, tema peab otsustama, kas kriminaalmenetlust alustada või mitte, ja kui ei alustata, siis peab ta teadma, miks ei alustata. Selle eest vastutab Eesti riigis kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt prokurör.

Aseesimees Jüri Ratas

Raivo Põldaru, palun!

Raivo Põldaru

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud minister! Ma kahtlustan, et tavaliselt teid surmajuhtumitest vist ei informeerita. Aga millal saite te teada operatiivinfo, mis politseis selle juhtumi kohta liikus?

Siseminister Hanno Pevkur

Aitäh! Kui Siseministeeriumi teabeseiresakonda saabub sõnum surmajuhtumi kohta, siis sõltumata sellest, kes see surma saanud inimene oli, saab minister sellest juhtumist teada. Selleks on olemas teatud süsteem. Sõltumata sellest, kas inimene on avaliku elu tegelane või mitte, tuleb SMS-teavitust, et inimene on saanud kas liiklusõnnetuses surma või on toimunud näiteks suurem tulekahju. Sellise operatiivinfo saab minister SMS-teavituse kaudu.

Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, ma tänan teid! Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli Oudekki Loone!

Oudekki Loone

Head kohalviibijad! Aitäh kõigile, et te selles vestluses aktiivselt osalesite! Ma olen muidugi ka natuke kurb, tõenäoliselt olete kurvad teiegi, sest me saime väga vähe vastuseid. Tõepoolest, nagu hea kolleeg Mart Helme ütles, me saime teada, et tuleb uskuda valitsust ja tuleb uskuda prokurööri, sest nemad teavad, mis meile hea on. Samal ajal teame me, et hiljuti toimus üleliigse jõu kasutamine Harkus, ebamugavaks muutunud kirjanike üle peetakse kohtuprotsesse ning kõrged riigiametnikud ütlevad, et üle 45-aastased inimesed ei ole üldse õpivõimelised. Seetõttu tekib tõsine küsimus, kelle eest meie riik ikkagi seisab, kui me uurime asju suvaliselt. Tõepoolest, nagu mu erakonnakaaslased ütlesid, meil on olukord, kus riik kasutab kodanike suhtes võimu kiuslikult ja üleolevalt ega arva heaks isegi midagi seletada.

Loomulikult peab iga surmajuhtumit uurima. Kui avaliku elu tegelane on saanud surma väga kahtlastel asjaoludel, siis on avalikkusel õigus teada fakte, õigus teada tõde. Kui Hardo Aasmäe traagiline surm oli õnnetus ja seal ei olnud seost ei VEB Fondi, ei väidetavalt tema valduses olnud KGB toimikutega, mis kaitsepolitseile huvi pakkusid, ei tema ega MTÜ Entsüklopeedia organiseeritud ja Aserbaidžaani riikliku fondi finantseeritud projektidega ja tegemist oli õnnetusjuhtumiga, siis peab avalikkus sellest teada saama. Teada peab saama faktide alusel, mitte selliselt, et uskuge ministrit. Ei usu! Ei peagi uskuma.

Demokraatlik riik ei saa põhineda sellel, et ma pean uskuma eksperte. Demokraatlik riik tähendab, et avalikkusele tuleb asju selgitada. Avalikkusele tuleb kõiki probleeme selgitada. Praegu tuleb selgitada seda, kuidas me oleme nii kaugele jõudnud, et meie jõuorganisatsioonid – needsamad institutsioonid, millele kodanikud on usaldanud riigi jõumonoopoli, riigi vägivallamonoopoli, selleks et see meid kõiki kaitseks – on hakanud käituma rahva suhtes meelevaldselt, valimatult, alandavalt, kiuslikult ja ka ülbelt, öeldes, et ei ole teil vaja midagi teada. Selle üle tuleks järele mõelda. Ma loodan, et minister võtab midagi ette, selleks et seda kultuuri parandada, ja kutsub üles ka kõnealuse juhtumi puhul siiski sisekontrolli korraldama. Vaadake, ega meie siin ei jäta enne, kuni avalikkus on teada saanud tõe, selle tõe, mis meil olemas on, need faktid, mis meil olemas on. See ei ole ainult see küsimus, kas mina pääsen millelegi ligi. See on see küsimus, et Eesti avalikkus ja Eesti rahvas väärivad tõde. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Palun, Martin Helme! Kaheksa minutit.

Martin Helme

Vanadel roomlastel oli ütlus "*Cui bono?*" ehk "Kelle huvides?", "Kes kasu saab?". See on iga uurija ja iga uurimise põhiküsimus, et kes asjast kasu saab. Eelkõneleja luges üles terve hulga põnevaid asju Hardo Aasmäe elu kohta. Mina kohtusin temaga korduvalt ja tean täpselt, et tal oli plaanis avalikustada uusi materjale VEB Fondi afääri kohta. Paneme kõik need asjad kokku. On ju täiesti ilmne, et kui inimene, kes on ühest trepist käinud aastaid ja aastaid, sealt järsku alla kukub, siis peaks toimuma põhjalik uurimine. Meil hakati siin pisarat kiskuma. Mul läks kohe silm märjaks, kui siin räägiti Hardo Aasmäe mälestuse austamisest. Tema mälestuse austamine on see, kui me teeme selgeks, mis juhtus, mitte see, kui me laseme selle kinni mätsida. Täna sai selgeks, et mitte midagi ei uuritud, mitte midagi ei tehtud. Ministril jätkus ülbust ja nahaalsust teatada meile, et küsige prokuratuurilt. Andke andeks, te tulite siia sel teemal arupärimisele vastama! Mul kõiki andmeid ei ole ja ma ei hakka kõigest rääkima – ma ei tea, mis see arupärimise mõte siis on? Kas me peaksime tegema eraldi arupärimise justiitsministrile, et tema tuleks meile rääkima prokuratuuri vaatest asjale? See on vastuvõetamatu. Minu meelest oleks siseministri enda ning ka uurimisorganite ja prokuratuuri hea maine ja usaldusväarsuse toetamiseks ülioluline, et oleks toimunud põhjalik, korralik ja läbipaistev uurimine selle kohta, mis toimus, ja et selle tulemustest oleks ka avalikkust informeeritud. Eestis on varemgi juhtunud, et inimene on trepist alla kukunud ja surma saanud. Minu enda kallis onu sai samamoodi surma. Kaitseministeeriumis on üle mõne aasta samasuguseid juhtumeid olnud. Kunagi neid ei uurita ja kunagi midagi välja ei tule.

Ma siin juba ladina väljendit tsiteerisin, aga *ceterum censeo*, minu meelest on asi väga lihtne: Eesti riigis ei lähe midagi paremaks senikaua, kuni Reformierakonda ei saadeta opositsiooni pingile puhkama. Ütlen veel seda, mida ma olen siit korduvalt öelnud: jääb vägisi mulje, et ükskõik, kas jutt käib Elmar Vaherist või millestki muust, Siseministeeriumis valitseb korruptsioonikultuur, ja see algab ministrist. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Ma palun Riigikogu kõnetooli Heimar Lengi!

Heimar Lenk

Aitäh sõnaõiguse eest! Ma ei kommenteeriks konkreetset juhtumit, kuigi ka mina olen nõus eelkõnelejatega, et Hardo Aasmäe traagilist õhtut oleks pidanud igal juhul põhjalikumalt uurima ja avalikkusele selle kohta midagi ütleva. See, et perekond ei taha, et sellest räägitakse, jätab mulje, et perekonnalt on võetud vaikimisvanne, neile on öeldud, et ärge nad midagi küsige. Kui me vaatame ajalukku, siis näeme, et umbes sama on Eestis toimunud 25 aastat, muide. Aga enne, kui ma hakkam ajaloo rääkima, tahan öelda, nagu täna siin saalis juba öeldi, et me oleme kuulanud täna peaministrit ja mitut ministrit, aga öelge mulle, kallid kolleegid, kas me oleme rahvasaadikutena saanud mingisugust uut informatsiooni, mille jaoks me siin istume, saame riigilt palka ja veedame siin tunde. Meile pole mitte midagi täna räägitud, me pole mitte midagi uut kuulnud. Me kuuleme seda, et ärge küsige. Sellega alustas peaminister ja seletas meile serverite ehitust, selle asemel et rääkida e-valimistest. Nüüd aga minister Pevkur, tore mees, minu vana kolleeg Nõmme halduskogust, tegi kurja nägu, et kuidas me küsime niimoodi, kas me siis aru ei saa, et prokurör teeb seda ja tuleb kohale. Muidugi ei saa! Nüüd tulen ma ajaloo juurde. Samamoodi on jäänud hämaraks kõik meie tähtsamad juhtumid. "Tähtsamad" on küll paha öelda, need on koledad ja traagilised vahejuhtumid. Meenutame Kurkse katastroofi, kui üks nooremohvitser saatis ei mäleta enam mitu inimest külma hauda, kes surid selsamal õhtul. Aga president Meri ei teinud mitte midagi, see mees jäi karistuseeta. Ma ei ole verehimuline, aga me ei tea, mis sellel päeval juhtus. Pullapää kriis on siiani selgeks rääkimata. Kui Edgar Savisaar tegi filmi "Savisaare protsess", siis avalik-õiguslik meedia ja valitsusringkonnad heitsid talle seda ette, et kuidas ta tegi ja miks. Aga ta tegi seda selleks, et üks asi saaks avalikkusele selgeks. Ta ei saanud teha päris dokumentaalfilmi, ta tegi dokumentaaldraama ja nüüd me näeme, mis toimub Eesti õiguskaitseorganites.

Head kolleegid! Võtke kätte laupäevane Laupäevaleht LP. Ingrid Veidenberg on pannud seal kirja unikaalse intervjuu Alla Raudsepaga. See on advokaat, kes kord lasti töölt lahti, kord kaotas kohtus, kord ei kaotanud kohtus ja lõpuks kaotas Riigikohtus. Ta räägib seal neljal leheküljel, mis toimub Eesti õiguskaitseorganites. See ei ole minu väljend, vaid tema väljend, et me elame politseiiriigis. See on kogenud advokaadi arvamus. Ta ütleb täpselt välja, mida ta arvab Eesti politsei kohta. Ma ei tulnud siia kritiseerima Eesti riiki, aga ma tahan, et ka minister loeks selle intervjuu läbi ja vaataks Savisaare seriaali, et ta mõistaks, mis Eesti riigis toimub. Nüüd tulen ma veel ühe ajaloosündmuse juurde, see on Estonia katastroof. Mida on meile räägitud selle kohta? Üks minister tuli siis telekraanile ja nuttis, et kuidas julgetakse küsida, kui need inimesed on külmas hauas. Täna kuulsime sedasama härra Pevkuri käest: kuidas te julgete küsida, haavale soola raputada, perekond on mures! Aga me pole saanud teada, mis Estoniaga juhtus, me teame ainult, et see oli ainulaadne juhtum maailma ajaloos, kui üks laev pandi tsementsarkofaagi, et mitte keegi enam mitte kunagi sinna juurde ei

pääseks. President Meri on lahkunud. Peaminister Laar, kes praegu eriti aktiivne ei ole, võib-olla teab üht-teist, ja võib-olla ka tollaegne Rootsi peaminister. Aga meie ei tea. Meid on 25 aastat kasvatatud niimoodi ...
Palun aega juurde!

Aseesimees Jüri Ratas

Kolm minutit.

Heimar Lenk

... nagu eelkõneleja ütles, Reformierakonna diktaadi all, et rahvas ärge mitte midagi küsigu! Ärge julgege küsida, elage hästi! Sellest rääkis ka eelkõneleja Oudekki Loone. Minister ütleb, et see, mida tema siit puldist räägib, on õige, ja seda tuleb uskuda. Aga kellele seda öeldakse? Rahvasaadikutele. Mis siis rääkida veel tavakodanikust. Kust tavakodanik tõe teada saab? Ta on täielikult õiguskaitseorganite, ministrite või valitsuse omavoli all. See on kurb, et me oleme üles ehitanud sellise riigi ja selle 25. aastal räägime, et kuhu me küll oleme jõudnud. Vaat siia me olemegi jõudnud! Sellest puldist ei ole me kunagi vastuseid saanud, siit meid kasvatatakse, et me ei tohigi küsida. Minister vaatab kohe kurja pilguga, et kuidas sa küsid, küsi midagi muud, küsi, kuidas meil läheb Brüsselis, siis me räägime, küsi, kuidas me käisime viimasel NATO nõupidamisel, siis me räägime. Seal oli tore, oi kui tore oli seal, teate, kuidas meid tunnustati – e-riik ja tiiger oleme! Aga ülejäänud asjadest ei räägita midagi. Siis tuleb veel üks minister ja ütleb, et me hakkame teile kortereid ehitama. Milleks ja kellele? Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Ma palun Riigikogu kõnetooli Mart Helme!

Mart Helme

Härra eesistuja! Ma pean täna juba teist korda ütleva, et ma ei plaaninud algu siia tulla, aga teema on mulle isiklikult väga tähtis, sest minu venna surm mätsiti täpselt samamoodi kinni. Minu vend kukkus Saue mõisas trepist alla, seda nimetati õnnetusjuhtumiks, aga nagu ütles mulle üks tuttav arst, ei saanud tema vigastused kukkumise tagajärjel tekkida. Tal oli lagipea sisse löödud, aga kukkudes oleks ta pidanud kaela murdma. Algatati uurimine, olid pompoossed matused, aga me ei tea siiani, mis juhtus. Kuid ma tean seda, et see kõik juhtus jõulupeo ajal ja ta oli öelnud, et laseb pühad mööda minna ja siis paneb pommi plahvatama. Tagantjärele võin oletada, et see võis olla seotud Herman Simmiga, aga ma täpselt ei tea, sest mu venda ei ole enam. Ta ei öelnud, mis pommi ta plahvatama paneb, ta ei saanud enam midagi öelda. Seepärast ütlen ma, et niisugused asjad on vaja selgeks rääkida. Siin ei saa rääkida ainult usust. Kiirabi oli kohal ja kiirabi ütles, et see oli õnnetusjuhtum. No mis uurimisorgan on kiirabi? Prokurör oli kohal ega näinud põhjust vaidlustada seda, et see oli õnnetusjuhtum. Mis uurimisorgan on prokurör? Uurimisorgan on kriminaaljälitus, kes tuleb ja teeb kriminaaljälitustööd. Tema korjab kokku, mida korjata annab, teeb selle põhjal analüüsi ja ütleb: "Jah, me ei leidnud absoluutselt mitte midagi." Lugupeetud minister! Ei ole meie kui rahvasaadikute asi hakata uurima, kas kriminaaljälitus on oma tööd teinud või ei ole või kui suures ulatuses ta seda on teinud. Meil ei ole siin sellist kapatsiteeti nagu teil Siseministeeriumis – kapo ja kõik muu. Meie tegeleme siin seadusloomega. Võib-olla väärrib see meeldetuletamist. Siin on kõlanud väga kriitilisi märkusi meie riigikorralduse kohta. Ma olen mitmel pool kahetsusväärset pidanud avaldama arvamust, et meil räägitakse väga palju sellest, et meil on õigusriik, aga tegelikult ei järgita meil isegi õieti võimude lahususe printsiipi, sest võim, valitsus, kasutab ja häbitult kasutab ära jõuametkondi. Toon ühe väikese, aga väga kõneka näite selle kohta, kuidas kaitsepolitsei sisuliselt täidab valitsuse poliitilist tellimust. Kõrgematel riigikaitsekursustel, kus Riigikogu liikmed samuti osalesid, rääkis kapo peadirektor Eesti riigi vaenlastest. Loomulikult on Eesti riigil vaenlasi, nii vilets riik me ka ei ole, et meil vaenlasi ei ole. Aga siis rääkis ta kasulikest idiootidest ja näitas selle juurde pilti Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna tõrvikurongkäigust. Meie oleme kasulikud idioodid! Aitäh! Kõik on selge, valitsuse tellimus on täidetud, sõnum on välja saadetud, poliitiline opositsioon on järjekordselt demoniseeritud. Kaitsepolitsei ei tohiks niisugust asja teha, kui ta teeb oma tööd erapooletult, täitmata kellegi poliitilist tellimust. Ma julgen teile kinnitada: me ei ole kasulikud idioodid, me esindame oma valijate huve. Meie valijate hulgas on väga palju selliseid inimesi, kes arvavad, et Eesti riik peaks teistsugune olema. Kui keegi arvab, et me sellise ideoloogia esindajatena oleme kasulikud idioodid, siis võib ta seda arvata kodus ja isegi võib-olla õhtusöögil oma naisele öelda, aga ta ei tohi seda öelda kõrgematel riigikaitsekursustel. See ei ole võimude lahusus ega julgeolekuorganite objektiivne, tasakaalustatud ja poliitilise tellimusega töö.
Ma palun lisaiega!

Aseesimees Jüri Ratas

Kolm minutit.

Mart Helme

Õhtu on käes ja kõik tahaksid koju minna. Kaks arupärimist on veel ootamas ja lugupeetud maaeluminister ootab oma järke. Aga tõepoolest, härrased valitsusliikmed, me ei ole mitte kurjusest teie vastu kriitilised, vaid me oleme kriitilised sellepärast, et poliitika on selline. Seal on väga palju erinevate arvamuste esindajaid ja need erinevad arvamused pörkuvad. Erinevate arvamuste esitamine on parlamentaarse töö ja demokraatliku riigikorralduse elementaarne osa. Nõuda meilt, et me pimesi valitsusliikmeid ning valitsuse otsese juhtimise ja kontrolli all olevaid institutsioone usaldaksime, on väga naiivne. Me ei saa pimesi usaldada. Me teame, et isegi kui asju tehakse kõige parema tahtmisega, on inimlik eksimine ikkagi võimalik. Kui me juhime tähelepanu nendele eksimustele, siis ei ole me mitte kasulikud idioodid ega kamp kaabakaid, nagu on peavoolumeedias meie erakonna liikmete kohta öeldud, ega ka mitte lihtsalt idioodid, nagu riigi ülalpidamisel olev ETV+ on võtnud vaevaks nimetada minu fraktsioonikaaslast ja poega Martinit. Ammugi ei olnud sobiv, et riigi rahastatav kvaliteetkultuurileht Sirp avaldas pildi, kus Martinil oli kaelas silt "Minu m... on puhas". Kui see kõik ei ole poliitiline manipulatsioon, vaenu õhutamise teisitimõtlemise vastu, siis mis see on? See kõik kõneleb sellest, et võimude lahususe põhimõtte on meil väga hägustunud ning meil kasutatakse väga selget ja võimu aktsepteeritud verbaalset ja mentaalset vägivalda poliitilise teisitimõtlemise vastu. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Palun Riigikogu kõnetooli siseminister Hanno Pevkuri!

Siseminister Hanno Pevkur

Head arupärijad ja kaasaraäkijad! Ma arvan täiesti siiralt, et te võlgnete Hardo Aasmäe lähedastele ja Indrek Meltsasele vabanduspalve. Kui te muud ei usu – jälle usuküsimus –, siis lugege, mida on öelnud Indrek Meltsas, kes oli Hardo Aasmäega koos tema viimased minutid ja tunnid. Keegi teine seda sündmust lähemalt ei näinud. Ükskõik, mis te ühest või teisest inimesest arvate, aga tema oli see inimene, kes oli Hardo Aasmäega siis koos. 13. mail 2015 andis ta intervjuu Õhtulehele. Rohkem ei ole ta tahtnud sel teemal ei rääkida. Õigustatult. Hardo Aasmäe tütar ütleb samas loos, et ta on korduvalt politseiga rääkinud ja saanud maksimaalsel hulgal informatsiooni. Ausalt öeldes on ikka piinlik, kui ühe lugupeetud inimese surma seostatakse Estonia huku või veel millegi sellisega. Ükskõik millised vandenõuteooriad teie peas ka on, see ei anna teile õigust teise inimese surmast niimoodi rääkida. Ütlen seda täiesti siiralt. Kas te mind usute või ei usu, see ei ole oluline. Lugege seda, mis on kirja pandud. Lugege seda, mida on öelnud see inimene, kes Hardo Aasmäe viimased tunnid ja minutid temaga koos oli. See, mida kõike te sellega seote, on ainult teie fantaasia vili. Ma loodan väga, et te selle peale mõtlete. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Sulgen läbirääkimised, arupärimisele on vastatud.

[Üles Tagasi](#)

---

7. 20:30 Arupärimine PRIA toetuste kohta (nr 204)

Aseesimees Jüri Ratas

Liigume seitsmenda arupärimise juurde. Selle on esitanud Riigikogu liikmed Siret Kotka, Tarmo Tamm, Erki Savisaar, Viktor Vassiljev, Aadu Must, Jaanus Karilaid, Martin Repinski, Olga Ivanova, Rein Ratas, Enn Eesmaa, Kersti Sarapuu, Märt Sults, Heimar Lenk, Marika Tuus-Laul, Kadri Simson, Mihhail Korb ja Peeter Ernits 11. aprillil 2016. Arupärimine on PRIA toetuste kohta ja kannab numbrit 204. Vastab maaeluminister Urmas Kruuse. Ma palun Riigikogu kõnetooli arupärijate esindaja Heimar Lengi, kes arupärimist avalikkusele tutvustab!

Heimar Lenk

Arupärimine on põllumajanduse, maaelu ja maameeste ning PRIA toetuste kohta. Ma loen nüüd ette ühe lõigu, et tutvustada teile, millest arupärimises konkreetselt juttu on. Kui toetuste saamine on tavapäraselt ikka positiivne sündmus, siis paljud põllumehed said mullu detsembris otsetoetustega kaasnevalt ebameeldiva

üllatuse: väikseimgi hilinemine loomade registri kannetes tähendas mahaarvamist toetussummast. Loomapidajal on reeglite järgi seitse kalendripäeva aega mis tahes loomade liikumisest PRIA-le teada anda. Samuti on just loomapidaja vastutada, et teade jõuaks seitsme päeva jooksul kohale. Me oleme toonud näiteid, mis on juhtunud Tartu Agros jne.

Küsimused maaeluministrile on selle kohta, kuidas ta hindab PRIA karistussüsteemi, kus väikseimgi eksimus tähendab mahaarvamist toetussummast. Meid huvitab, kui suures osas tuleneb selline karistussüsteem Euroopa Liidu õigusaktidest või on see jällegi meie enda välja mõeldud, nagu me oleme nõudnud ka kaheksat kraanikaussi, samal ajal kui Euroopas nõutakse üht. Mõte on selles. Minister räägib nüüd kõigest põhjalikult, sest ta on asjaga kursis. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ma palun Riigikogu kõnetooli arupärimisele vastama maaeluminister Urmas Kruise!

Maaeluminister Urmas Kruise

Auväärt istungi juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vastan arupärijate küsimustele.

Esimene küsimus: "Kuidas Te hindate tänast PRIA karistussüsteemi, kus väiksemgi eksimus tähendab mahaarvamist toetussummast? Kui suures osas tuleneb selline karistussüsteem Euroopa Liidu õigusaktidest?" PRIA teeb oma tööd etteantud õigusaktide alusel. Nõuetele vastavuse kontrollimine ja rikkumiste arvestamine tuleneb suures osas Euroopa Liidu õigusaktidest, näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest. Seega on nõuetele vastavuse rakendamine sarnane kõigis liikmesriikides. Et nõuded tulenevad peamiselt valdkondlikest õigusaktidest, kontrollivad neid asutused, kes nende õigusaktide alusel tavapäraselt kontrolli teevad: Põllumajandusamet, Keskkonnainspektsioon, Veterinaar- ja Toiduamet või PRIA. Jah, me oleme kursis, et loomade liikumisest teatamisega hilinemine on toonud kaasa teatud toetuste vähendamise. Loomade liikumisest teatamise nõuet kontrollitakse administratiivselt PRIA registrikannete põhjal. Nende kontrollide arv on tunduvalt suurem kohapealsete kontrollide arvust, mis ilmselt ongi kaasa toonud suurema hulga rikkumiste avastamise. On õige, et suurema karja puhul on loomade liikumist tõenäoliselt rohkem, kuid sel juhul tuleks minu arvates olla eriti hoolikas. Miks Euroopa Liidus nende nõuete täitmist ja rikkumist väga rangelt jälgitakse? See tuleneb just loomatauditõrje aspektist, st looma asukoht peab olema tuvastatav. Samas tuleb tunnistada, et tänase päeva seisuga on võimalik mitmeid farmihooneid ühe tegevuskohana registreerida, st saab moodustada sarnase tervisestaatusega epidemioloogilise üksuse, mis annab võimaluse tegelikult koormust oluliselt väiksemaks saada. Üldjuhul on esmakordse rikkumise korral vähendamine 3%, vähendamise vahemik võib aga olla 1%-st 5%-ni. Iga järgmise rikkumise korral korrutatakse vähendamine kolmega ja siis võib see olla juba kuni 15%. Euroopa Liidu õigusaktis on sätestatud reeglid, millistel juhtudel tuleb rikkumist pidada korduvaks. Kontrollasutused ei saa rikkumisest tingitud sanktsioone kohaldamata jätta.

Teine küsimus: "Millised võimalused on Eestil tänase süsteemi paindlikumaks muutmiseks? Kas põhimõtteliselt on võimalik karistust määrates arvestada senisest enam rikkumise proportsionaalsust?" Kontrollvalimi suurus, toetuste vähendamise alused, vähendusprotsendid, korduvuste arvestamine jms on kõigile Euroopa Liidu liikmesriikidele ühised. Eestis hinnatakse rikkumisi hindamismatriksi abil, rikkumise proportsionaalsust arvestataksegi rikkumise raskuse, ulatuse ja püsivuse hindamise järgi. Need on kõik hindamismatriksi komponendid. Loomulikult võetakse nõuete rikkumise ulatuse kindlakstegemisel arvesse eelkõige seda, kas rikkumisel on kaugemale ulatuv mõju või kas see piirdub üksnes põllumajandusliku majapidamisega. Nagu head küsijad märkisid, on Eesti õigusaktides tõepoolest ära toodud päevade arv, mille jooksul tuleb loom registreerida ja registrit sündmusest teavitada. See on ette antud. Ma arvan, et küsijad pidasid silmas ka seda, kas proportsionaalsust arvestades on võimalik teatud rikkumised üldse tähelepanuta jätta. Sellist õigust liikmesriigil ei ole. Kui Euroopa Liidu õigusaktid või komisjoni töödokumendid võimaldavad tulevikus sanktsioneerimist lihtsustada või sanktsioone taotlejale leebemaks teha, siis Eesti kindlasti rakendab seda. Kolmas küsimus: "Kui põllumees eksib reeglite vastu, siis vähendatakse tema järgmist toetussummat. Kuidas kasutab PRIA mahaarvatud toetussummasid? Kas need summad jagatakse teistele põllumeestele või tuleb tagasi maksta Euroopa Liidule?" Liikmesriigid võivad määruse 13/06/2013 artikli 100 alusel endale jätta 25% vähendamiste ja väljaarvamiste kohaldamisest tulenevatest summadest. Seega, veerand rikkumiste tõttu määramata jäänud summadest jääb liikmesriigile ning läheb riigieelarvesse (otsetoetuste puhul) või uuesti toetuste väljamakseteks (maaelutoetuste puhul). Ülejäänud summad liiguvad Euroopa Liidu eelarvesse tagasi. Aga kindlasti ei saa olla aluseks see, et tehakse lihtsalt matemaatiline tehing, kui palju raha tuleb Eestisse tagasi.

Küsimus nr 4: "Loomakasvatavate hulgas on räägitud ka kõrvamärkide asendamisest kiibistamisega, mis teeks arvepidamise oluliselt lihtsamaks. Kuivõrd reaalne on, et Eestis lubatakse kõrvamärkide asemel kiibistamist?" Euroopa Liidus kehtivad ühtsed vahetult kohalduvad põhimõtted põllumajandusloomade identifitseerimisel.

Identifitseeritud põllumajanduslooma liikumine peab olema jälgitav, et haiguspuhangu korral saaks korrektselt võtta tauditõrjemeetmeid. Ametlike identifitseerimisvahenditena lubatakse järk-järgult ka elektroonilisi identifitseerimisvahendeid. Siiski peab loom olema alati identifitseeritud kahe identse identifitseerimisvahendiga, millest vähemalt üks on nähtav ja number silmaga loetav. Loomulikult hõlbustab elektrooniline identifitseerimisvahend koos lugejaga ennekõike ettevõttesisest majandamist ja karja haldamist, mis on põllumehele suureks abiks, olgu see siis seotud toodangu, poegimisanndmete või terviseandmetega. See võimaldab loomapidajal koguda korrastatud andmeid oma loomade kohta kiiremini ja kvaliteetsemalt, et neid saaks hiljem korrektselt analüüsida. Loomapidajal on püsiv kohustus loomaga toimunud sündmustest seitsme päeva jooksul põllumajandusloomade registrile teatada, ka lisanduvatest veise identifitseerimisvahendite võimalustest sõltumata. Loomapidaja saab kiirema lahendusena kasutada e-PRIA teenust. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, aitäh! Teile on küsimusi. Martin Repinski, palun!

Martin Repinski

Aitäh, austatud eesistuja! Lugupeetud minister! Mul on selline küsimus. Vaatamata sellele, et meil on väga mugav ja ajakohane e-PRIA süsteem, kus on võimalik kõiki sündmusi registreerida, on selles valdkonnas ikkagi hästi palju bürokraatiat. See on põhjustatud sellest, et kõiki andmeid mitu korda dubleeritakse. Näiteks peab veisekasvataja registreerima andmed e-PRIA-s. Kui loom liigub ühest kohast teise, siis tuleb see registreerida passis. Registreerida tuleb noorkarja raamatus ja jõudluskontrolli registris ning kui tegemist on maheloomapidamisega, siis tuleb registreerida veel eraldi mahepõllumajanduse registris. Kõik need on ühesugused andmed, mida tegelikult oleks võimalik ka e-PRIA kaudu vaadata. Kas ei ole plaanis kõiki neid asju ühendada, et ei oleks sellist dubleerimist ja rumalat tööd, mida tegelikult pärast väga rangelt kontrollitakse?

Maaeluminister Urmas Kruuse

Aitäh! Sellest ühtse põllumajanduspoliitika bürokraatiast kõnelesin ma ka lugupeetud volinik Hoganiga, kes Eestis käis. Nagu ma osaliselt juba oma vastuses kirjeldasin, sõltumata sellest, kas saab kasutusele võtta elektroonilisi kiipe, et kogu jälgimist lihtsustada, peab kasutusel olema ka paralleelne märk ehk elektrooniline kõrvamärk, mis peaks olema kohe visuaalselt jälgitav. Seetõttu ei antud meile selles küsimuses väga suurt lootust, hoolimata meie ettepanekutest ja e-kogemustest. Aga kõige sellega, mis puudutab bürokraatia vähendamist loomakasvataja ja põllumehe vaatevinklist, tahaksime me igal juhul edasi minna, nagu on tegelikult ette pannud ka volinik ja komisjon. See võib tähendada põllumehele vähem bürokraatiat, aga rakendusasutustele, kaasa arvatud PRIA-le, toob see ilmselt kaasa rohkem bürokraatiat. Kuid minu arvates võiks meie eesmärk olla see, et me põllumehe vaatevinklist bürokraatiat vähendame.

Aseesimees Jüri Ratas

Heimar Lenk, palun!

Heimar Lenk

Aitäh! Lugupeetud minister! Arupärimise tekstis on toodud üks huvitav näide. Kui loomakasvatajaid kontrolliti ja kontrolli all oli 466 loomakasvatajat, siis enam kui kolmandikul juhtudel tuvastati rikkumisi. Kas see ei ole natukene liiga suur arv, kui kolmandik põllumehi eksib reeglite vastu? Võib-olla on reeglid ikka liiga karmid?

Maaeluminister Urmas Kruuse

Aitäh! Emotsionaalses mõttes võib alati tunduda, et kontrolliv asutus või rahaeraldaja käitub karmilt. Euroopa Liidu poolt vaadatuna kaasnevad raha eraldamisega aga väga selged reeglid. Kui vaadata puhtalt statistikat ja suhtumist, siis on näha, et PRIA ei kasuta ka siis, kui ta on sunnitud sanktsioone rakendama, kindlasti maksimummäärasid, vaid püüab kasutada kõige väiksemaid määrasid, mis seaduste järgi on lubatud. Kui me räägime taotluste esitamisest, siis oleme saanud tagasisidet, et nn nõuandeteenuste abil on nende taotluste kvaliteet kõvasti paranenud, mis tähendab seda, et võimalikud eksimused on muutunud väiksemaks.

Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Kas soovitakse läbirääkimisi pidada? Kõnesoove ei ole, arupärimisele on vastatud.

8. 20:43 Arupärimine ühistegevuse kohta Eesti põllumajanduses (nr 209)

Aseesimees Jüri Ratas

Liigume järgmise arupärimise juurde, mille esitasid Riigikogu liikmed Heimar Lenk, Enn Eesmaa, Valeri Korb, Marika Tuus-Laul, Vladimir Velman, Tarmo Tamm, Rein Ratas, Erki Savisaar, Jaanus Karilaid, Anneli Ott, Viktor Vassiljev, Siret Kotka, Mihhail Korb, Peeter Ernits ja Mailis Reps 18. aprillil s.a. Arupärimine on ühistegevuse kohta Eesti põllumajanduses ja kannab numbrit 209. Vastab maaeluminister Urmas Kruise. Ma palun Riigikogu kõnetooli arupärijate esindaja Heimar Lengi, et ta arupärimist avalikkusele tutvustaks!

Heimar Lenk

Aitäh! See on arupärimine ühistegevuse kohta Eesti põllumajanduses. See arupärimine on vajalik sellepärast, et kui Eestis on tuhandeid ja isegi kümneid tuhandeid aktsiaseltse, kuid ühistuid on maal ja ka mujal, isegi rahanduses, võib-olla ainult sadu, suuremaid ja tähtsamaid ühistuid võib olla kümneid. Samal ajal teame, et Euroopa Liidus on sadu tuhandeid põllumajandusühistuid, seal on ühistupankasid ja kõiksugu muid ühistuvorme arendatud. Esimeses Eesti Vabariigis oligi põllumajandus rajatud põhiliselt ühistulise liikumise vundamendile. Seetõttu tekkis meil hulk küsimusi. Võib-olla minister räägib meile, milline olukord selle ühistulise liikumisega praegu üldse on. Kas see on vorm, mida tasub edasi arendada? Eelmisel nädalal kirjutas Äripäevas üks põllumajandustegelane, et ühistuline tegevus maal on nagu eelmine sajand. See oli Kuldar Leis, Põlvamaa piimatootja, kes arvas, et võib-olla peaks see ühistuline liikumine juba ajalukku jääma, ja kahtles, kas meil tasub praegu anda 15 miljonit eurot uue suure piimaühistu loomiseks riigi raha. On tekkinud sellised huvitavad küsimused, kuidas meie põllumajandust veel paremini edasi viia ja kas ühistulisel liikumisel on Eesti Vabariigis kohta. Hea meelega kuulame, mida Urmas Kruise selle kohta ütleb. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Palun Riigikogu kõnetooli maaeluminister Urmas Kruise, et ta vastaks arupärimisele, mis kannab numbrit 209!

Maaeluminister Urmas Kruise

Väga lugupeetud istungi juhataja! Auväärsed Riigikogu liikmed! On võimalus vastata arupärimisele, mille esimene küsimus on järgmine: "Miks pole taasiseseisvunud Eestis 25 aasta jooksul põllumajanduslik ühistegevus saanud õiget hoogu sisse? On selle põhjuseks maainimese liigne iseseisvus, halb mälestus nõukogudeaegsetest ühismajanditest või hoopis riigi toetuse puudumine?" Kindlasti võib põhjuseks olla halb mälestus nõukogude ajast, aga ka vähene teadlikkus ja liiga väike usk teatud ühistegevustesse. Samas võivad siin põhjuseks olla ka eelnevad kogemused ja pettumused. Aga ma isiklikult väga loodan, et umbusk selle vormi vastu väheneb ja muutub möödanikuks, mis ei tähenda seda, et me peaksime ainult ühele vormile väga palju tähelepanu pöörama. Samas, kui me vaatame ühistegevust ja põllumajanduspoliitikat, siis ühistegevuse prioriteetsus on olnud üsna märgatav, eriti kui me räägime maaelu arengukava meetmetest. Ühistulise tegevuse loomiseks ja arendamiseks on olnud võimalik saada ka teatud investeringutoetust. Kokku said ühistud nende meetmete raames toetust enam kui 10 miljonit eurot.

Teine küsimus: "Kas üheks passiivse ühistegevuse põhjuseks pole ka vastava seadusandluse puudumine Eestis? Kas Maaeluministerium on teinud piisavalt selleks, et tõsta maarahva huvi ühistegevuse vastu ja seda liikumist arendada?" Me ei näe seadustes suuri puudujääke, sest õiguslik raamistik ühistute tekkimiseks ja toimimiseks Eestis on täiesti olemas. Tegelikult näitab ka praktika, et seadusandlik baas ei ole ühistute teket takistanud. Kindlasti võib siin olla nüansse, mida on võimalik aja jooksul üle vaadata ja täiendada. Me oleme püüdnud Maaeluministeriumis maarahva huvi ühistegevuse vastu ja teadlikkust sellest igal võimalusel edendada. Käesolevast aastast tahame me seda teha veelgi süstemaatilisemalt. Meil on kavas maaelu arengukava raames ellu viia nelja-aastane ühistegevusest teavitamise programm, kus jagatakse teadmisi ühistute asutamise, tegutsemise ja juhtimise ning ka ühisturustamise ja ekspordi teemadel.

Kolmas küsimus: "Kaua on räägitud üle-eestilise suure ja kaasaegse piimaühistu loomise vajalikkusest. Nüüd on esimesed sammud selles suunas astunud. Millises staadiumis uus ühistu hetkel on ja milline on selle perspektiiv?" Tahan alustuseks märkida, et uut ühistut ei loo kindlasti Maaeluministerium. Meie soov ja initsiatiiv on küll seda soodustada, kui piimatootjad leiavad võimaluse ja peavad vajalikuks seda ellu viia. Täna võin öelda, et see hinnang, mis diskussioonides välja on tulnud, annab alust arvata, et valmisolek sektoris on tegelikult olemas. Jah, avalikkus on võib-olla kõige rohkem kuulnud nn piimandusühistu loomisest, aga

ministeeriumis vaatame me seda teemat natukene laiemalt. Me loodame, et ka näiteks Eesti seakasvatajad võtavad vedu. Teraviljakasvatajad on juba teatud eeskju näidanud. Need näited on vähemalt siia maani olnud üsna positiivsed. Loomulikult tahame sellele protsessile kaasa aidata ja üks võimalus selleks on kindlasti ka nn suur projekt.

Neljas küsimus: "Viimane põhjalikum ülevaade ühistegevusest maal kajastub maaülikooli uurimuses "Ühistegevus Eesti põllumajandussektoris", mis avaldati aastal 2013. Tänapäevaks on kindlasti arenguid selles osas olemas, kuid värskemaid uurimusi pole leida. Kas ei peaks vastava uuringu taas tellima?" Hetkel ei ole kavas järjekordset uuringut tellida. Meil on piisavalt andmeid ühistulise tegevuse kohta ja loomulikult on antud välja ka raamatuid, mis kirjeldavad väga hästi ühistulist tegevust ka esimese vabariigi aastatel.

Viies küsimus: "Kas Maaeluministeeriumil on olemas statistika põllumajandusühistute arvu ja nende tegevussuundade kohta?" Eraldi riiklikku statistikat põllumajandusühistute kohta Eestis ei koguta, kuid Maaeluministeerium on end sektoris toimuvaga kursis hoidnud ja oleme ise kogunud teavet nii äriregistrist kui ka muul viisil, näiteks spetsialistidega kohtudes. Aastatel 1995–2016 (22. märtsi seisuga) on äriregistris olnud registreeritud 336 põllumajandustootjate tulundusühistut. Neist on praeguseks registrist pankroti või likvideerimise tõttu kustutatud 177 ehk registris on 159.

Kuues küsimus: "Kas Teie isiklikult olete ühistulise liikumise toetaja või näete Te mõnda paremat viisi kriisi sattunud maaelu arendamiseks?" Isiklikult olen ma ühistegevuse toetaja. Me näeme koostegemises peituvat jõudu, võtame kas või sellel nädalavahetusel toimunud "Teeme ära!" talgud, mis on ka mõnes mõttes ühistegevus ja on ühiskonda toonud väga palju positiivset. Peale praktilise väärtuse näen ma seal ka sotsiaalset sidusust ja positiivseid väärtusi. Samas olen ma veendunud selles, et me ei saa ühte tegevusvormi võtta *a priori* sellisena, et ainult see on õige vorm. Oluline on märkida, et ühistegevus tekib ainult siis, kui inimesed kinnitavad ühiseid väärtusi ja näevad positiivset eesmärki. See tähendab, et nad võtavad täisvastutuse finantstegevuse, kvaliteedi, toodangu ja tarneaehelate eest, muu hulgas tööaretuse ja sordiaretuse eest. Kui me vaatame maailma ja Euroopa praktikat ning meenutame esimest Eesti Vabariiki, siis näeme, et see vorm on olnud piisavalt elujõuline ja võimalus riske maandada on seal tegelikult hulga suurem kui üksikettevõtjal. Aitäh!

Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, aitäh teile! On ka tublisti küsimusi. Heimar Lenk, palun!

Heimar Lenk

Aitäh! Lugupeetud minister! Ma saan aru, et hoolimata sellest, et ühistulisele liikumisele vastuseisjad on viimasel ajal meedias öelnud, et aktsiaseltsid on siiski efektiivsemad, ei saa me ikkagi arvata, et ühistuline liikumine on ajalukku minemas. Kas on nii?

Maaeluminister Urmas Kruuse

Kindlasti ei tohiks nii arvata, see oleks ennatlik ja mõttetu. Ei ole võimalik teatud vorme kunstlikult ära kaotada. Ka mina lugesin seda artiklit. Selliseid väljaütlemisi on veel, aga võiks öelda, et niisama palju on ka vastupidiseid arvamusi. Kui me räägime konkreetset Maaeluministeeriumi ellukutsutavast suurest projektist, siis mida see tähendab? Et põllumeestel võiks olla ja peaks olema oma tööstus, mille kaudu nad saaksid saavutada suuremat turujõudu, mis on põllumehele probleem ja seda mitte ainult Eestis, vaid kogu Euroopas ja maailmas laiemalt, kui me räägime põllumeeste sissetulekute vähenemisest.

Aseesimees Jüri Ratas

Arno Sild, palun!

Arno Sild

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Uue ühistu tegemine on väga hea idee, aga nagu te ise ka väitsite, see on nelja aasta programm. Aga mis ikka saab täna ja homme ja järgmisel aastal, kui igal aastal lüpsikari väheneb 10 000 lehma võrra? Nelja aastaga on lehmade arv vähenenud juba tohutu lehmakarja võrra. Kuidas meie valitsus kavatseb kriisis olevat põllumajandust päästa sellel ja järgmisel aastal? Mis lisaabinõusid selleks kavatsetakse tarvitusele võtta?

Maaeluminister Urmas Kruuse

Aitäh, auväärt küsija! Kindlasti jagan ma teiega muret olukorra pärast, mis hetkel on teatud põllumajandussektorites, eriti just piimanduses ja seakasvatuses. Aga kui me vaatame hindade volatiilsust, siis

hoolimata sellest, et täna on põllumehe põhiküsimus see, et turul on ülepakkumine ja müügihinnad on madalad, peame me valmistama ette samme selleks ajaks, kui turg on tõusmas. Vaatame globaalseid trende ja ekspertide arvamust, kõik ütlevad, et nõudlus toiduainete järele tulevikus kasvab. Aga mida me märkame? Kui me võrdleme piima praegust hinda näiteks 2009. või 2008. aasta lõpu hinnaga, siis see on märk sellest, et ühel või teisel hetkel pöördume me turu madalseisu juurde tagasi.

Kui ma kirjeldan seda paketti, mille valitsus eelmisel aastal vastu võttis, mida ta osaliselt veel sellel aastal rakendas ja kavatseb ka ülejäämise aasta eelarves rakendada, siis tuleb öelda, et ka auväärt Riigikogu on olnud ju seda meelt, et teatud erakorralised toetused Eesti riigi eelarvest on põllumehele olnud vajalikud. Me loodame, et auväärt Riigikogu kiidab eelarve menetlemisel heaks valitsuses eelarvestrateegia raames arutelul olnud 4,6 miljoni euro suuruse lisatoetuse järgmiseks aastaks.

Ühistegevuse suur roll on selles, ma veel kord ütlen, kuidas saavutada suuremat turujõudu. Üks optimistlik põllumees on öelnud, et füüsikal on omad seadused ja üks nendest seadustest on see, et kivi kukub alati põhja. Aga kui see põhja kukkumine tähendab, et kõige all on põllumees, siis tuleb töötlev tööstus ja siis tuleb kaubandus ning kui me vaatame tarbijahindasid, siis mida me märkame? Me märkame järjekordselt, et kõige rohkem kaotab põllumees. Kuidas me sinna lisaraha võime saada? Jah, tõepoolest, üks teema on efektiivsus, aga selle kasv ei pruugi alati olla märgatav põllumehe taskus, sest selle võib ära süüa kas kaubandus või töötlev tööstus. Järelikult on põllumeestel hädavajalik turujõudu suurendada. Muidu on nende läbirääkimiste positsioon nõrgem kui teistel partneritel. Kindlasti ei saa Maaeluminister panna ühelegi piimatootjale ega põllumehele kohustust ühistut moodustada, me lihtsalt anname selle võimaluse ja toetame neid, kes on leidnud, et see on õige tee.

Aseesimees Jüri Ratas

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Te nimetasite õigesti, et ühistegevus on mõneti ka aateline tegevus, sest see eeldab teatud väärtuste ja hinnangute ühist tunnustamist. Kas Maaeluminister teada mingeid teisi algatusi turunduse või kaubanduse vallas, mille kohta põllumeeste peades mõtted liiguvad?

Maaeluminister Urmas Kruuse

Aitäh, auväärt küsija! Ma toon kaks näidet. Ma olin üsna kurb, vaadates Euroopa Liidu eelmise perioodi rahastamist. Eriti kurb olin ma siis, kui ma vaatasin, kui palju Leedu põllumehed ja ettevõtjad olid kasutanud ühtset promotsioonimeedet, üle 20 miljoni euro, aga meie saime natukene üle 1,5 miljoni euro, mis oli vaatamata meie riikide erinevale suurusele tegelikult suur probleem. On lootust, et sellel korral on seljad paremini kokku pandud ja seda raha taotletakse rohkem. See on üks võimalus olla edukas ka eksporditurgudel. Me peame kahjuks või õnneks arvestama sellega, et kui me oleme võimelised tootma kaks korda rohkem piima, kui me ise ära tarbime, ükskõik milliste toodete kujul, siis eksport on hädavajalik. See tähendab tegelikult ka lisandväärtuse saamise võimalust.

Kui ma vaatan eri sektoreid, viimane kohtumine oli mul lambakasvatajatega, siis ma näen järjest rohkem märke, et isegi aastataguse ajaga võrreldes on sektoris tervikuna skeptitsism vähenenud. Inimesed mõtlevad rohkem selle peale, kuidas ühiselt müüa ja turustada, hoida kvaliteeti ning teiselt poolt säästa põllumeeste aega. Osa ütlevad väga ausalt ja ilusasti, et nemad on võimelised kasvatama, aga teised tegelgu müügiga. Kui kohustused ja tegevusvaldkonnad jaotatakse ühistulise tegevuse kaudu ära nii, et igaüks saab anda oma parima, siis võime öelda, et me peaksime saavutama ka parima tulemuse.

Aseesimees Jüri Ratas

Raivo Põldaru, palun!

Raivo Põldaru

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud minister! Oli juttu, et põllumehed vajavad ka tootmist, et pääseda paremini turule. Kas tõepoolest Eesti on oma tootmisvõimsused kõik juba ammendanud, nii et ei saa enam midagi kusagilt pitsitada, ja me peame viima piima lõunanaabrite juurde? Või on ka siin võimalusi ikkagi veel enne, kui rakendub see uus piimandusühistu, mille jaoks tulevad need miljonid Euroopast ja kuhu me ka ise raha juurde paneme?

Maaeluminister Urmas Kruuse

Aitäh! Tõepoolest, kui me meenutame seda abimeetmete paketti, siis selle suurus oli ligi 30 miljonit eurot. Viimane väljamakse, 4 miljonit, toimus veel veebruaris. Aga vaatamata headele ja halbadele aegadele on Eesti põllumees ja piimatootja alati ka lähiriikidesse eksportinud. Seda ei pea vaatama alati negatiivses valguses. Negatiivsus tähendab ka seda, et kui kunagi nauditi 40-sendist piimakilo hinda, siis on ju selge, et praegune 23 senti ei rahulda mitte kedagi. Meil on avatud turg, mis tähendab, et leedukad olid teatud osas ka ekspordivõimelised ja olid valmis Eesti piimatootjatele maksma rohkem kui Eesti enda tööstused. Nii et see on mõnes mõttes nagu avatud anum. Aga kui ma astun nüüd natukene eemale Balti riikidest ja Põhjamaadest ning vaatan päris kaugelt, eriti Aasiast, siis julgen öelda, et Balti riigid koos oma Põhjamaade kolleegidega on suhteliselt väike täpik sellel meres, millega võiks võrrelda turu suurus. Viimasel Hiina reisil kirjutasime me alla kalandusprotokollile, nii et Eesti räum ja kilu võivad nüüd minna ka Hiina turule, kui ettevõtted seda soovivad. Me käisime Harbinis, kus elab 10 miljonit inimest, aga kui me võtame ka ümbritseva provintsi juurde, siis on elanike arv seal 40 miljonit. Nii et turg on seal hoomamatu. Minu arvates oli positiivselt üllatav, kui Soome ja Rootsi kolleegid rääkisid, et me peaksime tulevikus püüdma leida koos võimalusi reklaamida ja müüa kvaliteetset Põhjamaa kaupa. Põllumajanduses me sellist kaupa kindlasti toodame.

Aseesimees Jüri Ratas

Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea minister! Mina arvan, et väikeriigi väikese turu tingimustes peame me kindlasti ühistegevuse suunas liikuma. Ma tervitan ühistegevuse teabeprogrammi, mis tuleb kahjuks liiga hilja, aga parem hilja kui mitte kunagi. Mul on kaks küsimust. Kui mina omal ajal Põllumajandusministeeriumis tööl olin, siis oli seal käibel väike nali: üks küla, üks tootmistalu, viis kombaini. Millised on teie investeringutoetuste suunised, et oleks rohkem ühistegevust ka investeringumeetmete teemal? Teine küsimus on see, millised on väliskapitali kaitse mehhanismid. Väga olulise mõjuga on näiteks maaost. Kindlasti annaks julgust ühistegevust arendada see, kui oleks kindlus, et see jääb oma kapitali hallata. On teil sellel teemal mõtteid?

Maaeluminister Urmas Kruise

Aitäh! Kui me vaatame ühistegevuse toetust ja teatud forsseeringut, siis võib öelda, et me oleme toetanud nn tootjarühmade tegevust. See tähendab, et konkreetse sektori esindajad lepivad kokku, mismoodi nad koos toimetavad. Selleks et toetust saada, peavad nad olema saavutanud teatud müügitulu, kui nii saab öelda. See tähendab, et meil on täna, oli eile ja on ka tulevikus toetused ühistegevuseks, mis on üldse üks aluskriteerium toetuse saamisel. Kui me vaatame ühistute liike, mis Eestis toimivad, siis on pilt mitmepalgeline: on masinaühistud, on piimaühistud jne, jne. Me võime öelda, et neid eri vorme on meil märgata ka turgude peal. Kui me vaatame kriisi õppetunde, siis näeme, et teatud ühistegevus Euroopas ja laiemalt on aidanud kriisi paremini üle elada. Mille pärast on mu meel natuke kurb, on see, et me ei ole suutnud põllumeestega kokku leppida nn kriisifondi tekkes, mida oleks võimalik nende maaelu arengukava meetmete raamides teha. Seal on mitmed põhjused, miks seda ei ole tehtud, just põllumeeste seas, osa neist on puhtfinantsilised, osa emotsionaalsed. Kui rääkida edasi, siis statistikat vaadates ei saa täna öelda, et väliskapitali käes oleks nii palju maad, et meil tuleks selle pärast hirmu tunda. Kui me vaatame põllumajandusmaad, mis on kasutusse tulnud, siis selle suurus on igal aastal kasvanud. Samas jagan ma teie mõtet, et teatud ühistulise liikumise puhul võib väliskapital aidata kaasa sellele, et see tegevus oleks efektiivsem. Aga meie soov on ennekõike pakkuda suurmeetme abil ühelt poolt põllumehele paremat hinda ehk turujõudu ja teiselt poolt võimet olla eksporditurul edukam. Nii et ma seda küsimust ei käsitleks ainult selles valguses, et kapitalil ei ole rahvust või kapitalil on rahvus.

Aseesimees Jüri Ratas

Valeri Korb, palun!

Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud härra minister! Kui midagi ei toimi, siis peab otsima, mis on selle põhjus. Ma mõtlen sellest teemast, millest me räägime: seadusandlus ja pangasüsteem. Teiselt poolt räägite te turust. Lugu on aga selles, et me peame vist kõik tunnistama, et need sanktsioonid, mis viimastel aastatel on kehtestatud, on ju põllumajandusel sisuliselt jalad alt löönud. Ma lugesin, kuidas teie Venemaa kolleeg rääkis, et Venemaal jääb puudu 7–8 miljonit tonni piima. See on meile tohutu turg, aga me teeme näo, et see ei ole vajalik. Miks soomlased näiteks avavad Gattšinas uue tehase, kus nad hakkavad kolm korda rohkem võid tootma? Nemad

võivad, aga meie ei või! Ma ei saa sellest aru. Kui ma mõtlen kuidagi teistmoodi kui vaja, siis öelge, et ma ei ole mitte millestki aru saanud.

Maaeluminister Urmas Kruuse

Aitäh! Ma muidugi ei jaga seda arvamust, et teisitimõtlemine oleks keelatud. Minu arvates on see väga tervitatav, et inimesed on erinevad ja mõtlevad erinevalt, sellest saabki kokku ühe loogilise ja normaalse asja. Hoopis teine asi on see, kas me võime rääkida sellest, et väärtuste üle kaubeldakse. Ma ei saa kinnitada teie teadmist selle kohta, et Soome rajaks mingi tehase või hakkaks Venemaale eksportima. Teatud sanktsioonid on kehtestatud ju Euroopa Liidu vastu tervikuna. Majandusembargo algatas ikkagi meie hea naaber, lähtudes sellest, mis puudutas isikute vaba liikumist Euroopa Liidu suunas. See oli tema vastulause. Aga peale seda, kui Venemaa embargo sai alguse, oleme me leidnud ju üle 15 uue sihtriigi. Tõsi on see, et nende mastaap ja hinnatase ei ole võib-olla praegu veel selline, mis meid rahuldaks, ka seetõttu, et kolmandate riikide turgudel on probleeme, ja Hiina majandus ei ole võib-olla väga palju kasvanud. Aga keegi ei saa ju salata, et Eesti ning Läti ja Leedu on olnud korralikud eksportijad Venemaale. Tõepoolest, seda esimest lainet saime meie kiiremini tunda. See tegelikult oligi see põhjus, miks lätlastele, leedukatele ja soomlastele eraldati esimene erakorraline toetus ainult sihitatuna.

Minu arvates tuleks keskenduda kahele asjale. Ei peaks pikaajaliselt hoidma unistust, et Vene turg ühel hetkel avaneb. Ma arvan, et meil on vaja leida uusi turge ja kui Vene turg ka kunagi avaneb, siis on see lisaboonus. Aga kui te küsite, kas ma oleksin valmis vahetama vabadust majandusliku kasu vastu, siis vastan kindlasti ei.

Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Kas soovitakse läbirääkimisi pidada? Kõnesoove ei ole, arupärimisele on vastatud.

[Üles Tagasi](#)

---

9. 21:09 Vaba mikrofon

Aseesimees Jüri Ratas

Nüüd, head ametikaaslased, on meil kõigil võimalus peale haamrilööki registreerida ennast sõnavõtuks vabas mikrofonis. Kõnesoove ei ole, seega vaba mikrofoni ei avata. Tänapäevane istung on lõppenud. Ma soovin teile jõudu meie töös! Kõike head!

Istungi lõpp kell 21.09.